

Gmina Jarczów

***Strategia Rozwoju
Gminy Jarczów
na lata 2015-2020***

Jarczów 2015

ZLECENIODAWCA

Gmina Jarczów
ul. 3 Maja 24
22-664 Jarczów
tel. 84 663 45 19 tel./fax: 84 663 45 06
ug@gmina-jarczow.pl
www.gmina-jarczow.pl

OPRACOWANIE

Doradztwo i Reklama Sp. z o.o.
ul. Prymasa S. Wyszyńskiego 4
22-400 Zamość
tel./fax 84 627 37 05, 512 138 998
kontakt@doradztwoireklama.pl
www.doradztwoireklama.pl

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	5
I. Analiza stanu obecnego gminy Jarczów	5
1. Uwarunkowania ogólne.....	5
2. Przestrzeń i środowisko.....	8
2.1. Cechy przestrzeni gminnej.....	8
2.2. Obiekty zabytkowe.....	10
2.3. Użytkowanie terenu	11
2.4. Zasoby naturalne i stan środowiska.....	13
2.5. Zidentyfikowane problemy sfery przestrzennej.....	19
3. Sfera społeczna.....	20
3.1. Struktura demograficzna.....	20
3.2. Mieszkalnictwo.....	26
3.3. Szkolnictwo.....	27
3.4. Kultura	29
3.5. Sport i rekreacja	32
3.6. Ochrona zdrowia i opieka społeczna	32
3.7. Struktura organizacji pozarządowych	35
3.8. Bezrobocie i rynek pracy	36
3.9. Zidentyfikowane problemy sfery społecznej.....	39
4. Sfera gospodarcza.....	40
4.1. Charakterystyka lokalnej gospodarki.....	40
4.2. Rolnictwo	42
4.3. Turystyka.....	46
4.4. Zidentyfikowane problemy sfery gospodarczej	47
5. Infrastruktura techniczna	48
5.1. Sieć drogowa	48
5.2. Gospodarka wodno-ściekowa.....	50
5.3. Sieć gazowa.....	53
5.4. Ciepłownictwo	53
5.5. Energia elektryczna	54
5.6. Telekomunikacja.....	54
5.7. Gospodarka odpadami.....	55
5.8. Zidentyfikowane problemy	55
6. Zarządzanie.....	56
6.1. Podstawy prawne.....	56
6.2. Organizacja.....	58
6.3. Finanse.....	59
II. Analiza SWOT	64
1. Metodologia przeprowadzenia analizy.....	64

---

2. Sfera przestrzenna	65
3. Sfera gospodarcza.....	67
4. Sfera społeczna	69
5. Infrastruktura techniczna	71
CZĘŚĆ PROJEKCYJNA.....	73
I. Wyniki konsultacji społecznych	73
II. Misja, wizja i cele rozwoju gminy	80
1. Misja i wizja rozwoju	80
2. Cele strategiczne	81
3. Cele operacyjne i kierunki działań	84
III. Zgodność ze strategicznymi dokumentami	92
1. Strategia Rozwoju Kraju 2020.....	92
2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020	97
3. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020	99
4. Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko	103
5. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020	104
6. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020	106
7. Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019	112
8. Strategia Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego	113
IV. Źródła finansowania	115
1. Fundusze unijne	115
1.1. Krajowe programy operacyjne.....	116
1.1.1. Program Infrastruktura i Środowisko	116
1.1.2. Program Operacyjny Inteligentny Rozwój.....	118
1.1.3. Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój.....	119
1.1.4. Program Operacyjny Polska Cyfrowa	120
1.1.5. Program Operacyjny Polska Wschodnia.....	121
1.1.6. Program Operacyjny Pomoc Techniczna.....	122
1.2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	123
1.3. Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej.....	125
1.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego	125
2. Środki krajowe	129
V. System wdrażania i monitorowania.....	132
VI. Załączniki.....	134

VII.	SPIS TABEL.....	135
VIII.	SPIS RYSUNKÓW	137
IX.	SPIS WYKRESÓW	137

CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

I. Analiza stanu obecnego gminy Jarczów

1. Uwarunkowania ogólne

Gmina Jarczów usytuowana jest w południowo-wschodniej części województwa lubelskiego i jest jedną z 13 gmin wchodzących w skład powiatu tomaszowskiego. Powiat tomaszowski jest jednym z najbardziej wysuniętych na południe powiatów regionu, cechującym się peryferyjnością położenia.

Rysunek 1. Schematyczna mapa województwa lubelskiego

Źródło: Opracowano na podstawie źródeł internetowych

Powiat tomaszowski bezpośrednio sąsiaduje z Ukrainą, na jego terenie znajduje się przejście graniczne w Hrebenne-Rawa Ruska.

Przez obszar powiatu tomaszowskiego przebiega droga krajowa nr 17, stanowiąca jego główną arterię komunikacyjną i podstawowy szlak drogowy. Droga krajowa nr 17 jest trasą o znaczeniu międzynarodowym, łączącą Warszawę z Lwowem. Zapewnia także bezpośrednie połączenie powiatu z Lublinem i Zamościem.

Gmina Jarczów położona jest w centralnej części powiatu tomaszowskiego. Sąsiaduje z gminami Lubycza Królewska, Łaszczów, Rachanie, Tomaszów Lubelski (gmina wiejska), Ulhówek. Położona jest w stosunkowo niewielkiej odległości od miasta Tomaszów Lubelski – najkrótsza trasa drogowa pomiędzy Jarczowem a Tomaszowem wynosi około 16 km.

Rysunek 2. Schematyczna mapa powiatu tomaszowskiego

Źródło: Opracowano na podstawie źródeł internetowych

Gmina Jarczów posiada powierzchnię 10 664 ha, co stanowi 7,2 % powierzchni powiatu. Pod względem wielkości powierzchni Jarczów jest siódmą gminą w powiecie.

Tabela 1. Porównanie powierzchni gmin powiatu tomaszowskiego w 2014 roku

Gmina	Powierzchni (ogółem w ha)	Udział w powierzchni powiatu
Bełżec	3 353	2,3%
Jarczów	10 664	7,2%
Krynice	7 356	4,9%
Lubycza Królewska	20 807	14,0%
Łaszczów	12 829	8,6%
Rachanie	9 430	6,3%
Susiec	19 075	12,8%
Tarnawatka	8 283	5,6%
Telatyn	11 180	7,5%
Tomaszów Lubelski	17 089	11,5%
Tomaszów Lubelski (miasto)	1 329	0,9%
Tyszowce	12 831	8,6%
Ulhówek	14 663	9,8%
POWIAT	148 889	100,0%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W skład gminy Jarczów wchodzi 19 sołectw: Chodywańce, Gródek, Gródek-Kolonia, Jarczów, Jarczów-Kolonia Druga, Jarczów-Kolonia Pierwsza, Jurów, Korhynie, Łubcze, Nedeżów, Nowy Przeorsk, Plebanka, Przewłoka, Sowiniec, Szlatyn, Wierszczyca, Wola Gródecka-Wola Gródecka-Kolonia, Zawady.

2. Przestrzeń i środowisko

2.1. Cechy przestrzeni gminnej

Gmina Jarczów jest gminą wiejską, położoną w centralnej części powiatu tomaszowskiego, zajmującą powierzchnię 10 664 ha.

Rysunek 3. Mapa gminy Jarczów

Źródło: www.powiat-tomaszowski.com.pl – oficjalna strona Powiatu Tomaszowskiego

Gmina Jarczów jest gminą wiejską o charakterze rolniczym. Większość miejscowości położonych na terenie gminy Jarczów cechuje się typową, wiejską zabudową. Są to wsie położone wzdłuż jednego lub kilku ciągów komunikacyjnych, o nieregularnym kształcie, z nierównomiernym układem pól i dużym rozbiem

własności na liczne działki. W wielu miejscowościach brakuje funkcjonalnych centrów i wyodrębnionych lub odpowiednio zagospodarowanych przestrzeni publicznych, rolę te pełnią przestrzenie usytuowane wzdłuż dróg przebiegających przez miejscowości. Szczególnie odczuwalne są braki w urządzeniu przestrzeni publicznych w rejonach koncentracji usług (np. brak zieleni towarzyszącej, placów, chodników i oświetlenia). Powoduje to duże uciążliwości w korzystaniu z dostępnej przestrzeni w wielu miejscowościach gminy Jarczów, brak wyodrębnionych miejsc koncentracji życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego, niedostateczne wykorzystanie przestrzeni publicznej i jej niską funkcjonalność.

Miejscowość Jarczów jest lokalnym centrum administracyjnym, kulturalnym, edukacyjnym, gospodarczym, na którego terenie usytuowano większość gminnych instytucji oraz obiektów użyteczności publicznej. Ze względu na to, iż w przeszłości Jarczów posiadał prawa miejskie (do II połowy XIX wieku), jego przestrzeń charakteryzuje się wieloma cechami typowymi dla małych miast. Jarczów posiada zachowany układ urbanistyczny, z wykształconym przestrzennym i funkcjonalnym centrum. Jego głównymi osiami są przebiegające przez nie drogi. Układ ulic jest bardziej spójny i regularny w centralnej części miejscowości, w okolicach dawnego miejskiego rynku, tam też wykształciła się najbardziej zwarta zabudowa oraz miejsce koncentracji obiektów użyteczności publicznej. W peryferyjnych częściach Jarczowa ulice cechują się coraz bardziej nieregularnym kształtem, zabudowa jest bardziej rozproszona, a przestrzeń posiada więcej cech typowych dla miejscowości wiejskich (rodzaj i rozmieszczenie budynków, duży udział użytków rolnych, itp.).

Na terenie gminy Jarczów znajdują się także dwie miejscowości, które powstały w XX wieku jako państwowe gospodarstwa rolne – Nowy Przeorsk i Plebanka. Ich układ przestrzenny różni się od układu większości miejscowości gminy Jarczów. Stanowią one spójne, zwarte jednostki osadnicze, ze skoncentrowaną zabudową, otoczone polami uprawnymi. Na ich terenie znajdują się jedyne poza Jarczowem budynki wielorodzinne.

Gmina Jarczów cechuje się niską gęstością zaludnienia, jedną z najniższych w powiecie. W 2014 roku liczba osób na km² była mniejsza tylko w gminie Lubycza Królewska.

Tabela 2. Porównanie gęstości zaludnienia gmin powiatu tomaszowskiego w 2014 roku

Gmina	Gęstość zaludnienia (ludność na km ²)
Bełżec	102
Jarczów	34
Krynice	46
Lubycza Królewska	31
Łaszczów	49
Rachanie	57
Susiec	40
Tarnawatka	49
Telatyn	38
Tomaszów Lubelski	66
Tomaszów Lubelski (miasto)	1 492
Tyszowce	46
Ulhówek	34
POWIAT	58

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Średnia gęstość zaludnienia województwa lubelskiego to 85 osób/km². Zarówno gmina Jarczów, jak i obszar całego powiatu cechują się gęstością niższą, niż średnia wojewódzka. Poza siedzibą gminą, miejscowością Jarczów oraz miejscowościami Nowy Przeorsk i Plebanka, gmina cechuje się relatywnie dużym rozproszeniem zabudowy, zdecydowaną przewagą budownictwa jednorodzinnego oraz dużym udziałem gruntów rolnych w strukturze przestrzennej miejscowości, co ma wpływ na kształtowanie się wskaźnika gęstości zaludnienia.

2.2. Obiekty zabytkowe

Do rejestru Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków wpisane są następujące obiekty i zespoły zabytkowe znajdujące się na terenie gminy Jarczów:

Tabela 3. Obiekty wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Jarczów

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Jarczów

Ponadto, na terenie gminy znajdują się także obiekty objęte ochroną w ramach gminnej ewidencji zabytków:

Tabela 4. Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Jarczów

Lp.	Miejscowość	Rejestr zabytków	Obiekt	Czas powstania
1.	Chodywańce	A/1291	Kordegarda pałacowa (d. spichlerz), mur.	2 poł. XVIII
2.	Gródek	A/1518	Kościół par. mur	1840-46
3.			Dzwonnica mur.	poł. XIX
4.			Cmentarz przykościelny + drzewostan,	poł. XIX
5.	Jarczów	A/40	Kościół par. (d. cerkiew gr. - kat.), drewn.	ok. 1755
6.			Cmentarz przykościelny + drzewostan	2 poł. XVIII
7.	Jurów	C/82	Grodzisko	X - XIII
8.	Korhynie	A/1497	ZESPÓŁ DWORSKI - Dwór drewn.	ok. 1900
9.			Pozostałość parku	2 poł. XIX
10.	Łubcze	C/111	stanowisko archeologiczne nr 24 (kurhan)	
11.		C/122	stanowisko archeologiczne nr I-I (kurhan)	
12.	Nedeżów	C/115	stanowisko archeologiczne nr 18 (kurhan)	
13.		C/116	stanowisko archeologiczne nr 22 (kurhan),	
14.		C/117	Stanowisko archeologiczne nr 20 (kurhan),	
15.		C/118	stanowisko archeologiczne nr 21 (kurhan)	
16.		C/119	stanowisko archeologiczne nr 23 (2 kurhany)	
17.		C/120	stanowisko archeologiczne nr 24 (2 kurhany),	
18.	Wola Gródecka	C/109	cmentarzysko kurhanowe na stanowisku nr 13 (3 kopce)	
19.	Kolonia Gródek	C/95	Stanowisko archeologiczne nr 15 – grodzisko tzw. „Zamczysko”	

Źródło: Obwieszczenie Nr 1/2015 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 15 stycznia 2015 r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego

2.3. Użytkowanie terenu

Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS, większą część gminy Jarczów zajmują użytki rolne (80,8%), wśród których przeważają grunty orne (64,6%).

Tabela 5. Formy użytkowania terenu w gminie Jarczów w 2014 roku

Powierzchnia geodezyjna według kierunków wykorzystania		2014
ogółem	ha	10664
użytki rolne razem	ha	8613
użytki rolne - grunty orne	ha	6892
użytki rolne - sady	ha	52
użytki rolne - łąki trwałe	ha	1153
użytki rolne - pastwiska trwałe	ha	223
użytki rolne - grunty rolne zabudowane	ha	257
użytki rolne - grunty pod rowami	ha	36
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	ha	1611
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - lasy	ha	1600
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - grunty zadrzewione i zakrzewione	ha	11
grunty pod wodami razem	ha	11
grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	ha	11
grunty zabudowane i zurbanizowane razem	ha	274
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny mieszkaniowe	ha	0
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny przemysłowe	ha	0
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny inne zabudowane	ha	6
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny zurbanizowane niezabudowane	ha	0
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny rekreacji i wypoczynku	ha	2
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - drogi	ha	266
nieużytki	ha	151
tereny różne	ha	4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Gmina Jarczów jest gminą o charakterze typowo rolniczym, na terenie której większa część obszaru to tereny przekształcone antropologicznie. Lasy stanowią mniej niż 15% powierzchni gminy, lesistość gminy jest mniejsza, niż średnia dla powiatu tomaszowskiego.

Tabela 6. Porównanie powierzchni lasów i lesistości poszczególnych gmin powiatu tomaszowskiego (stan na 31.12.2013)

Gmina	Powierzchnia lasów ogółem (ha)	W tym lasy publiczne (ha)	Lesistość
Bełżec	1154	754	34,4%
Jarczów	1544	1348	14,5%
Krynice	923	431	12,5%
Lubycza Królewska	5751	5487	27,6%
Łaszczów	490	432	3,8%
Rachanie	1947	1570	20,6%
Susiec	10467	7513	54,9%
Tarnawatka	2138	1904	25,8%
Telatyn	672	550	6,0%
Tomaszów Lubelski	4671	2879	27,3%
Tomaszów Lubelski (miasto)	108	42	8,1%
Tyszowce	1391	736	10,8%
Ulhówek	1167	958	8,0%
POWIAT	32422	24144	21,8%

Źródło: Województwo Lubelskie. Podregiony. Powiaty. Gminy 2014

2.4. Zasoby naturalne i stan środowiska

Gmina Jarczów położona jest na obszarze trzech krain geograficznych: Wyżyny Wołyńskiej, Kotliny Pobuża oraz Roztocza. Niewielki, południowo-zachodni kraniec gminy wchodzi w skład Roztocza Południowego. Północna część gminy położona jest na obszarze Grzędy Sokalskiej – mezoregionu stanowiącego ciąg wzniesień na obszarze Wyżyny Wołyńskiej. Południowa i południowo-wschodnia część gminy usytuowana jest na Równinie Bełskiej – jedynej części Kotliny Pobuża położonej na terenie Polski.

Tereny położone w obrębie Roztocza i Grzędy Sokalskiej cechują się wyżynnym charakterem i występowaniem wzniesień. Tereny wchodzące w skład Równiny Bełskiej są to tereny równinne, o niskich różnicach wysokości względnych, mniej zróżnicowane krajobrazowo od pozostałego obszaru gminy.

Gmina Jarczów cechuje się występowaniem gleb korzystnych dla intensywnego rozwoju rolnictwa. Wśród użytków rolnych przewagę stanowią czarnoziemy na podłożu

lessowym, występują również rędziny. Ogółem, na terenie gminy dominują gleby wysokich klas bonitacyjnych (I-IIIa). Jakość gleb determinuje typ i charakter działalności rolniczej prowadzonej na terenie gminy.

Klimat obszaru gminy posiada w przeważającej części cechy klimatu kontynentalnego, z dużymi amplitudami temperatury, upalnymi latami oraz surowymi zimami. Okres wegetacyjny wynosi 203 dni. Obszar, na którym położony jest teren gminy Jarczów charakteryzuje się jednym z najniższych w Polsce zachmurzeniem oraz najwyższym usłonecznieniem. Średnia roczna suma opadów wynosi od 450 do 550 mm. Największymi opadami charakteryzują się miesiące okresu wegetacyjnego roślin (IV - X), co sprzyja rozwojowi rolnictwa.

Obszar gminy Jarczów leży w zlewni rzeki Bug, a w szczególności jego dopływu – Sołokiji. Przez teren gminy przepływają cztery rzeki:

- rzeka Huczwa (dopływ Bugu),
- rzeka Rzeczyca (dopływ Szyszły),
- rzeka Szyszła (dopływ Sołokiji),
- rzeka Sołokija (dopływ Bugu).

Do rzek położonych na terenie gminy wpływają małe ciekі wodne i rowy melioracyjne. Taki przebieg koryta rzek i cieków sprzyja zanieczyszczeniom wód powodowanym spływami powierzchniowymi z posesji oraz pól uprawnych.

Na terenie gminy zlokalizowany jest również zbiornik wodny „Leliszka” o powierzchni 2,5 ha, pojemności całkowitej 45 tys. m³. Zbiornik wodny „Leliszka” poza podstawową rolą retencji i hodowli rybnej, stanowić może obszar dla organizowania wypoczynku i rekreacji.

W granicach gminy Jarczów znajdują się następujące Jednolite Części Wód Powierzchniowych:

- PLRW2000726614641 Dopływ II spod Żurawiec,
- PLRW2000162661485 Rzeczyca do granicy RP,
- PLRW200024266213 Huczwa od źródeł do Kanału Rokitna bez Kanału Rokitna,
- PLRW200023266216 Sikława-Kanał Hopkie,
- PLRW2000726614591 Sołokija od źródeł do granic RP.

Zgodnie z podziałem na Jednolite Części Wód podziemnych (JCWPd) teren Gminy Jarczów położony jest w obrębie jednostki 109 (PLGW2200109). Ponadto teren Gminy

położony jest w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) Nr 407 Niecka Lubelska (Chełm-Zamość).

Lasy i grunty leśne na terenie gminy Jarczów zajmują powierzchnię 1544 ha, z czego 1348 ha to lasy publiczne, należące do Nadleśnictwa Tomaszów Lubelski. Większe partie lasów występują głównie w północnej oraz południowo-zachodniej części gminy. Dominującym typem siedliskowym jest las świeży, a gatunkiem lipa, dąb, buk i grab.

Około 640 ha lasów na terenie gminy, zaliczanych jest do terenów ochronnych. kompleksie leśnym na południowy-zachód od wsi Korhynie oraz na północ od Woli Gródeckiej występują lasy wodochłonne o łącznej powierzchni około 250 ha. Lasy glebochronne zajmują obszar ponad 97 ha i obejmują tereny na wschód od Woli Gródeckiej.

Spośród prawnych form ochrony przyrody na terenie gminy Jarczów znajdują się:

- rezerwat przyrody „Las lipowy w uroczysku Bukowiec” – częściowy, leśny, o powierzchni 11,58 ha; celem ochrony jest zachowanie fragmentu lasu lipowego naturalnego pochodzenia. Dąb jest obecnie w rezerwacie gatunkiem ustępującym, bardzo słabo odnawiającym się wskutek zaciemnienia. Kilka drzew ma charakter pomnikowy i osiąga 120 cm w pierśnicy oraz 29 m wysokości. Znaczny udział w drzewostanie rezerwatu ma buk, który miejscami tworzy piętro podokapowe, miejscami zaś jest gatunkiem współpanującym. Buk występuje na obszarze całego rezerwatu, wykazując dużą dynamikę rozwoju i wytrzymując konkurencję grabu. Odnawia się w sposób naturalny. Około 10 buków ma charakter pomnikowy, osiągając 86 – 112 cm w pierśnicy i wysokość 28 – 35 m. W domieszce występuje również sosna, brzoza, wierzba, klon pospolity, jawor, osika, czereśnia i wiązy (górski i polny). Z roślin chronionych na terenie rezerwatu występują wawrzynek wilczełyko, orlik pospolity, lilia złotogłów, podkolan biały, kruszczyk szerokolistny, listera jajowata i śnieżnik leśny.
- pomnik przyrody dąb szypułkowy - wysokość 15 m, w obwodzie 300 cm; zlokalizowany w Kol. Gródek przy drodze z cegielni do lasu w odległości 300 m od ściany lasu;

- pomnik przyrody aleja składająca się z 27 lip drobnolistnych - wysokość od 20 do 25 m, w obwodzie 132 - 420 cm, zlokalizowane w Chodywańcach w parku podworskim.
- Użytek ekologiczny "Korhynie" - obszar będący stanowiskiem roślinności kserotermicznej na lewym zboczu doliny Sołokiji w m. Korhynie, o powierzchni 5,74 ha.
- Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Łąki nad Szyszłą PLH060042 – obszar o powierzchni 981,05 ha, obejmujący Obszar obejmuje dolinę rzeki Szyszły od wsi Zawady (na zachodzie) po szosę łączącą wsie Dyniska Stare i Dębina (na wschodzie). Teren w części jest użytkowany ekstensywnie (łąki kośne, eksploatacja torfu), w części nieużytkowany. Przedmiotem ochrony są następujące siedliska przyrodnicze: twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic *Charetea* (3140), naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne (3160), nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników *Ranunculion fluitantis* (3260), zmiennowilgotne łąki trzęślicowe *Molinion* (6410), niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris* (6510), torfowiska nakredowe *Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis* (7210), górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk (7230) oraz rośliny i zwierzęta: starodub łąkowy *Angelica palustris*, lipiennik Loesela *Liparis loeseli*, modraszek telejus *Maculinea teleius*, modraszek nautisius *Maculinea nausithous*. W granicach obszaru funkcjonuje Plan Zadań Ochronnych ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 12 stycznia 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Łąki nad Szyszłą PLH060042 (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2015 r. poz. 179).
- Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Żurawce PLH060029 – obszar o powierzchni 35,76 ha, obejmujący obejmuje 3 wydłużone pagórki, zbudowane z margli górnokredowych, wznoszące się wśród pól uprawnych, na lewym zboczu doliny Sołokiji. W części południowej teren ulega stopniowemu obniżeniu do 299-294 m n.p.m. Na całej długości zbocza przecinają wąwozy o głębokości od około 20 m w części północnej do ok. 10 m w części południowej. Wzgórza

pokryte są przez murawy i zarośla kserotermiczne. Przedmiotami ochrony są: szlaczkoń szafrańiec *Colias myrmidone* (motyl), smużka stepowa *Sicista subtilis* (gryzoń), obuwik pospolity *Cypripedium calceolus* oraz siedliska przyrodnicze: zarośla jałowca pospolitego na wrzosowiskach lub murawach nawapiennych (5130) i murawy kserotermiczne *Festuco-Brometea* (6210). Dla ww. obszaru Natura 2000 został opracowany plan zadań ochronnych i ogłoszony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 3 grudnia 2015 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Żurawce PLH060029 (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2014 r., poz. 4162).

- Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Szyszły PLB060018 – obszar o powierzchni 2557,21 ha, obejmuje dolinę rzeki Szyszły od wsi Zawady (na zachodzie) po szosę łączącą wsie Dyniska Stare i Dębina (na wschodzie). Teren w części jest użytkowany ekstensywnie (łąki kośne, eksploatacja torfu), w części nieużytkowany. Dobrze zachowane, rozległe płaty łąk zmiennowilgotnych w ekstensywnie użytkowanej dolinie. Występują tu rzadkie zbiorowiska: *Cladietum marisci* i zbiorowisko z *Schoenus ferrugineus*. W miejscach dawnej eksploatacji torfu dobrze wykształcone, bardzo bogate florystycznie torfowiska węglanowe. Łącznie występuje tu 7 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG i 6 gatunków z Załącznika II tej dyrektywy. Obszar ważny dla zachowania lipiennika Loesela *Liparis loeseli*. Jedno z czterech stanowisk występowania starca wielkolistnego *Senecio macrophyllus* w Polsce (stanowiska na zachodniej granicy zasięgu). Przedmiotami ochrony są: derkacz *Crex crex* i dubelt *Gallinago media*. W granicach obszaru funkcjonuje Plan Zadań Ochronnych ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 18 czerwca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Dolina Szyszły PLH0600018 (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2014 r. poz. 2326).
- Obszar specjalnej ochrony ptaków Dolina Sołokiji PLB060021 – obszar o powierzchni 13667,76 ha, leży w granicach mezoregionu Rostocze środkowe i Równina Bełska. Obejmuje dolinę rzeki Sołokiji od Tomaszowa Lubelskiego do granicy z Ukrainą. Sołokija płynie naturalnym korytem, zachowało się szereg meandrów i starorzeczy. W odcinku przygranicznym jej dolinę wypełniają

rozległe, nieużytkowane łąki i ugory. Lasy zajmują ponad 1/4 powierzchni ostoi. Występują w mozaikowym układzie z gruntami rolnymi, głównie z prawej strony dorzecza, pozostając w ekologicznej łączności z lasami Roztocza. Przeważają drzewostany sosnowe z domieszką liściastych (głównie dębu i olchy). Wzdłuż koryta rzeki zachowały się dość duże płaty olsów oraz podmokłych borów sosnowych. Ostoja obejmuje również 5 kompleksów stawów rybnych oraz kilka małych, śródleśnych stawów. Rolnictwo jest intensywne. Przedmiotami ochrony są: rybitwa białowąsa *Chlidonias hybridus*, derkacz *Crex crex*, dzięcioł syryjski *Dendrocopos syriacus*. W granicach obszaru funkcjonuje Plan Zadań Ochronnych ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Dolina Sołokiji PLH0600021 (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2014 r. poz. 2335).

- Obszar specjalnej ochrony ptaków Zlewnia Górnej Huczwy PLB060017 – obszar o powierzchni 6504,6 ha, obejmuje zlewnię górnego biegu rzeki Huczwy oraz 2 kompleksy stawów rybnych : w Łaszczowie i Żimnie. Łąki w dolinie Huczwy i jej dopływów są w znacznym stopniu zmeliorowane i użytkowane jako łąki kośne, choć nie brak rozległych tutrzycowisk i niewielkich starorzeczy oraz pasów zakrzaczeń. Niewielkie fragmenty zlewni ulegają powtórnemu zabagnieniu. Na stawach prowadzi się intensywną gospodarkę rybacką. Stawy w Żimnie posiadają niewiele roślinności szuwarowej. Na stawach w Łaszczowie powierzchnia szuwarów jest znacznie większa. Przedmiotami ochrony są: rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus*, derkacz *Crex crex*, dzięcioł syryjski *Dendrocopos syriacus*, muchołówka białoszysza *Ficedula albicollis*, dubelt *Gallinago media*, żoła *Merops apiaster*, zielonka *Porzana parva*, kropiatka *Porzana porzana*. W granicach obszaru funkcjonuje Plan Zadań Ochronnych ustanowiony zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie z dnia 24 listopada 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Zlewnia Górnej Huczwy PLH060017 (Dz. Urz. Woj. Lub. z 2014 r. poz. 3980).

Stan środowiska na przedmiotowym obszarze należy uznać za dobry. Na terenie gminy nie funkcjonują zakłady przemysłu ciężkiego. Do największych zagrożeń dla

środowiska naturalnego należą zanieczyszczenia bytowe i rolnicze. Rozwój rolnictwa sprawił, iż środowisko naturalne gminy jest w większości przekształcone antropologicznie. Ponadto, produkcja rolna wymaga stosowania nawozów i chemicznych środków ochrony roślin, które są szczególnie groźne dla wód powierzchniowych i podziemnych. Do poważnych problemów stanowiących istotne zagrożenie dla środowiska naturalnego należy niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacji sanitarnej, wykorzystywanie zbiorników bezodpływowych do gromadzenia ścieków oraz zaniedbania w zakresie gospodarki odpadami. Ponadto, dużym zagrożeniem dla stanu powietrza atmosferycznego jest ogrzewanie domów i budynków użyteczności publicznej za pomocą pieców i kotłowni węglowych (źródła niskiej emisji), nierzadko będących w złym stanie technicznym.

2.5. Zidentyfikowane problemy sfery przestrzennej

Do głównych problemów sfery przestrzennej gminy Jaraczów należą:

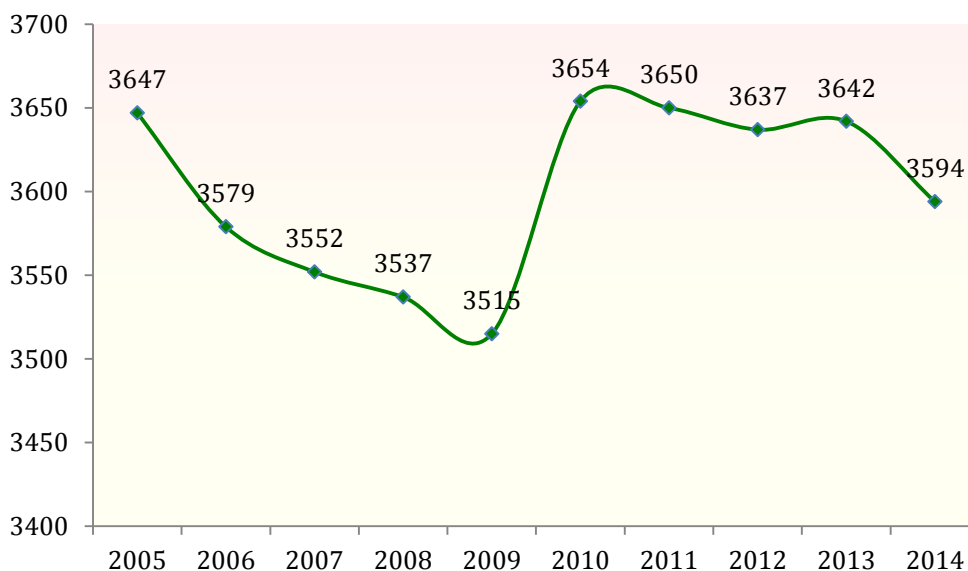
- brak funkcjonalnych centrów i wyodrębnionych lub odpowiednio zagospodarowanych przestrzeni publicznych w wielu miejscowościach gminy;
- środowisko naturalne w większości przekształcone antropogenicznie;
- zagrożenia dla środowiska naturalnego wynikające z rolnictwa, źródeł niskiej emisji, niedostatków systemu gospodarki ściekami i odpadami.

3. Sfera społeczna

3.1. Struktura demograficzna

W 2014 roku liczba mieszkańców gminy Jarczów wynosiła 3 594 osoby (według danych Banku Danych Lokalnych GUS, stan na 31.12.2014). W latach 2005-2014 liczba mieszkańców spadła o 53 osoby (1,5%), jednak badany okres nie cechował się stałym trendem spadkowym liczby ludności. Kształtowanie się liczby ludności w latach 2005-2014 obrazuje poniższy wykres.

Wykres 1. Liczba mieszkańców gminy Jarczów w latach 2005-2014 (stan na 31.12.2014)

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Mieszkańcy gminy Jarczów stanowią 4,16 % ludności powiatu tomaszowskiego. Pod względem liczby mieszkańców gmina Jarczów należy do najmniejszych gmin powiatu.

Tabela 7. Liczba ludności poszczególnych gmin powiatu tomaszowskiego w 2014 roku

Gmina	Liczba ludności	W %
Bełzec	3 415	3,95%
Jarczów	3 594	4,16%
Krynice	3 365	3,90%

Lubycza Królewska	6 418	7,43%
Łaszczów	6 348	7,35%
Rachanie	5 349	6,19%
Susiec	7 702	8,92%
Tarnawatka	4 022	4,66%
Telatyn	4 197	4,86%
Tomaszów Lubelski	11 363	13,15%
Tomaszów Lubelski (miasto)	19 824	22,95%
Tyszowce	5 859	6,77%
Ulhówek	4 929	5,71%
POWIAT	86 385	100,00%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS (2014)

Do głównych czynników mających wpływ na kształtowanie się liczby mieszkańców jednostki należą przyrost naturalny oraz migracje. Na terenie gminy Jarczów w badanym okresie wskaźnik przyrostu naturalnego przyjmował wysokie wartości ujemne. W roku 2014 przyrost naturalny na terenie gminy był znacznie niższy zarówno od średniej dla powiatu tomaszowskiego (-2,1), jak i od średniej wojewódzkiej (-1,1).

Tabela 8. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Jarczów w latach 2005-2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Jarczów	-2,4	-4,6	-8,2	-2,2	-1,9	-1,6	-5,2	-2,8	-3,6	-6,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Saldo migracji (różnica pomiędzy liczbą zameldowań a wymeldowań) w latach objętych analizą także przyjmowało przede wszystkim wartości ujemne, jednak nie były one duże. Poza latami 2006 i 2013, różnica pomiędzy zameldowaniami a wymeldowaniami kształtowała się na poziomie kilkunastu osób rocznie. Oznacza to, iż więcej osób wyjechało z gminy, niż się w niej osiedliło, jednak wyjazdy mieszkańców nie przeważały nad przyjazdami w sposób znaczny.

Tabela 9. Saldo migracji w gminie Jarczów w latach 2006-2014

	Jednostka miary	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
saldo migracji										
ogółem	osoba	-45	-15	-10	-18	-18	15	-17	1	-12
saldo migracji na 1000 osób										
ogółem	osoba	-12,4	-4,2	-2,8	-5,1	-4,9	4,1	-4,7	0,3	-3,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Nowi mieszkańcy napływają przede wszystkim do siedziby gminy, miejscowości Jarczów oraz do wsi położonych najbliżej Tomaszowa Lubelskiego (np. Przewłoka, Wierszczyca). Miejscowości położone niedaleko miasta, dobrze z nim skomunikowane, są często celem migracji mieszkańców Tomaszowa Lubelskiego, dla których ośrodek miejski pozostaje miejscem pracy, nauki, prowadzenia działalności. Zjawisko to, poza skutkami korzystnymi (napływ nowych mieszkańców, rozwój mieszkalnictwa, itp.) wywołuje także efekty niekorzystne – mieszkańcy tego typu traktują miejscowość, w której się osiedlili, wyłącznie jako miejsce zamieszkania i prowadzenia życia prywatnego. Nie integrują się z miejscową społecznością, nie biorą udziału w wydarzeniach o charakterze gminnym, nie posyłają dzieci do lokalnych szkół. Władze gminy oraz organizacje pozarządowe działające na jej terenie powinny podjąć pewien wysiłek na rzecz większej integracji tych mieszkańców i zachęcenia ich do aktywnego włączenia się w życie lokalnej społeczności.

Często spotykanym zjawiskiem na terenie gminy Jarczów są migracje zarobkowe za granicę. W większości przypadków mają one charakter nieoficjalny – wiele osób pracujących za granicą pozostaje zameldowanych na terenie gminy, dlatego nie są one ujęte w statystykach dotyczących migracji. Często migracje tego typu mają charakter krótkookresowy – osoby pracujące przebywają poza granicami kraju krócej, niż 12 miesięcy, po czym na pewien czas wracają do domu i rodziny, by znów powrócić do pracy za granicą. Migracje krótkookresowe mieszkańców gminy cechują się więc sezonowością i cyrkulacyjnością – są to wielokrotne wyjazdy i przyjazdy w ciągu jednego roku. Stan ten może utrzymywać się przez kilka lub kilkanaście lat. Zjawisko to ma pozytywne strony – osoby, które nie wyjeżdżają na stałe za granicę utrzymują posiadane na terenie gminy domy i mieszkające tu rodziny, zarobione pieniądze są przekazywane do kraju, nierzadko zagraniczna praca jednego z członków rodziny jest

jedynym źródłem utrzymania gospodarstwa domowego. Jednak w dłuższym okresie migracje tego typu wywołują także negatywne skutki, szczególnie w sferze społecznej. Prowadzą do osłabienia więzi rodzinnych, wpływają niekorzystnie na integrację lokalnej społeczności, przez konieczność ciągłych wyjazdów zmniejszają komfort życia, mogą powodować lub nasilać problemy osobiste i społeczne. Wyjazdy zarobkowe mają także negatywny wpływ na miejscową gospodarkę - lokalny rynek pracy traci w ten sposób pracowników z poszukiwanymi kwalifikacjami, co sprawia, że następuje deficyt fachowców w wielu branżach.

Analizując podział mieszkańców gminy ze względu na ekonomiczne grupy wieku, należy stwierdzić iż przedstawia się on niekorzystnie. Największy udział w liczbie mieszkańców gminy ogółem mają osoby w wieku produkcyjnym (59,3 %). Drugą pod względem liczebności grupę stanowią osoby w wieku poprodukcyjnym (22,9 %).

Tabela 10. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym z podziałem na płeć w gminie Jarczów w 2014 roku

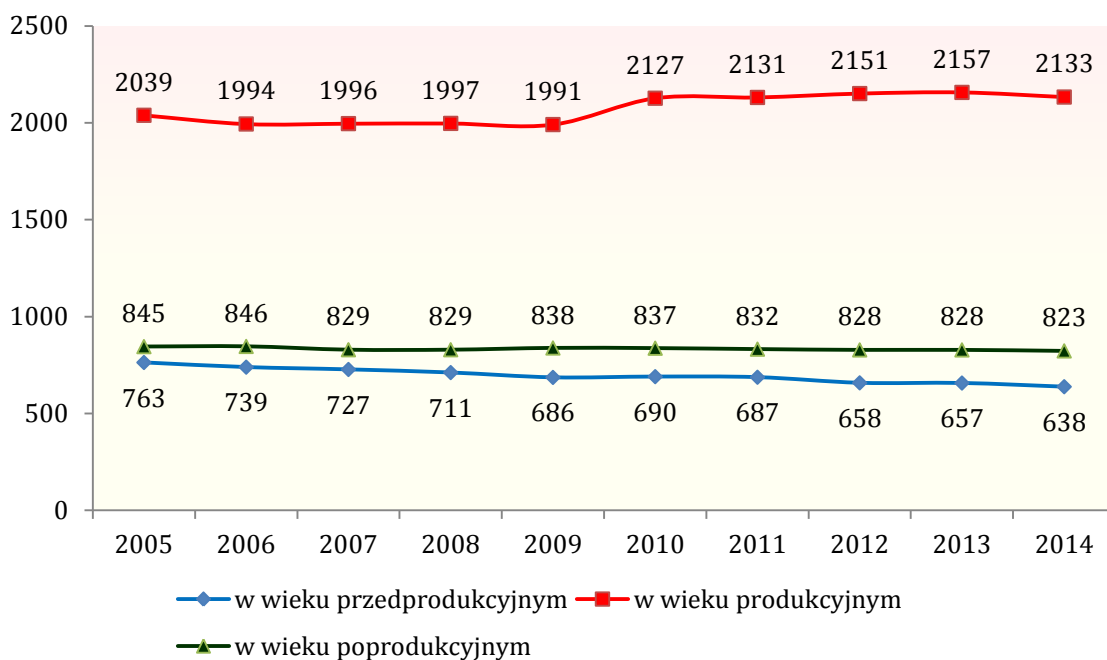
	Ogółem	W wieku przedprodukcyjnym	W wieku produkcyjnym	W wieku poprodukcyjnym
Razem	3 594	638	2 133	823
Mężczyźni	1 792	328	1 186	278
Kobiety	1 802	310	947	545

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS (2014)

Biorąc pod uwagę liczebność kobiet i mężczyzn w poszczególnych grupach wiekowych, można zauważyć, że kobiety przeważają w grupie osób w wieku poprodukcyjnym, w grupie osób w wieku produkcyjnym liczniejsi są mężczyźni, natomiast w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym liczba osób obu płci jest porównywalna. Przewaga mężczyzn w liczbie osób w wieku produkcyjnym jest typowa dla obszarów o typowo rolniczym charakterze – kobiety częściej kontynuują edukację na poziomie wyższym i częściej decydują się na życie w ośrodkach miejskich oraz na pracę w zawodach pozarolniczych. Natomiast różnica pomiędzy liczbą kobiet a mężczyzn w wieku poprodukcyjnym jest wynikiem występowania na terenie całej Polski ogólnoeuropejskiego trendu – w krajach europejskich (a także w innych wysoko rozwiniętych krajach na całym świecie), średnia długość życia kobiet jest dłuższa od średniej długości życia mężczyzn.

Przewaga liczebna osób w wieku poprodukcyjnym nad osobami w wieku przedprodukcyjnym wskazuje na to, iż na terenie gminy Jarczów postępuje proces starzenia się lokalnej społeczności. W badanym okresie liczba mieszkańców obu grup zmniejszyła się, jednak przewaga liczby osób w wieku poprodukcyjnym nad liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym stale rosła.

Wykres 2. Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku w gminie Jarczów w latach 2005-2014

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W najbliższych latach przewidywane jest utrzymanie się tego trendu i coraz większa przewaga liczby osób w wieku poprodukcyjnym na liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym.

Zmniejszanie się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym zostały zdiagnozowane na całym obszarze powiatu tomaszowskiego. W 2005 roku osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły 22,9% liczby ludności powiatu tomaszowskiego ogółem, podczas gdy w 2014 roku wskaźnik ten spadł do 17,74%. W analogicznym okresie wzrósł udział liczby osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem – z 17,48% w 2005 roku do 19,69% w 2014 roku. Zgodnie z prognozą Banku Danych Lokalnych GUS, w roku 2025 oraz 2030 udział

liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz liczby osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności powiatu tomaszowskiego kształtował się będzie następująco:

- udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym: 18,4% w 2025, 16,0% w 2030;
- udział liczby osób w wieku poprodukcyjnym: 19,4% w 2025, 25,1% w 2030.

Zjawisko wzrostu udziału osób w podeszłym wieku w ogólnej liczbie mieszkańców, zwane także zjawiskiem starzenia się społeczeństw, jest jednym z najbardziej charakterystycznych trendów demograficznych większości krajów Europy i Ameryki Północnej. Cechuje ono zarówno kraje o najbardziej rozwiniętych gospodarkach, jak również grupę państw o niższym poziomie rozwoju, w których tryb życia społeczeństw, cechy struktury demograficznej i różnorodne zjawiska socjologiczne mają podobny przebieg. Do głównych przyczyn i czynników wpływających na wielkość zjawiska należą:

- wydłużenie przeciętnej długości życia ludzkiego,
- rozwój medycyny,
- spadek dzietności.

Coraz większy udział osób starszych w społeczeństwie powoduje wzrost kosztów ubezpieczeń społecznych oraz wzrost zapotrzebowania na świadczenia zdrowotne i socjalne.

W Polsce także odnotowano występowanie zjawiska starzenia się społeczeństwa. W 2005 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ludności kraju ogółem wynosił 20,6%, w 2014 roku zmniejszył się do 18,0%. W tych samych latach udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 15,4% w 2005 roku do 19,0% w 2014 roku. W województwie lubelskim w analogicznym okresie udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym spadł z 21,6% do 18,1%, podczas gdy stosunek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym do liczby mieszkańców ogółem wzrósł z 16,5% do 19,5%. (źródło danych: Bank Danych Lokalnych GUS).

Na terenie gminy Jarczów liczba osób w wieku poprodukcyjnym w chwili obecnej przeważa nad liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym, przez co problem wymaga podjęcia jak najszybszej interwencji. Postępowanie procesu starzenia się lokalnej społeczności niesie za sobą określone konsekwencje, takie jak ubytek pracowników na rynku pracy, zwiększone obciążenia socjalne, trudności z zapewnieniem właściwej opieki medycznej coraz większej liczbie osób, itp.

3.2. Mieszkalnictwo

Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS, w 2014 roku na terenie gminy Jarczów znajdowało się 1 185 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 107 628 m², składające się z 4 530 izb. W zdecydowanej większości należały one do osób fizycznych. Ogółem, w 2014 roku na terenie gminy znajdowało się 1 139 budynków mieszkalnych.

Tabela 11. Zasoby mieszkaniowe gminy Jarczów w 2014 roku

Zasoby mieszkaniowe		
ogółem		
mieszkania	mieszk.	1 185
izby	izba	4 530
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	107 628

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Pod względem wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne, najwięcej lokali mieszkalnych wyposażonych jest w wodociąg (78,82 % ogółu mieszkań). Łazienka znajduje się w 72,57% mieszkań, natomiast centralne ogrzewanie w 58,31 %. Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne w gminie Jarczów należy uznać za dostateczne.

Tabela 12. Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w gminie Jarczów w 2013 roku

Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne			
ogółem			w %
wodociąg	mieszk.	934	78,82%
ustęp spłukiwany	mieszk.	889	75,02%
łazienka	mieszk.	860	72,57%
centralne ogrzewanie	mieszk.	691	58,31%
gaz sieciowy	mieszk.	0	0%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Pod względem wskaźników dla zasobów mieszkaniowych (dane z 2013 roku), gmina Jarczów cechuje się większą liczbą mieszkań na 1000 mieszkańców niż powiat tomaszowski, natomiast mniejszą, niż województwo lubelskie. Większa w porównaniu

zarówno do wskaźników powiatowych, jak i wojewódzkich jest powierzchnia użytkowa 1 mieszkania, oraz przeciętna powierzchnia mieszkania na 1 osobę.

Tabela 13. Wskaźniki dla zasobów mieszkaniowych gminy Jarczów, powiatu tomaszowskiego oraz województwa lubelskiego w 2013 roku

	Jedn.	Gmina Jarczów	Powiat tomaszowski	Województwo lubelskie
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	m ²	90,8	85,3	76,5
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	m ²	29,6	27,4	26,6
mieszkania na 1000 mieszkańców	mieszk.	325,4	320,9	348,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

3.3. Szkolnictwo

Na terenie gminy Jarczów funkcjonują 3 szkoły podstawowe (w tym jedna filialna) oraz 1 zespół szkół, na który składa się gimnazjum i szkoła podstawowa. Ponadto, w gminie funkcjonuje także przedszkole samorządowe.

Tabela 14. Placówki oświatowe na terenie gminy Jarczów (stan na 27.03.2015)

Miejscowość	Placówka
Jarczów	Gminne Przedszkole w Jarczowie
Chodywańce	Szkoła Podstawowa w Chodywańcach
Gródek	Szkoła Podstawowa w Gródku
Jarczów	Zespół Szkół Podstawowo-Gimnazjalnych w Jarczowie, w skład którego wchodzi: <i>Publiczne Gimnazjum w Jarczowie</i> <i>Szkoła Podstawowa w Jarczowie</i>
Wierszyczka	Szkoła Filialna w Wierszyczce (<i>Fila ZSPG w Jarczowie</i>)

Źródło: System Informacji Oświatowej – Wykaz szkół i placówek według województw

Warunki lokalowe i bazę dydaktyczną gminnych szkół należy uznać za wystarczające, przy czym budynki szkół w Chodywańcach, Gródku oraz Wierszyczce ze względu na ich stan techniczny wymagają ponoszenia nakładów na ich remonty

i wykonanie niezbędnych modernizacji. Szkoły te nie posiadają także pełnego wyposażenia w bazę rekreacyjno-sportową.

Zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego w Lublinie, w roku szkolnym 2013/2014 do szkół podstawowych położonych na terenie gminy Jarczów uczęszczało 182 uczniów, natomiast do gminnego gimnazjum – 110 uczniów.

Tabela 15. Liczba szkół podstawowych i gimnazjów oraz uczniów do nich uczęszczających i ich absolwentów w powiecie tomaszowskim w roku szkolnym 2013/2014

	Szkoły podstawowe			Gimnazja		
	Liczba	Uczniowie	Absolwenci (rok szkolny 2012/2013)	Liczba	Uczniowie	Absolwenci (rok szkolny 2012/2013)
Bełżec	1	197	30	1	98	39
Jarczów	4	182	46	1	110	39
Krynice	3	197	24	1	88	46
Lubycza Królewska	2	361	59	1	192	75
Łaszczów	6	390	59	2	210	95
Rachanie	5	271	47	2	144	58
Susiec	5	414	51	2	194	97
Tarnawatka	3	259	35	1	106	43
Telatyn	3	199	36	1	124	48
Tomaszów Lubelski	12	461	83	5	217	88
Tomaszów Lubelski (miasto)	3	1278	247	4	865	299
Tyszowce	5	335	50	1	197	73
Ułhówek	3	221	55	1	136	55
POWIAT	55	4765	832	23	2681	1055

Źródło: Województwo Lubelskie. Podregiony. Powiaty. Gminy 2014

Uczniowie szkół podstawowych z terenu gminy stanowią 3,8 % łącznej liczby uczniów szkół podstawowych na obszarze powiatu tomaszowskiego, natomiast uczniowie gimnazjów działających na terenie gminy mieli około 4-procentowy udział w ogólnej liczbie uczniów gimnazjów w powiecie.

Do głównych problemów związanych z działalnością gminnych szkół należy zmniejszająca się liczba uczniów, wynikająca przede wszystkim z trendów demograficznych (zmniejszająca się liczba mieszkańców, zmniejszająca się liczba dzieci).

Szkoły funkcjonujące na terenie gminy są to szkoły wiejskie. Ich cechą charakterystyczną jest fakt, iż uczy się w nich mniej dzieci, niż w szkołach miejskich, co

potwierdzają powyższe dane. Z jednej strony, jest to cecha pozytywna – możliwe jest utworzenie mniejszych oddziałów, w których na jednego nauczyciela przypada mniej dzieci, dzięki czemu może on efektywniej pracować i lepiej dostosowywać pracę do potrzeb podopiecznych. Uczniowie nie są anonimowi, społeczność szkolna jest niewielka i dobrze zintegrowana, a szkoła pełni ważną funkcję kulturową i społeczną na wsi. Jednak duża liczba małych szkół stanowi duże obciążenie finansowe dla gminy. Konieczne jest właściwe wyważenie potrzeb lokalnych społeczności oraz możliwości budżetowych gminy.

Ze względu na to, iż gmina Jarczów położona jest niedaleko Tomaszowa Lubelskiego, część mieszkańców gminy, wybiera ofertę miejskich placówek edukacyjnych. Zjawisko to dotyczy szczególnie osób mieszkających na terenie miejscowości położonych najbliżej miasta oraz osób pracujących na terenie miasta, dla których dodatkowy dowóz dziecka do szkoły nie jest kłopotliwy. Może powodować to mniejsze zainteresowanie gminnymi szkołami i mniejszy popyt na ich usługi, co także przekłada się na spadek liczby uczniów. Skala tego zjawiska na terenie gminy nie jest bardzo duża, natomiast warto zwrócić uwagę na to, by lokalne szkoły miały zapewnioną odpowiednią bazę dydaktyczną i mogły konkurować ze szkołami miejskimi zarówno poziomem oferty edukacyjnej, jak i jakością kształcenia. Proces podnoszenia standardu lokalnych placówek oświatowych na terenie gminy trwa od wielu lat, a jego efekty są już widoczne. Baza lokalowa i wyposażenie lokalnych szkół jest coraz lepsze, szkoły realizowały zarówno inwestycyjne, jak i miękkie projekty dofinansowane ze źródeł zewnętrznych. Dalsze wykorzystywanie możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania (w tym przede wszystkich środków unijnych), umożliwią modernizację bazy materialnej, zakup odpowiedniego wyposażenia oraz wdrażanie różnorodnych, często innowacyjnych programów edukacyjnych.

3.4. Kultura

Gmina Jarczów odpowiedzialna jest za realizację zadań z zakresu kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na terenie gminy, co wynika z jej obowiązku ustawowego. W sferze kultury Gmina Jarczów prowadzi działalność głównie poprzez swoją jednostkę organizacyjną

Samorządowy Ośrodek Kultury. W jego skład wchodzi także Biblioteka Publiczna w Jarczowie oraz Dom Kultury Jarczów – Kolonia Pierwsza.

Samorządowy Ośrodek Kultury w Jarczowie, jest gminną, samorządową, instytucją upowszechniania kultury, powołaną do realizacji zadań Gminy z zakresu kultury. Jego działalność ma na celu rozwijanie i zaspokajanie potrzeb kulturalnych mieszkańców oraz upowszechnianie i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego. Samorządowy Ośrodek Kultury wspiera zespoły artystyczne gminy, organizuje czas wolny dzieciom, kultywuje tradycje oraz miejscowe obrzędy, organizuje imprezy artystyczno-rozrywkowe dla mieszkańców gminy. Ważnym aspektem działalności Ośrodka Kultury jest ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez organizację imprez okolicznościowych, promowanie twórców ludowych, zaangażowanie w organizację uroczystości patriotycznych. Praca Ośrodka Kultury opiera się na współpracy z licznym gronem partnerów wśród których znajdują się między innymi szkoły z terenu gminy, parafie, lokalne organizacje pozarządowe.

Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS, w 2014 roku Samorządowy Ośrodek Kultury zorganizował 31 imprez, wśród których przeważały występy zespołów amatorskich i dyskoteki oraz plenerowe pokazy filmowe. W imprezach udział wzięło 5 700 osób.

Tabela 16. Funkcjonowanie Samorządowego Ośrodka Kultury w Jarczowie w 2014 roku

DZIAŁALNOŚĆ DOMÓW, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC		
Imprezy organizowane przez jednostkę i uczestnicy		
<i>imprezy</i>		
ogółem	szt.	31
seanse filmowe	szt.	2
wystawy	szt.	1
występy zespołów amatorskich	szt.	7
występy artystów i zespołów zawodowych	szt.	1
dyskoteki	szt.	10
konkursy	szt.	8
inne	szt.	2
<i>uczestnicy imprez</i>		
ogółem	osoba	5700
seanse filmowe	osoba	50
wystawy	osoba	30
występy zespołów amatorskich	osoba	1200
występy artystów i zespołów zawodowych	osoba	2000

dyskoteki	osoba	300
konkursy	osoba	120
inne	osoba	2000

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W gminie funkcjonuje Biblioteka Publiczna w Jarczowie. Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS, w 2013 roku z usług bibliotecznych w gminie Jarczów skorzystało 515 czytelników, odnotowano 6 889 wypożyczeń. W 2013 roku księgozbiór placówki liczył 7 748 woluminów.

Tabela 17. Funkcjonowanie bibliotek na terenie gminy Jarczów w 2013 roku

BIBLIOTEKI		
Placówki biblioteczne		
biblioteki i filie	ob.	1
pracownicy bibliotek	osoba	1
księgozbiór	wol.	7748
czytelnicy w ciągu roku	osoba	515
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	6889
punkty biblioteczne ogółem	ob.	2
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku	ob.	1
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku	ob.	1
Biblioteki - wskaźniki		
ludność na 1 placówkę biblioteczną	osoba	1214
księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	wol.	2127,0
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	osoba	141
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	wol.	13,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Samorządowy Ośrodek Kultury sprawuje opiekę nad zespołami ludowymi działającymi na jej terenie:

- „Honoratki” – Kolonia Gródek;
- „Uśmiech” – Jarczów Kolonia Pierwsza;
- „Czerwona Jarzębina” – Jarczów Kolonia Druga;
- „Malwy” – Jurów;
- „Wierszyczkie Echo” – Wierszyczka

- „Jarczowianki” - Jarczów
- „Stokrotki” Chodywańce.
- Chór Bojary- Jarczów
- „Złote Kłosa”- Łubcze.

Głównym problemem w sferze kultury na terenie gminy są niewystarczające środki finansowe na prowadzenie działalności. Brakuje sprzętu multimedialnego, nagłośnienia, światła oraz sprzętu AGD. W celu rozwijania działalności kulturalnej oraz promowania aktywnego uczestnictwa w kulturze wśród mieszkańców konieczne jest pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania różnorodnych przedsięwzięć kulturalnych, w tym źródeł unijnych.

3.5. Sport i rekreacja

Na terenie gminy Jarczów funkcjonuje Gminny Ludowy Klub Sportowy „GRAF” Chodywańce. Dysponuje on boiskiem piłkarskim i zapleczem, jest organizatorem imprez sportowych, bierze udział w lokalnych rozgrywkach piłkarskich.

Podstawową bazę sportową gminy tworzą ogólnodostępne boiska sportowe w Chodywańcach i Jarczowie oraz boiska przyszkolne. Budynek Zespołu Szkół w Jarczowie wyposażony jest w salę gimnastyczną. Ze względu na niską dostępność odpowiednich przestrzeni (placów, zieleni zorganizowanej, itp.), obszar gminy cechuje się niedostatecznym wyposażeniem w infrastrukturę tego typu.

Do głównych organizatorów imprez sportowych należą gminne szkoły. Organizują one różnego typu przedsięwzięcia promujące sport i aktywność fizyczną, w szczególności wśród dzieci i młodzieży.

3.6. Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Mieszkańcy gminy Jarczów korzystają głównie z usług następujących placówek opieki zdrowotnej:

- NZOZ Poradnia Rodzinna Biachow-Fus, Dolanowski, Krawczyk, Podoba Spółka Jawna

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Podhorcach (gmina Tomaszów Lubelski).

NZOZ w Podhorcach obsługuje 5 miejscowości: Nedeżów, Gródek, Gródek-Kolonia, Wola Gródecka, Wola Gródecka-Kolonia.

Pozostałe miejscowości obsługuje NZOZ w Jarczowie. Na terenie gminy świadczone są usługi podstawowej opieki zdrowotnej. Mieszkańcy wymagający skorzystania z usług specjalistycznych muszą poszukiwać placówek świadczących te usługi poza obszarem gminy.

Istnieje konieczność zwiększenia nacisku na działania profilaktyczne, skierowane zarówno do dzieci i młodzieży, jak i do osób dorosłych (badania, akcje informacyjne, promocja zdrowia, itp.).

Instytucją świadczącą usługi opieki społecznej na rzecz mieszkańców gminy Jarczów jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Głównym celem jego działalności jest zaspokajanie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin, umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka oraz zapobieganie powstawaniu sytuacji zmuszających do korzystania z tego typu pomocy.

Zadania własne (obowiązkowe) OPS to:

- dodatki mieszkaniowe,
- usługi opiekuńcze,
- udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom potrzebującym,
- kierowanie do domu pomocy społecznej odpowiedniego typu i ponoszenie opłat za pobyt mieszkańca gminy,
- dożywianie uczniów w szkołach,
- sprawienie pogrzebu,
- pomoc w postaci zasiłków okresowych, stałych i celowych na pokrycie start powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne,
- praca socjalna,
- opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych obejmującej między innymi programy pomocy społecznej.

Zadania własne (fakultatywne):

- pomoc w postaci zasiłków celowych i celowych specjalnych,
- pomoc rzeczowa,
- tworzenie i realizacja programów osłonowych.

Zadania zlecone (obligatoryjne) to:

- organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną, prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom, przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia oraz zapewnianie posiłku i niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którym udzielono zgody na pobyt ze względów humanitarnych lub zgody na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Podstawowe dane dotyczące udzielonych świadczeń pomocy społecznej zaprezentowano w poniższej tabeli:

Tabela 18. Świadczenia pomocy społecznej w gminie Jarczów w 2012 i 2013 roku

ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ (dane za 2012 r.)		
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	gosp. dom.	117
Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	osoba	409
ŚWIADCZENIA RODZINNE (dane za 2013 r.)		
Korzystający ze świadczeń rodzinnych		

rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	rodzina	171
dzieci, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny - ogółem	osoba	351
dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny	osoba	313
udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	%	47,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wykres 3. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w gminie Jarczów, powiecie tomaszowskim i województwie lubelskim w latach 2009-2013

Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014, Gmina Jarczów

Wskaźnik obrazujący udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w latach 2009-2012 na terenie gminy kształtował się powyżej średniej wojewódzkiej. W roku 2013 był on mniejszy zarówno od wskaźnika regionalnego, jak i powiatowego.

3.7. Struktura organizacji pozarządowych

Na terenie gminy Jarczów działalność prowadzą następujące organizacje pozarządowe:

- 12 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej,
- 8 Kół Gospodyń Wiejskich,
- Międzynarodowe Stowarzyszenie Dzieci i Młodzieży „Uśmiech Życia”,
- Stowarzyszenie na rzecz Mieszkańców oraz Ochrony Środowiska Przyrodniczego i Kulturowego Gminy Jarczów,
- Stowarzyszenie Kulturalno-Sportowe „Szyszła” w Jarczowie,
- Gminny Ludowy Klub Sportowy "Graf Chodywańce".

Ponadto, obszar gminy objęty jest działalnością Lokalnej Grupy Działania „G 6 Grzędy Sokalskiej”.

3.8. Bezrobocie i rynek pracy

Zgodnie z danymi Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Lubelskim, pod koniec roku 2014 liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy Jarczów wynosiła 168 i była mniejsza od liczby bezrobotnych w 2013 roku (stan na 31.12). Zgodnie z zapisami sprawozdania z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w 2014, liczba bezrobotnych spadła w stosunku do roku 2013 o 29 osób.

Tabela 19. Porównanie liczby bezrobotnych w poszczególnych gminach powiatu tomaszowskiego w 2013 i 2014 roku

Gmina	Liczba bezrobotnych w 2013 (stan na 31.12)	Liczba bezrobotnych w 2014 (stan na 31.12)	Zmiana
Bełżec	279	223	-56
Jarczów	197	168	-29
Krynice	184	155	-29
Lubycza Królewska	711	612	-99
Łaszczów	365	314	-51
Rachanie	387	313	-74
Susiec	552	432	-120
Tarnawatka	381	301	-80
Telatyn	226	191	-35
Tomaszów Lubelski	781	623	-158
Tomaszów Lubelski (miasto)	1253	980	-273

Tyszowce	335	254	-81
Ulhówek	456	409	-47

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Lubelskim 2014

W 2014 roku odnotowano spadek liczby bezrobotnych zarejestrowanych we wszystkich gminach powiatu tomaszowskiego.

Zgodnie z danymi Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie, w I kwartale 2015 roku liczba bezrobotnych na terenie gminy nieco wzrosła w stosunku do stanu na koniec 2014. Kobiety stanowiły mniej niż połowę (48,5 %) ogółu bezrobotnych zarejestrowanych. Około 16 % stanowią osoby długotrwale bezrobotne.

Tabela 20. Porównanie liczby bezrobotnych w poszczególnych gminach powiatu tomaszowskiego w I kwartale 2015 roku

LP	Powiat/Gmina	Liczba bezrobotnych		Bezrobotni zwolnieni z przycz. dot. zakł. pracy	Uprawnieni do zasiłku	Długotrwale bezrobotni (pow. 24 m.)
		Ogółem	Kobiety			
powiat tomaszowski		5 172	2 423	260	473	1 066
Miasta:		1 063	456	83	154	197
1.	Tomaszów Lubelski	1063	456	83	154	197
Gminy:		4 109	1 967	177	319	869
2.	Bełżec	209	105	13	28	46
3.	Jarczów	171	83	6	9	27
4.	Krynice	143	62	9	6	35
5.	Lubycza Królewska	662	321	25	47	147
6.	Łaszczów	308	149	13	20	52
7.	Rachanie	327	161	15	25	87
8.	Susiec	429	199	23	49	84
9.	Tarnawatka	308	158	10	29	54
10.	Telatyn	207	101	7	10	45
11.	Tomaszów Lubelski	666	330	44	68	129
12.	Tyszowce	282	117	9	12	72
13.	Ulhówek	397	181	3	16	91

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie

Powiat tomaszowski charakteryzuje się nieco wyższą stopą bezrobocia od średniej dla województwa – w maju 2015 wskaźnik powiatowy wynosił 12,9%, podczas gdy średnia regionalna osiągnęła wartość 12,5%.

Obszary typowo rolnicze, do których należy gmina Jarczów, dotknięte są poważnym, trudnym do oszacowania problemem występowania bezrobocia ukrytego – agrarnego. Występuje ono wtedy, gdy konieczną do wykonania pracę w gospodarstwie wykonuje więcej osób, niż w rzeczywistości mogłoby ją efektywnie wykonywać. Oznacza to, że w niektórych gospodarstwach pracują osoby, które nie przyczyniają się do zwiększenia ich produkcji i gdyby w tym czasie efektywnie pracowały w innym miejscu, gospodarstwo funkcjonowałoby bez zmian. Pomimo tego, że oficjalnie pracują w gospodarstwie ich praca nie przyczynia się do generowania przez gospodarstwo dochodów lub okresowo pozostają bez zajęcia. Podejmowanie działań prowadzących do utworzenia nowych miejsc pracy oraz rozwijanie branż pozarolniczych na terenie gminy może pomóc w minimalizowaniu ryzyka wystąpienia tego zjawiska.

Zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego w Lublinie, w 2013 roku na terenie gminy Jarczów zatrudnionych było 149 osób, co stanowiło 1,38 % wszystkich osób zatrudnionych na terenie powiatu tomaszowskiego.

Tabela 21. Liczba osób pracujących na terenie gminy Jarczów i powiatu tomaszowskiego w 2013 roku

	Ogółem		Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo	Przemysł, budownictwo	Usługi
	ogółem	w tym kobiety			
Powiat tomaszowski	10 830	5 342	498	3455	6 877
Gmina Jarczów	149	99	9	0	108

Źródło: Województwo Lubelskie. Podregiony. Powiaty. Gminy 2014

Kobiety stanowią 66,4 % wszystkich pracujących na terenie gminy Jarczów (analogiczny wskaźnik dla powiatu wynosi 49,3%). Podobnie jak na obszarze całego powiatu, na terenie gminy Jarczów największy udział w liczbie pracujących posiadają zatrudnieni w usługach. Duże znaczenie dla lokalnego rynku pracy ma sektor usług nierynkowych. Jest to charakterystyczne dla obszarów wiejskich, gdzie do głównych pracodawców należą urzędy, szkoły publiczne i inne instytucje o charakterze

publicznym. Niski jest odsetek pracujących w rolnictwie, jednak w powyższych statystykach nie ujmuje się podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstw indywidualnych w rolnictwie. Należy pamiętać, iż praca w indywidualnych gospodarstwach rolnych jest głównym źródłem utrzymania mieszkańców gminy.

Rynek pracy w gminie Jarczów cechuje się stosunkowo niskim poziomem rozwoju miejsc pracy w usługach rynkowych, dużym uzależnieniem od rolnictwa oraz niskim zapotrzebowaniem na osoby o wysokich kwalifikacjach.

3.9. Zidentyfikowane problemy sfery społecznej

- zmniejszanie się liczby ludności,
- postępowanie zjawiska starzenia się lokalnej społeczności,
- ujemne saldo migracji i wskaźnik przyrostu naturalnego,
- zmniejszanie się liczby uczniów lokalnych szkół,
- niedostateczny poziom rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej,
- niedostateczny dostęp do specjalistycznych usług opieki zdrowotnej,
- ryzyko wystąpienia bezrobocia ukrytego,
- migracje zarobkowe
- niewystarczająca liczba miejsc pracy w sektorze usług rynkowych i zawodach pozarolniczych,
- odpływ młodych, wykształconych ludzi, poszukujących pracy w wysoko rozwiniętych sektorach gospodarki.

4. Sfera gospodarcza

4.1. Charakterystyka lokalnej gospodarki

W 2014 roku na terenie gminy Jarczów zarejestrowanych było 178 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 12 (6,7%) należało do sektora publicznego, a 166 (93,3%) do prywatnego (według danych Banku Danych Lokalnych, stan na 31.12.2014).

W latach 2005-2014 liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie gminy Jarczów wykazywała tendencję wzrostową. Łącznie, w badanym okresie liczba przedsiębiorstw wzrosła o 23 (14,8 %).

Wykres 4. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie Jarczów w latach 2005-2014

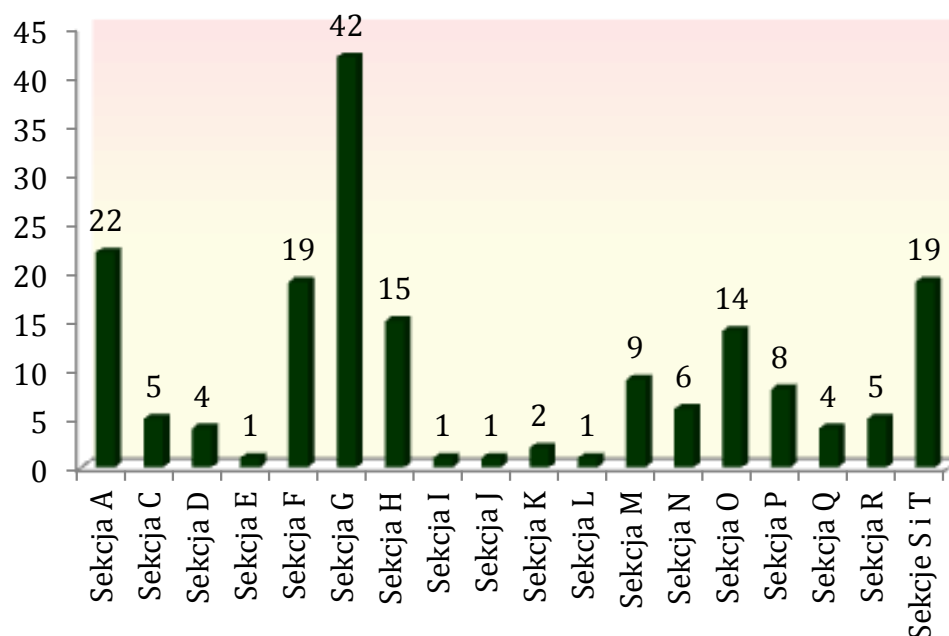
Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Pod względem form prowadzenia działalności gospodarczej przeważają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, stanowią one 66,3 % wszystkich podmiotów gospodarczych.

Pod względem branż, dominują podmioty sekcji G według klasyfikacji PKD 2007 - handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów, motocykli oraz artykułów gospodarstwa domowego (23,6 %). Drugą pod względem liczebności podmiotów gospodarczych jest branża A - rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (12,4 %).

Szczegółowy wykaz branż, w jakich funkcjonują podmioty gospodarki narodowej na obszarze gminy Jarczów prezentuje poniższe zestawienie:

Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w gminie Jarczów w 2014 roku według PKD 2007

- A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo,
 B – górnictwo i wydobywanie,
 C – przetwórstwo przemysłowe,
 E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją,
 F – budownictwo,
 G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle,
 H – transport i gospodarka maszynowa,
 I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
 J – informacja i komunikacja, pośrednictwo finansowe,
 K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa,
 L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
 M- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna,
 N – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca,
 O – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne,
 P – edukacja
 Q - opieka zdrowotna i pomoc społeczna
 R - działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
 S - pozostała działalność usługowa
 T - gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Liczebnie dominują podmioty branży handlowej, jednak nie są one największymi pracodawcami ze względu na to, że duża część przedsiębiorstw sekcji G to

przedsiębiorstwa sektora MŚP, bardzo często osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, niezatrudniające więcej, niż kilka osób. Z tego względu, duże znaczenie dla rynku pracy ma sektor usług nierynkowych, mało elastycznych, nisko korespondujących z sytuacją gospodarczą.

W gospodarce gminy Jarczów przeważają branże tradycyjne, słabo rozwinięte są branże tworzące miejsca pracy dla osób wysoko wykwalifikowanych. Jednym z głównych problemów jest brak strategicznych inwestorów, brak większych i nowoczesnych zakładów pracy, niedostateczny rozwój branż pozarolniczych, tradycyjny sposób prowadzenia działalności rolniczej.

Wskaźnik aktywności gospodarczej obszaru, określony jako liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności, jest niski – w 2014 roku wynosił 495 i był znacznie niższy od średniej dla województwa lubelskiego, który wynosił 799. Istotnie wyższy był także wskaźnik powiatowy.

Tabela 22. Porównanie wskaźnika aktywności gospodarczej na terenie gminy Jarczów, powiatu tomaszowskiego oraz województwa lubelskiego w 2014 roku

	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności
Gmina Jarczów	495
Powiat tomaszowski	760
Województwo lubelskie	799

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Szansą na podniesienie aktywności gospodarczej obszaru i zminimalizowanie niekorzystnych zjawisk gospodarczych na terenie gminy Jarczów jest rozwijanie działalności pozarolniczej oraz rozwijanie sektora usług rynkowych, w tym także usług rolniczych, ukierunkowanych na obsługę lokalnych producentów rolnych.

4.2. Rolnictwo

Gmina Jarczów jest obszarem typowo rolniczym. Na jej terenie występują sprzyjające warunki glebowe, klimatyczne oraz hydrologiczne do prowadzenia różnych typów upraw. Dominują wartościowe gleby wytworzone z lessów oraz rędziny nazywane popularnie borowiną. Główne kompleksy glebowo-rolnicze na terenie gminy

to pszenney bardzo dobry, dobry, pszenney wadliwy. Szacuje się, że kompleks pszenney dobry i bardzo dobry zajmuje około 72 % gruntów ornych.

Korzystne warunki glebowe do rozwoju rolnictwa potwierdza udział gleb poszczególnych klas bonitacyjnych. Zgodnie z danymi Urzędu Gminy w Jarczowie, powierzchnia gruntów ornych w podziale na klasy bonitacyjne przedstawia się następująco:

- Klasa I: 130,45 ha,
- Klasa II: 1446,31 ha,
- Klasa III: 3974,77 ha,
- Klasa IV: 1410,63 ha,
- Klasa V: 77,32 ha,
- Klasa VI: 3,37 ha.

Łącznie, powierzchnia gruntów ornych cechujących się I, II i III klasą bonitacyjną wynosi 78,8%.

Gospodarstwa rolne na terenie gminy cechują się dużym rozdrobnieniem, co negatywnie wpływa na ich rentowność. Zgodnie z danymi pozyskanymi podczas Powszechnego Spisu Rolnego, w 2010 roku liczba gospodarstw na terenie gminy wynosiła 1 116, z czego 1 055 to gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą.

Tabela 23. Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych w gminie Jarczów w 2010 roku

Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych	
gospodarstwa ogółem	
ogółem	1116
do 1 ha włącznie	259
powyżej 1 ha razem	857
1 - 5 ha	399
1 - 10 ha	694
1 - 15 ha	783
5 - 10 ha	295
5 - 15 ha	384
10 -15 ha	89
5 ha i więcej	458
10 ha i więcej	163
15 ha i więcej	74
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą	
ogółem	1055
do 1 ha włącznie	203
powyżej 1 ha razem	852

1 - 5 ha	395
1 - 10 ha	689
1 - 15 ha	778
5 - 10 ha	294
5 - 15 ha	383
10 - 15 ha	89
5 ha i więcej	457
10 ha i więcej	163
15 ha i więcej	74

Źródło: Powszechny Spis Rolny (2010)

Gospodarstwa do 5 ha włącznie stanowiły około 60 % gospodarstw ogółem oraz około 57 % gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Gospodarstwa o areale 15 ha i więcej stanowiły około 7 % gospodarstw.

Pod względem użytkowania gruntów najwięcej gospodarstw (81 %) posiada użytki rolne pod zasiewami.

Tabela 24. Liczba gospodarstw rolnych wg użytkowania gruntów w gminie Jarczów w 2010 roku

Użytkowanie gruntów	
gospodarstwa rolne ogółem	
liczba gospodarstw rolnych	
grunty ogółem	1114
użytki rolne ogółem	1113
użytki rolne w dobrej kulturze	1050
pod zasiewami	907
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	39
uprawy trwałe	176
sady ogółem	103
ogrody przydomowe	676
łąki trwałe	703
pastwiska trwałe	87
pozostałe użytki rolne	173
las i grunty leśne	335
pozostałe grunty	837
gospodarstwa indywidualne	
liczba gospodarstw rolnych	
grunty ogółem	1114
użytki rolne ogółem	1113
użytki rolne w dobrej kulturze	1050
pod zasiewami	907
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	39
uprawy trwałe	176
sady ogółem	103
ogrody przydomowe	676
łąki trwałe	703

pastwiska trwałe	87
pozostałe użytki rolne	173
las i grunty leśne	335
pozostałe grunty	837

Źródło: Powszechny Spis Rolny (2010)

Pod względem rodzaju upraw, najczęściej gospodarstw rolnych zajmuje się uprawą zbóż (ok. 95 %).

Tabela 25. Liczba gospodarstw rolnych z uprawą wg rodzaju zasiewów w gminie Jarczów w 2010 roku

Gospodarstwa z uprawą wg rodzaju zasiewów	
gospodarstwa rolne ogółem	
ogółem	907
zboża razem	857
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	854
ziemniaki	387
uprawy przemysłowe	325
buraki cukrowe	113
rzepak i rzepik razem	252
strączkowe jadalne na ziarno razem	345
warzywa gruntowe	27
gospodarstwa indywidualne	
ogółem	907
zboża razem	857
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	854
ziemniaki	387
uprawy przemysłowe	325
buraki cukrowe	113
rzepak i rzepik razem	252
strączkowe jadalne na ziarno razem	345
warzywa gruntowe	27

Źródło: Powszechny Spis Rolny (2010)

Na terenie gminy Jarczów przeważa wielostronny kierunek produkcji rolnej, gospodarstwa wyspecjalizowane w jednym rodzaju upraw stanowią mniejszość. Najczęściej uprawianym zbożem jest pszenica, drugi pod względem wielkości areалу zasiewów jest jęczmień. Mniejszą rolę odgrywa uprawa żyta i owsa. Stosunkowo dużą popularnością cieszy się uprawa rzepaku, buraka cukrowego i ziemniaka oraz roślin strączkowych jadalnych na ziarno. Stosunkowo mało uprawia się warzyw w skali przemysłowej, dominuje produkcja warzywna na własne potrzeby, w przydomowych

ogródkach i działkach. W wielu gospodarstwach jednocześnie uprawia się zboża i prowadzi chów zwierząt gospodarskich, w tym chów na własne potrzeby (np. drobiu).

W hodowli zwierząt gospodarskich liczebnie dominują gospodarstwa hodujące drób. W ciągu ostatnich kilkunastu lat zaobserwowano tendencję spadkową w liczbie zwierząt hodowlanych. W przypadku bydła odnotowano istotny spadek pogłowia, zwłaszcza krów mlecznych.

Tabela 26. Liczba gospodarstw pod względem hodowli zwierząt gospodarskich w gminie Jarczów w 2010 roku

Hodowla zwierząt gospodarskich (bydło, trzoda chlewna, konie, drób)	
gospodarstwa rolne ogółem	
liczba gospodarstw	
bydło razem	250
bydło krowy	205
trzoda chlewna razem	135
trzoda chlewna lochy	36
konie	12
drób ogółem razem	571
drób ogółem drób kurzy	562
gospodarstwa indywidualne	
liczba gospodarstw	
bydło razem	250
bydło krowy	205
trzoda chlewna razem	135
trzoda chlewna lochy	36
konie	12
drób ogółem razem	571
drób ogółem drób kurzy	562

Źródło: Powszechny Spis Rolny (2010)

Rolnictwo gminy Jarczów wykazuje cechy typowe dla obszarów wiejskich regionu – duże rozdrobnienie gospodarstw, ich niska specjalizacja, duży udział produkcji na własne potrzeby.

4.3. Turystyka

Gmina Jarczów nie należy do gmin o dużym potencjale do rozwoju turystyki. Jest ona przede wszystkim obszarem rolniczym, cechującym się niską lesistością i dużymi

przekształceniami antropologicznymi środowiska naturalnego, co wpływa ujemnie na jej walory krajobrazowe. Jednocześnie na terenie gminy znajdują się obiekty zabytkowe, miejsca cechujące się atrakcyjnymi warunkami przyrodniczo-krajobrazowymi oraz obszary chronione, które mogą stanowić zachętę dla odwiedzających. Warto wykorzystać posiadane przez gminę walory tego typu do rozwoju działalności turystycznej w racjonalnej, dostosowanej do miejscowych warunków skali. W tym celu konieczne jest wyeksponowanie posiadanych przez gminę walorów poprzez akcje promocyjne i informacyjne, ułatwienie zwiedzania gminy poprzez wytyczanie szlaków i ścieżek turystycznych, uatrakcyjnianie miejsc turystycznych poprzez budowę małej architektury, umieszczanie tablic informacyjnych, map, odnowa i ochrona miejsc o wysokich walorach poznawczych.

4.4. Zidentyfikowane problemy sfery gospodarczej

- dominacja tradycyjnych branż w gospodarce,
- niska aktywność gospodarcza obszaru,
- brak większych zakładów pracy,
- uzależnienie od rolnictwa,
- niedostatecznie rozwinięty sektor usług rynkowych i działalność pozarolnicza,
- brak miejsc pracy dla osób wysoko wykwalifikowanych,
- duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych,
- tradycyjny sposób prowadzenia produkcji rolnej.

5. Infrastruktura techniczna

5.1. Sieć drogowa

Przez obszar gminy Jarczów nie przebiegają drogi o znaczeniu krajowym i wojewódzkim. Sieć drogową na terenie gminy tworzą drogi powiatowe, zapewniające dostęp do miasta Tomaszów Lubelski i umożliwiające dojazd do sąsiednich gmin oraz drogi gminne, łączące ze sobą poszczególne miejscowości gminy.

Ogólna długość dróg powiatowych na terenie gminy wynosi około 60 km, z czego zdecydowana większość (ponad 50 km) to drogi o nawierzchni twardej, a pozostałe to drogi gruntowe nieutwardzone. W skład sieci dróg powiatowych, przebiegających przez obszar gminy Jarczów, wchodzi 11 odcinków następujących dróg:

- 2528L Podhorce - Nowa Wieś - Nedeżów – Przewłoka;
- 2516L Górno - Wola Gródecka – Telatyn;
- 2521L Tomaszów Lub. – Ulhówek,
- 2527L Nedeżów – Sowiniec,
- 2536L Wierszyczka - Jarczów - Korhynie - Ruda Żurawiecka,
- 2542L Tomaszów Lub. - Przeorsk – Korhynie,
- 2541L Korhynie - Żyłka – Szalenik,
- 2531L Jarczów - Jurów – Machnów,
- 2532L Łubcze - Szlatyn – Jurów,
- 2533L Chodywańce - Plebanka – Dyniska Nowe,
- 2510L Wola Gródecka – Wierszyczka.

Istotną rolę w połączeniach wewnątrz gminnych odgrywa sieć dróg gminnych, które łączą poszczególne sołectwa, osady i osiedla, zapewniają dojazd do posesji oraz dostęp do pól. Długość dróg gminnych wynosi około 42 km, z czego dróg o nawierzchni utwardzonej około 20 km:

- droga gminna Nr 111925 – Gródek;
- droga gminna Nr 111926 - Kol. Gródek – Podlodów;
- droga gminna Nr 111644 - Łubcze – Podlodów;
- droga gminna Nr 111927 - Szlatyn – Hubinek;

- droga gminna Nr 111928 - Zawady – Chodywańce;
- droga gminna Nr 111929 - Jarczów – Przewłoka;
- droga gminna Nr 111930 - Kol. Jarczów I – Przeorsk;
- droga gminna Nr 111931 - Gródek - Wola Gródecka;
- droga gminna Nr 111932 – Gródek;
- droga gminna Nr 111933 - Kol. Wola Gródecka;
- droga gminna Nr 111934 - Kol. Gródek;
- droga gminna Nr 111936 – Wierszczyca;
- droga gminna Nr 111935 – Wierszczyca;
- droga gminna Nr 111937 - Szlatyn – Łubcze;
- droga gminna Nr 111938 – Chodywańce;
- droga gminna Nr 111939 – Chodywańce;
- droga gminna Nr 111940 – Chodywańce;
- droga gminna Nr 111941 – Jurów;
- droga gminna Nr 111942 - Jurów;
- droga gminna Nr 111943 - Jarczów – Zawady;
- droga gminna Nr 111944 - Jarczów Kolonia Druga;
- droga gminna Nr 111945 - Jarczów Kolonia;
- droga gminna Nr 111946 – Przewłoka;
- droga gminna Nr 111947 – Nedeżów;
- droga gminna Nr 111948 – Wierszczyca;
- droga gminna Nr 111949 - Jarczów Kolonia Pierwsza – Jarczów;
- droga gminna Nr 111950 - Jarczów - Jarczów Kolonia Druga;
- droga gminna Nr 111951 – Korhynie;
- droga gminna Nr 111952 – Korhynie.

Sieć drogową gminy Jarczów uzupełniają drogi o charakterze dojazdowym do gruntów i ulic. Liczą one około 2 km długości.

Do głównych problemów związanych z siecią drogową na terenie gminy Jarczów należy zły stan nawierzchni wielu dróg, zarówno powiatowych, jak i gminnych. W wielu miejscowościach brakuje chodników oraz innych elementów infrastruktury drogowej i około drogowej (zatoki przystankowe, wyznaczone przejścia dla pieszych, niezbędne

oznakowanie w miejscach szczególnie niebezpiecznych), co w istotny sposób obniża bezpieczeństwo pieszych i innych użytkowników dróg. Ponadto, na terenie gminy istnieje deficyt miejsc parkingowych w miejscach użyteczności publicznej, przy punktach handlowo-usługowych, kościołach, itp. Samochody parkują bezpośrednio przy ciągach komunikacyjnych, przez co występują utrudnienia w ruchu.

5.2. Gospodarka wodno-ściekowa

Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS, w 2014 roku na terenie gminy Jarczów długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej wynosiła 55,8 km, natomiast długość czynnej sieci kanalizacyjnej – 5,8 km.

Tabela 27. Poziom rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w gminie Jarczów w 2014 roku

Wodociągi		
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	55,8
długość czynnej sieci rozdzielczej będącej w zarządzie bądź administracji gminy	km	55,8
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	786
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	52,0
zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca	m ³	14,3
Kanalizacja		
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	5,8
długość czynnej sieci kanalizacyjnej będącej w zarządzie bądź administracji gminy	km	5,8
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	111
ścieki odprowadzone	dam ³	11,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Według danych za 2013 rok, z sieci wodociągowej korzystało 1 867 mieszkańców gminy, co stanowiło 70,5% ogółu ludności, natomiast z sieci kanalizacji sanitarnej korzystało 409 osób (11,2% mieszkańców).

Pod względem stopnia zwodociągowania i skanalizowania, gmina Jarczów prezentuje się niekorzystnie na tle powiatu i regionu, także uwzględniając wyłącznie

obszary wiejskie obu jednostek. Gmina cechuje się najniższym stopniem zwodociągowania i skanalizowania spośród wszystkich badanych jednostek.

Tabela 28. Porównanie stopnia zwodociągowania i stopnia skanalizowania gminy Jarczów, powiatu tomaszowskiego i województwa lubelskiego w 2013 roku

	Gmina Jarczów	Powiat tomaszowski	Obszary wiejskie powiatu tomaszowskiego	Województwo lubelskie	Obszary wiejskie województwa lubelskiego
Stopień zwodociągowania	70,5%	73,5%	66,5%	81,9%	71,5%
Stopień skanalizowania	11,2%	36,6%	20,9%	49,7%	17,7%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Gmina posiada ujęcia wody w następujących miejscowościach:

- Łubcze,
- Plebanka,
- Wola Gródecka.

W miejscowościach, w których nie ma dostępu do sieci wodociągowej, mieszkańcy korzystają ze studni kopanych lub wierconych. Ich stan techniczny jest zróżnicowany, istnieje większe ryzyko zanieczyszczenia wody pitnej oraz niekorzystnego wpływu takich ujęć na stosunki wodne obszaru.

Na terenie gminy zlokalizowane są trzy oczyszczalnie ścieków w następujących miejscowościach:

- Jarczów,
- Plebanka,
- Nowy Przeorsk.

Podstawowe dane dotyczące funkcjonowania komunalnych oczyszczalni ścieków w 2014 roku przedstawia poniższa tabela:

Tabela 29. Podstawowe dane dotyczące funkcjonowania komunalnych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Jarczów w 2014 roku

KOMUNALNE OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW		
Oczyszczalnie komunalne		
biologiczne	szt.	3
Wielkość (przepustowość) oczyszczalni wg projektu		
biologiczne	m ³ /dobę	124
Równoważna liczba mieszkańców (RLM)		
ogółem	osoba	1235
Ścieki oczyszczane w ciągu roku		
odprowadzone ogółem	dam ³	11,0
oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi	dam ³	14
oczyszczane razem	dam ³	11
oczyszczane biologicznie	dam ³	11
oczyszczane biologicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów w % ścieków ogółem	%	100,0
Ludność korzystająca z oczyszczalni wg lokalizacji		
ogółem	osoba	624

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W pozostałych miejscowościach w przeważającej części nieczystości sanitarne z budynków niepodłączonych do kanalizacji komunalnej odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych, znajdujących się na terenach posesji. Obniża to znacznie standardy sanitarne obszaru oraz sprawia właścicielom posesji, na których znajdują się zbiorniki, wiele problemów związanych ze zbieraniem się ścieków oraz z ich wywożeniem (należy między innymi zapewnić dostęp wozom asenizacyjnym do zbiorników, utrzymywać szczelność zbiorników, itp.). Korzystniejszym pod tym względem rozwiązaniem, choć wymagającym poniesienia większych nakładów, są oczyszczalnie przydomowe, jednak to rozwiązanie nie jest zbyt popularne na terenie gminy Jarczów. Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS, w 2014 roku na terenie gminy funkcjonowała jedna oczyszczalnia tego typu.

Niedostateczny rozwój sieci kanalizacyjnej na obszarach zamieszkanym, zabudowanym powoduje duże zagrożenie dla środowiska naturalnego oraz wód powierzchniowych i podziemnych. Zwiększa się ryzyko przedostania ścieków bytowych do otoczenia, co spowodować może zanieczyszczenia gleb i wód oraz stanowić duże zagrożenie epidemiologiczne. Niewłaściwa gospodarka ściekami może pogorszyć jakość

środowiska naturalnego gminy, a także niekorzystnie wpłynąć na funkcjonowanie ekosystemów znajdujących się na przedmiotowym obszarze.

5.3.Sieć gazowa

Gmina Jarczów nie jest wyposażona w sieć gazową. Gospodarstwa wykorzystujące gaz w celach bytowych, używają gazu z butli gazowej, napełnionej mieszaniną propan-butan.

5.4.Ciepłownictwo

Na terenie gminy nie istnieje sieć ciepła. Dostawy ciepła do budynków oraz ciepłej wody użytkowej odbywają się głównie w oparciu o tradycyjne sposoby ogrzewania, w zdecydowanej większości jest to ogrzewanie węglem kamiennym (w sezonie letnim zastępowanym drewnem). Część mieszkańców mieszkających w niedawno wybudowanych lub zmodernizowanych budynkach decyduje na skorzystanie z innych źródeł ciepła: gazu płynnego (ze zbiorników) lub podłączenia kolektorów słonecznych, jednak rozwiązania te są mało popularne.

Kotłownie lokalne, indywidualne paleniska domowe, emitory z zakładów użyteczności publicznej tworzą tzw. źródła niskiej emisji – są to nieprzekraczające kilkunastu metrów wysokości źródła emisji zanieczyszczeń do atmosfery. Niekorzystny wpływ obecnych sposobów dostarczania ciepła i ciepłej wody użytkowej do mieszkań i obiektów użyteczności publicznej potęguje niska wydajność energetyczna budynków i systemów ich ogrzewania (nieocieplone ściany zewnętrzne i stropy, przestarzałe piece, itp.), która powoduje konieczność spalania większej ilości surowców do uzyskania pożądanego efektu, niż w budynkach nowych, o wysokiej klasie energetycznej. Dodatkowo, w kotłowniach i paleniskach indywidualnych spala się często także przedmioty z tworzyw nieprzeznaczonych do palenia (takich jak plastik, guma, tekstylia), przez co do atmosfery emitowane są szkodliwe związki chemiczne. Konieczne jest promowanie przedsięwzięć mających na celu zmniejszenie ilości zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł niskiej emisji (modernizacje kotłowni, przechodzenie na system ogrzewania zasilany innymi niż węgiel surowcami energetycznymi, wykorzystywanie

odnawialnych źródeł energii) oraz zwiększenie energooszczędności budynków (termomodernizacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej).

5.5. Energia elektryczna

Gmina Jarczów jest zelektryfikowana w całości, każde gospodarstwo domowe ma dostęp do elektryczności. Energia elektryczna wykorzystywana na terenie gminy Jarczów jest produkowana w sposób konwencjonalny, z wykorzystaniem tradycyjnych źródeł energii, co prowadzi do zużywania zasobów paliw kopalnianych oraz wywiera negatywny wpływ na środowisko naturalne.

Na terenie gminy istnieje możliwość wykorzystania alternatywnych źródeł energii w energetyce, w szczególności biomasy, energii słonecznej, wiatru.

W związku z korzystnymi warunkami naturalnymi, na terenie gminy Jarczów powstanie farma wiatrowa. Inwestor – Elektrownia Wiatrowa Kresy I – wybuduje na przedmiotowym obszarze 17 wiatraków w miejscowościach Gródek, Gródek-Kolonia, Łubcze, Nedeżów, Sowiniec, Wierszyczka. Budowa ma zostać wykonana do końca 2015 roku, w roku 2016 rozpocznie się produkcja energii elektrycznej. Odprowadzana będzie ona do sieci przez stację transformatorową w Rudzie Wołoskiej (gmina Tomaszów Lubelski).

5.6. Telekomunikacja

Gmina Jarczów posiada dostęp zarówno do sieci telefonii stacjonarnej, jak i komórkowej. Sieć Internet dostępna jest także w wersji stacjonarnej oraz mobilnej.

Zgodnie z danymi Urzędu Komunikacji Elektronicznej, wskaźnik średniej liczby zgłoszeń o braku dostępu do Internetu stacjonarnego w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców na obszarze gminy Jarczów wynosił w 2014 roku 0, przy średniej dla całego powiatu 2,16 oraz średniej wojewódzkiej 1,99. Oznacza to, iż mieszkańcy gminy Jarczów nie zgłosili braku dostępu do stacjonarnego Internetu. W tym samym roku liczba zgłoszeń o braku dostępu do stacjonarnego telefonu w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców także wynosiła 0, podczas gdy na obszarze powiatu wskaźnik ten kształtował się na poziomie 0,45, a dla województwa lubelskiego - 0,42. Powyższe

wskaźniki świadczą o dużej dostępności usług stacjonarnego Internetu i stacjonarnej telefonii na terenie gminy Jarczów.

5.7. Gospodarka odpadami

Od 1 lipca 2013 roku obowiązuje nowy system gospodarki odpadami. Gmina zobowiązana jest zorganizować system gospodarki odpadami komunalnymi, zgodnie z zapisami ustawy oraz z uwarunkowaniami miejscowymi. Odpady komunalne są odbierane z gospodarstw domowych, na których zamieszkują mieszkańcy oraz z nieruchomości niezamieszkałych, na których powstają odpady (prowadzący działalność gospodarczą, różnego rodzaju instytucje, zakłady pracy, itp.).

5.8. Zidentyfikowane problemy

- zły stan nawierzchni wielu dróg, zarówno powiatowych, jak i gminnych;
- brak chodników oraz innych elementów infrastruktury drogowej i około drogowej (zatoki przystankowe, wyznaczone przejścia dla pieszych, niezbędne oznakowanie w miejscach szczególnie niebezpiecznych) w wielu miejscowościach;
- deficyt miejsc parkingowych w miejscach użyteczności publicznej, przy punktach handlowo-usługowych, kościołach, itp.;
- niedostateczny poziom rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej;
- ogrzewanie budynków i wody użytkowej realizowane przede wszystkim za pomocą pieców i kotłowni wykorzystujących węgiel kamienny.

6. Zarządzanie

6.1. Podstawy prawne

Gmina Jarczów jest jednostką samorządu terytorialnego, utworzoną na podstawie Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990, nr 16, poz. 95 z późn. zm.), która reguluje podstawowe kompetencje oraz zakres działań i obowiązków gminy. Gmina wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Posiada osobowość prawną, a jej samodzielność podlega ochronie sądowej. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.

Do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dn. 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001r. Nr 142, poz. 15911 z późn. zm.) gmina ma ustawowy obowiązek realizować zadania z zakresu:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- działalności w zakresie telekomunikacji;
- lokalnego transportu zbiorowego;
- ochrony zdrowia;
- pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
- wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego;
- edukacji publicznej;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- targowisk i hal targowych
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
- wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- promocji gminy;
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.);
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Do najważniejszych aktów prawnych wpływających na działalność Gminy można zaliczyć:

- Ustawę o finansach publicznych,
- Ustawę Prawo zamówień publicznych,
- Ustawę o gospodarce komunalnej
- Ustawę o gospodarce nieruchomościami,
- Ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- Ustawę o utrzymaniu porządku i czystości w gminie,
- Ustawę o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i odprowadzeniu ścieków,
- Ustawę o pracownikach samorządowych,

- Ustawę o swobodzie działalności gospodarczej,
- Kodeks Postępowania Administracyjnego.

Podstawowym dokumentem własnym regulującym ustrój gminy jest Statut Gminy Jarczów.

6.2.Organizacja

Organizację wewnętrzną oraz tryb pracy organów Urzędu Gminy Jarczów określa Statut Gminy Jarczów oraz Regulamin Organizacyjny Urzędu Gminy Jarczów. W celu wykonywania swych zadań Gmina tworzy jednostki organizacyjne. Organem stanowiącym i kontrolnym jest Rada Gminy, natomiast organem wykonawczym Wójt Gminy. Wójt wykonuje swoje zadania przy pomocy Urzędu Gminy. Pracą Urzędu kieruje Wójt przy pomocy Zastępcy, Sekretarza, Skarbnika i Kierowników Referatów, którzy ponoszą odpowiedzialność przed Wójtem za realizację swoich zadań. Siedzibą Urzędu Gminy jest miejscowość Jarczów.

W skład Urzędu wchodzi następujące komórki organizacyjne i samodzielne stanowiska pracy:

- Referat Finansowo – Księgowy,
- Referat Rozwoju Gospodarczego,
- Urząd Stanu Cywilnego,
- Stanowisko pracy d/s obsługi: Rady Gminy, sołectw, wyborów,
- Stanowisko pracy d/s gospodarki gruntami i działalności gospodarczej,
- Stanowisko pracy d/s rolnictwa, leśnictwa, gospodarki wodnej,
- Stanowisko pracy d/s ewidencji ludności, obronnych i kadrowych,
- Stanowisko pracy d/s administracyjno-gospodarczych – Sekretariat – Archiwum.

Jednostkami pomocniczymi Gminy są następujące sołectwa:

- Chodywańce,
- Gródek,
- Gródek-Kolonia,
- Jarczów,
- Jarczów-Kolonia Druga,

- Jarczów-Kolonia Pierwsza,
- Jurów,
- Korhynie,
- Łubcze,
- Nedeżów,
- Nowy Przeorsk,
- Plebanka,
- Przewłoka,
- Sowiniec,
- Szlatyn,
- Wierszczyca,
- Wola Gródecka,
- Wola Gródecka-Kolonia,
- Zawady.

W Gminie funkcjonują następujące jednostki organizacyjne:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
- Gminny Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół,
- Samorządowy Ośrodek Kultury,
- Gminne Przedszkole w Jarczowie,
- Zespół Szkół Podstawowo-Gimnazjalnych w Jarczowie,
- Szkoła Podstawowa w Chodywańcach,
- Szkoła Podstawowa w Gródku.

6.3.Finanse

Zgodnie z danymi opublikowanymi w Banku Danych Lokalnych GUS, dochody budżetu Gminy Jarczów w 2014 roku wynosiły 10 183 147,27 zł. Dochody własne stanowiły około 30% dochodów ogółem.

Tabela 30. Dochody Gminy Jaraczów w 2014 roku

Dochody majątkowe		
ogółem	zł	578 147,50
Dochody własne		
razem	zł	3 006 302,96
Subwencja ogólna		
razem	zł	4 338 324,00
Dotacje		
dotacje ogółem (celowe + dotacje §§ 200, 620)		
ogółem	zł	2 838 520,31
inwestycyjne	zł	257 781,50
Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych		
dochody razem	zł	560 634,49

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Pod względem działów klasyfikacji budżetowej, największą część dochodów stanowią dochody działu 758 (43%).

Tabela 31. Dochody Gminy Jaraczów w 2014 roku według działów Klasyfikacji Budżetowej

Dochody ogółem wg działów Klasyfikacji Budżetowej		
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	zł	638708,37
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	zł	107558,38
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	zł	334259,73
Dział 710 - Działalność usługowa	zł	0
Dział 750 - Administracja publiczna	zł	65063,20
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	zł	34321,00
Dział 752 - Obrona narodowa	zł	0
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	zł	2000,00
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	zł	2114857,42
Dział 758 - Różne rozliczenia	zł	4384323,63
Dział 801 - Oświata i wychowanie	zł	500436,01
Dział 852 - Pomoc społeczna	zł	1547207,29
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	zł	0
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	zł	45766,00

Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	zł	326025,17
Dział 926 - Kultura fizyczna	zł	-

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Dochód na jednego mieszkańca ogółem wynosił 2 809,14 zł. Była to wartość niższa zarówno od średniej dla gmin powiatu tomaszowskiego (3 012,34 zł), jak i wszystkich gmin województwa lubelskiego (3 565,11 zł). Dochody własne na 1 mieszkańca wynosiły 829,32 zł.

Tabela 32. Dochody Gminy Jarczów na 1 mieszkańca w 2014 roku

Dochody na 1 mieszkańca		
ogółem	zł	2809,14
dochody własne	zł	829,32
dochody własne - udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	zł	156,56
dochody własne - udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	zł	0,34
dochody własne - dochody podatkowe ustalone i pobierane na podstawie odrębnych ustaw	zł	400,74

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wydatki budżetu Gminy Jarczów ogółem wynosiły w 2014 roku 10 049 293,15 zł i były niższe od dochodów o 133 854,12 zł. Największy udział w wydatkach posiadały wydatki bieżące ogółem – 94%.

Tabela 33. Wydatki Gminy Jarczów w 2014 roku

Wydatki z budżetu ogółem		
ogółem	zł	10 049 293,15
wydatki majątkowe ogółem	zł	564 145,70
wydatki majątkowe inwestycyjne	zł	564 145,70
wydatki bieżące ogółem	zł	9 485 147,45
wydatki bieżące na wynagrodzenia	zł	4 212 330,34
wydatki bieżące na pochodne od wynagrodzeń	zł	827 596,65
wydatki bieżące na zakup materiałów i usług	zł	1 710 430,16
dotacje ogółem	zł	310 996,98
świadczenia na rzecz osób fizycznych	zł	1 595 236,92

wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem	zł	7 485 606,87
wydatki na obsługę długu (obsługa długu publicznego bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń)	zł	69 306,02

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Pod względem działów klasyfikacji budżetowej, największą część wydatków stanowiły wydatki w dziale 801 - Oświata i wychowanie. Łącznie wydatki w tym dziale wynosiły 4 447 842,82 zł (42,3%).

Tabela 34. Wydatki Gminy Jarczów w 2014 roku według działów Klasyfikacji Budżetowej

Wydatki ogółem wg działów Klasyfikacji Budżetowej		
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	zł	421 852,82
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	zł	184 333,17
Dział 600 - Transport i łączność	zł	298 611,07
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	zł	30 052,22
Dział 710 - Działalność usługowa	zł	339,59
Dział 720 - Informatyka	zł	8866,25
Dział 750 - Administracja publiczna	zł	1 462 409,84
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	zł	4167,00
Dział 752 - Obrona narodowa	zł	700,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	zł	202 022,14
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	zł	98 623,36
Dział 758 - Różne rozliczenia	zł	9000,00
Dział 801 - Oświata i wychowanie	zł	4 447 842,82
Dział 851 - Ochrona zdrowia	zł	21 801,64
Dział 852 - Pomoc społeczna	zł	1 635 099,14
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	zł	68 336,68
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	zł	633 846,19
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	zł	252 891,94
Dział 926 - Kultura fizyczna	zł	45 404,40

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wydatki Gminy Jarczów na jednego mieszkańca wynosiły w 2014 roku 2 772,22 zł. Podobnie, jak w przypadku dochodów na 1 mieszkańca, była to wartość niższa zarówno od średniej dla gmin powiatu tomaszowskiego (3 020,17 zł), jak też całego województwa lubelskiego (3 697,26zł).

Tabela 35. Wydatki Gminy Jarczów na 1 mieszkańca w 2014 roku

Wydatki na 1 mieszkańca		
ogółem	zł	2 772,22
na oświatę i wychowanie	zł	1 218,71
na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	zł	97,07

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

II. Analiza SWOT

1. Metodologia przeprowadzenia analizy

Analiza SWOT jest nieodzownym elementem programowania polityki rozwoju oraz opracowania programów działań ukierunkowanych na osiągnięcie określonych, długofalowych efektów na obszarach nimi objętych. Polega ona na pogrupowaniu istotnych cech badanego obszaru ze względu na ich pozytywny lub negatywny wpływ na jego rozwój, a także na zdefiniowaniu czynników zewnętrznych, mogących wspomóc lub zakłócić przebieg procesu rozwojowego. Analiza umożliwia ich logiczne pogrupowanie i czytelne zestawienie, dzięki czemu łatwiejsze jest określenie czynników wewnętrznych i zewnętrznych stymulujących proces rozwoju jednostki terytorialnej lub miejscowości, a także identyfikacja problemów i zagrożeń, które na rozwój będą miały wpływ negatywny, hamujący.

Analiza SWOT jest jedną z najczęściej stosowanych metod analizy strategicznej, bazuje na diagnozie stanu obecnego. SWOT to skrót pierwszych liter angielskich słów: strengths (mocne strony), weaknesses (słabe strony), opportunities (szanse), threats (zagrożenia). Analiza stanowi pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia diagnozowanej jednostki oraz określaniu priorytetów jej rozwoju.

W celu uzyskania klarownej analizy, będącej punktem wyjścia do określania obszarów problemowych i działań, jakie mają zostać przeprowadzone, traktuje się mocne i słabe strony jako czynniki wewnętrzne z punktu widzenia władz samorządowych i społeczności lokalnej, na które w większości mają wpływ, a szanse i zagrożenia jako czynniki zewnętrzne, znajdujące się w otoczeniu bliższym i dalszym, na których występowanie ani samorząd lokalny, ani mieszkańcy przedmiotowej jednostki z reguły nie mają wpływu, mogą je natomiast wykorzystać w procesie rozwoju lub muszą neutralizować negatywne zjawiska z nimi związane.

2. Sfera przestrzenna

Poniższe zestawienie prezentuje najistotniejsze cechy gminy Jarczów, pogrupowane zgodnie z metodą przeprowadzania analizy SWOT, przypisane sferze przestrzennej:

Tabela 36. Analiza SWOT – sfera przestrzenna

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • położenie w stosunkowo niewielkiej odległości od miasta Tomaszów Lubelski; • walory krajobrazowe i przyrodnicze; • obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie gminy; • dobry stan środowiska naturalnego; • dobre warunki do rozwoju rolnictwa. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak funkcjonalnych centrów i wyodrębnionych lub odpowiednio zagospodarowanych przestrzeni publicznych w wielu miejscowościach gminy; • niedostateczne wykorzystanie przestrzeni publicznej i jej niska funkcjonalność; • zanikanie tradycyjnych cech zabudowy i przestrzeni oraz zaburzenia ładu przestrzennego; • środowisko naturalne w większości przekształcone antropogenicznie; • zagrożenia dla środowiska naturalnego wynikające z niedostatków systemu gospodarki ściekami i odpadami oraz źródeł niskiej emisji.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • niedaleka odległość od przejścia granicznego; • bliskość miasta powiatowego; • możliwość pozyskania środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych, na projekty związane z poprawą jakości sfery przestrzennej; • polityka prorozwojowa powiatu i regionu; • wdrażanie na terenie Unii Europejskiej polityki zrównoważonego rozwoju, zakładającej ochronę posiadanych zasobów i racjonalne gospodarowanie przestrzenią. 	<ul style="list-style-type: none"> • duża konkurencja ze strony innych jednostek w pozyskiwaniu funduszy unijnych; • położenie na obszarze tzw. ściany wschodniej – 5 województw Polski Wschodniej, charakteryzujących się niższym poziomem rozwoju, niż pozostała część kraju; • daleka odległość od stolicy województwa i innych aglomeracji, peryferyjność położenia.

Gmina Jarczów położona jest w stosunkowo niedalekiej odległości od miasta Tomaszów Lubelski i dobrze z nim skomunikowana. Do jej głównych atutów w sferze przestrzennej należą posiadane przez nią walory przyrodnicze i krajobrazowe. Gmina

położona jest na obszarze trzech krain geograficznych. Tereny położone w obrębie Roztocza i Grzędy Sokalskiej cechują się wyżynnym charakterem i występowaniem wzniesień, co urozmaica krajobraz. Gmina cechuje się dobrym stanem środowiska oraz występowaniem obszarów cennych przyrodniczo, w tym także objętych prawną ochroną. Na terenie gminy znajdują się obiekty zabytkowe. Dzięki urodzajnym glebom i korzystnym warunkom klimatycznym, gmina posiada dobre warunki do rozwoju rolnictwa.

Do słabych stron gminy należy zaliczyć cechy przestrzeni publicznych poszczególnych miejscowości. W większości wsi brak funkcjonalnych centrów i wyodrębnionych lub odpowiednio zagospodarowanych przestrzeni publicznych. Przestrzeń publiczna jest niedostatecznie wykorzystana przestrzeni publicznej i posiada niską funkcjonalność. Zanikają tradycyjne cechy zabudowy i przestrzeni, powstają zaburzenia ładu przestrzennego. Środowisko naturalne gminy w większości przekształcone jest antropogenicznie, ze względu na rolniczy charakter gminy. Gminę cechują także zagrożenia dla środowiska naturalnego wynikające z niedostatków systemu gospodarki ściekami i odpadami oraz źródeł niskiej emisji.

Do czynników zewnętrznych sprzyjających rozwojowi gminy należy zaliczyć bliskość Tomaszowa Lubelskiego oraz przejścia granicznego w Hrebennem. Szansą na wdrożenie efektywnej polityki prorozwojowej jest możliwość pozyskania środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych, na projekty związane z poprawą jakości sfery przestrzennej. Niezwykle istotne jest także wdrażanie na terenie Unii Europejskiej polityki zrównoważonego rozwoju, która kładzie nacisk na ochronę posiadanych zasobów i racjonalne gospodarowanie przestrzenią. Gmina Jarczów jest także objęta polityką rozwojową jednostek wyższego szczebla – powiatu oraz województwa.

Do głównych czynników zewnętrznych negatywnie oddziałujących na rozwój gminy należy peryferyjne położenie w skali kraju oraz przynależność do tzw. ściany wschodniej – pięciu województw Polski Wschodniej, charakteryzujących się niższym poziomem rozwoju, niż pozostała część kraju. Istnieje duża konkurencja ze strony innych jednostek w pozyskiwaniu funduszy unijnych, co utrudnia pozyskiwanie zewnętrznych źródeł dofinansowania inwestycji gminnych.

3. Sfera gospodarcza

Do najistotniejszych cech gminy Jarczów, zidentyfikowanych w toku analizy SWOT dla sfery gospodarczej, należą:

Tabela 37. Analiza SWOT – sfera gospodarcza

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> wzrost liczby podmiotów gospodarczych w ostatnich latach; dobrze warunki do rozwoju rolnictwa; możliwość rozwoju turystyki. 	<ul style="list-style-type: none"> dominacja tradycyjnych branż w gospodarce; niedostatecznie rozwinięty sektor usług rynkowych; niedostatecznie rozwinięta branża turystyczna i około turystyczna; duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych; stosunkowo niska aktywność gospodarcza obszaru.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> wspieranie rozwoju sektora MŚP przez Unię Europejską, wzrost popularności prowadzenia własnej działalności gospodarczej, wzrost popularności turystyki, w szczególności weekendowej i krajoznawczej, regionalna polityka promocji walorów turystycznych Lubelszczyzny szansą na przyciągnięcie większej liczby turystów; wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa przez Unię Europejską. 	<ul style="list-style-type: none"> konkurencyjność sąsiednich gmin pod kątem atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej; niższy poziom rozwoju gospodarczego całego regionu, odczuwalne zapóźnienia w stosunku do bogatszych części kraju; peryferyjność położenia; niedostatecznie rozwinięty w całym województwie poziom infrastruktury transportowej, istotnej dla inwestorów zewnętrznych.

Do mocnych stron gminy Jarczów w sferze gospodarczej należy wzrost liczby podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy, co wpływa korzystnie na aktywność gospodarczą obszaru oraz funkcjonowanie lokalnej gospodarki. Gmina cechuje się rolniczym charakterem i dogodnymi warunkami do rozwoju tego sektora. Ponadto, na terenie gminy znajdują się obiekty zabytkowe, miejsca cechujące się atrakcyjnymi warunkami przyrodniczo-krajobrazowymi oraz obszary chronione, które mogą stanowić zachętę dla odwiedzających, dzięki czemu możliwy jest rozwój działalności turystycznej w racjonalnej, dostosowanej do miejscowych warunków skali.

Do słabych stron gminy należy zaliczyć przede wszystkim dominację tradycyjnych branż w gospodarce oraz niedostatecznie rozwinięty sektor usług rynkowych. Mało rozwinięte są branże tworzące miejsca pracy dla osób wysoko wykwalifikowanych. Do

głównych problemów należy także brak strategicznych inwestorów, większych i nowoczesnych zakładów pracy, niedostateczny rozwój branż pozarolniczych. Rolnictwo gminy wykazuje cechy typowe dla obszarów wiejskich regionu – duże rozdrobnienie gospodarstw, ich niska specjalizacja, duży udział produkcji na własne potrzeby. Problemem jest także niewystarczająco rozwinięta branża turystyczna i okołoturystyczna. Wskaźnik aktywności gospodarczej obszaru jest niższy niż średnia dla powiatu i województwa.

Do czynników zewnętrznych korzystnie wpływających na lokalną gospodarkę należy fakt, iż Unia Europejska wspiera rozwój przedsiębiorczości, w tym w szczególności przedsiębiorstw sektora MSP, których na obszarze gminy jest najwięcej. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej staje się również coraz bardziej popularne na terenie całego kraju, coraz więcej ludzi decyduje się na założenie firmy zamiast pracy na etacie. Od kilku lat notuje się także rosnącą popularność turystyki, szczególnie weekendowej i krajoznawczej. Turyści coraz częściej poszukują miejsc mało popularnych i szerzej nieznanych, by zobaczyć coś unikatowego. Szansą na rozwój branży turystycznej jest promocja całego województwa jako regionu wartego odwiedzenia. Rolnictwo gminy może skorzystać z różnorodnych form wsparcia działalności rolniczej dostępnych dla państw członkowskich Unii Europejskiej.

Do głównych zewnętrznych zagrożeń rozwoju gminy należy konkurencyjność sąsiednich gmin pod kątem atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej. Ponadto, województwo lubelskie należy do regionów charakteryzujących się niższym poziomem rozwoju, niż pozostała część kraju. Na niekorzyść gminy działa także jej peryferyjne położenie w skali kraju oraz niedostatecznie rozwinięta infrastruktura transportowa na terenie całego województwa (brak autostrad, zbyt mała liczba dróg szybkiego ruchu), co jest bardzo odczuwalne przez przedsiębiorców.

4. Sfera społeczna

Poniższe zestawienie prezentuje wyniki analizy SWOT dla sfery społecznej gminy Jarczów:

Tabela 38. Analiza SWOT – sfera społeczna

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • dostateczny dostęp do edukacji na poziomie podstawowym i gimnazjalnym na terenie gminy; • działalność gminnych instytucji kultury; • działalność pozarządowych organizacji sfery społecznej; • dostęp do usług podstawowej opieki medycznej na terenie gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> • zmniejszanie się liczby ludności, • postępowanie zjawiska starzenia się lokalnej społeczności, • ujemne saldo migracji i wskaźnik przyrostu naturalnego, • zmniejszanie się liczby uczniów lokalnych szkół, • brak przedszkoli i żłobków; • niedostateczny poziom rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, • niedostateczny dostęp do specjalistycznych usług opieki zdrowotnej, • ryzyko wystąpienia bezrobocia ukrytego, • migracje zarobkowe • niewystarczająca liczba miejsc pracy w sektorze usług rynkowych i zawodach pozarolniczych, • odpływ młodych, wykształconych ludzi, poszukujących pracy w wysoko rozwiniętych sektorach gospodarki. •
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • zainteresowanie mieszkańców miasta Tomaszów Lubelski obszarem gminy jako miejscem zamieszkania; • możliwość pozyskania środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych, na projekty sfery społecznej; • polityka prorozwojowa powiatu i regionu; • wdrażanie na terenie Unii Europejskiej polityki wspierania rozwoju obszarów wiejskich; • bliskość miasta Tomaszów Lubelski, dzięki czemu mieszkańcy mają dogodny dostęp do usług społecznych niedostępnych na terenie gminy (np. szkolnictwo ponadgimnazjalne, opieka szpitalna). 	<ul style="list-style-type: none"> • zjawisko migracji zarobkowej, w szczególności osób młodych i wykształconych; • zjawisko starzenia się lokalnej społeczności postępujące na obszarze całego kraju; • niższy poziom rozwoju całego regionu, odczuwalne przez mieszkańców zapóźnienia w stosunku do bogatszych części kraju.

Mieszkańcy gminy Jarczów posiadają dostęp do podstawowych usług społecznych, takich jak edukacja na poziomie podstawowym i gimnazjalnym, usługi z zakresu kultury

i rekreacji, podstawowa opieka medyczna. W sferze kultury działalność prowadzą dwie instytucje gminne – Ośrodek Kultury oraz Biblioteka. W gminie działalność prowadzi kilkanaście organizacji pozarządowych, jest ona także objęta działalnością innych podmiotów tego typu, prowadzących działalność na skalę ponadgminną (np. Lokalnej Grupy Działania).

Strukturę demograficzną gminy cechują negatywne zjawiska. Zmniejsza się liczba ludności postępuje zjawisko starzenia się lokalnej społeczności, saldo migracji oraz wskaźnik przyrostu naturalnego kształtują się na ujemnym poziomie. Zmniejsza się liczba uczniów lokalnych szkół, brakuje placówek sprawujących opiekę nad dziećmi do lat trzech oraz nad dziećmi w wieku przedszkolnym. Niedostatecznie rozwinięty jest poziom infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. Niewystarczający jest dostęp do specjalistycznych usług opieki zdrowotnej. Ze względu na to, iż gmina Jarczów jest gminą o charakterze rolniczym, pojawia się ryzyko wystąpienia bezrobocia ukrytego. Do problemów sfery społecznej należą także migracje zarobkowe, niewystarczająca liczba miejsc pracy w sektorze usług rynkowych i zawodach pozarolniczych oraz odpływ młodych, wykształconych ludzi, poszukujących pracy w wysoko rozwiniętych sektorach gospodarki.

Bliskość miasta Tomaszów Lubelski wywiera pozytywne skutki w sferze społecznej. Mieszkańcy miasta są zainteresowani obszarem gminy jako miejscem zamieszkania, natomiast mieszkańcy gminy mogą korzystać z różnorodnych usług społecznych niedostępnych na terenie gminy (np. szkolnictwo ponadgimnazjalne, opieka szpitalna). Do korzystnych czynników zewnętrznych należą także możliwość pozyskania środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych, na projekty sfery społecznej, polityka prorozwojowa powiatu i regionu, którą objęta jest także gmina Jarczów oraz wdrażanie na terenie Unii Europejskiej polityki wspierania rozwoju obszarów wiejskich, dzięki czemu gmina może korzystać z dodatkowych źródeł dofinansowania, w szczególności z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Do głównych niekorzystnych czynników zewnętrznych oddziałujących na sferę społeczną należy szczególnie intensywne w województwach o niższym poziomie rozwoju zjawisko migracji zarobkowej (zarówno w obrębie kraju, jak i za granicę), w szczególności osób młodych i wykształconych. Ponadto, na terenie całego kraju postępuje zjawisko starzenia się lokalnej społeczności. Negatywnie na sferę społeczną

wpływa także fakt, iż niższy jest poziom rozwoju całego regionu, odczuwalne są przez mieszkańców zapóźnienia w stosunku do bogatszych części kraju. Obniża to atrakcyjność całego województwa lubelskiego dla mieszkańców.

5. Infrastruktura techniczna

Badając gminę pod względem wyposażenia gminy w infrastrukturę techniczną, w toku analizy SWOT zidentyfikowano następujące cechy:

Tabela 39. Analiza SWOT – infrastruktura techniczna

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> wystarczająco rozwinięta sieć dróg; posiadane przez gminę ujęcia wody; dobry dostęp do sieci telefonicznych i Internetu. 	<ul style="list-style-type: none"> niedostatecznie dobry stan sieci dróg; niedostateczny poziom rozwoju infrastruktury około drogowej (chodniki, zatoki przystankowe, oznakowanie miejsc szczególnie niebezpiecznych, itp.); niedostateczny poziom rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej, szczególnie niski stopień skanalizowania gminy; dominacja tradycyjnych sposobów dostarczania ciepła i ciepłej wody użytkowej do budynków; niedostatki systemu gospodarki odpadami.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> możliwość pozyskania środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych, na projekty infrastrukturalne; wdrażanie na terenie Unii Europejskiej polityki wspierania rozwoju obszarów wiejskich, obejmującej między innymi wspieranie rozwoju infrastruktury w miejscowościach wiejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> niższy od średniej krajowej poziom rozwoju infrastruktury technicznej na terenie całego województwa; duża kapitałochłonność inwestycji infrastrukturalnych.

Do mocnych stron gminy Jarczów w zakresie infrastruktury technicznej należy wystarczająco rozwinięta sieć dróg. Gmina posiada dostęp do sieci telefonii komórkowej oraz Internetu. Gmina posiada również własne ujęcia wody pitnej dobrej jakości.

Najsłabiej rozwiniętym elementem gminnej infrastruktury technicznej jest sieć kanalizacji sanitarnej. Konieczny jest również rozwój sieci wodociągowej. Istnieją także niedostatki w systemie gospodarki odpadami. Niedostatecznie dobry jest stan dróg na terenie gminy, niewystarczająco rozwinięta jest infrastruktura około drogowa. Dostawy

ciepła i ciepłej wody użytkowej prowadzone są w oparciu o tradycyjne źródła energii, niski jest stopień wykorzystania źródeł odnawialnych.

Szansą na rozwój infrastruktury jest możliwość pozyskania środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych, na projekty infrastrukturalne. Ponadto, na terenie Unii Europejskiej wdrażana jest polityka wspierania rozwoju obszarów wiejskich, dzięki czemu gmina może korzystać z dodatkowych źródeł dofinansowania, w szczególności z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, który zakłada także działania związane z poprawą stanu infrastruktury technicznej.

Najistotniejsze zewnętrzne czynniki negatywnie oddziałujące na rozwój gminy w sferze infrastrukturalnej związane są z niemożliwością zaspokojenia wszystkich potrzeb w tym zakresie przez władze gminy z własnych środków. Inwestycje w infrastrukturę techniczną cechują się koniecznością poniesienia dużych nakładów, co oznacza, iż niezbędne jest ubieganie się o zewnętrzne źródła dofinansowania, co utrudnia i często spowalnia proces inwestycyjny. Ponadto, poziom rozwoju infrastruktury technicznej na terenie całego regionu jest niższy, niż w pozostałych częściach kraju, co jest odczuwalne dla mieszkańców i obniża atrakcyjność całego województwa.

Powyższa analiza wskazuje nie tylko na to, jakie atuty, słabe strony, szanse i zagrożenia cechują obszar gminy Jarczów, lecz także pokazuje, od jak wielu czynników z różnych dziedzin zależy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych miejscowości i jednostek samorządu terytorialnego. Jest to niezwykle ważne w programowaniu polityki prorozwojowej gminy – nie można skupić się tylko na jednym obszarze działania, zaplanowane zadania powinny być jak najbardziej kompleksowe i komplementarne ze sobą, by zaczęły wywoływać pożądane efekty.

CZĘŚĆ PROJEKCYJNA

I. Wyniki konsultacji społecznych

Konsultacje społeczne są niezwykle istotnym elementem procesu przygotowywania planu rozwoju. Pozwalają na zapoznanie się z opinią mieszkańców na temat sytuacji obecnej gminy, ich oceną możliwości jej rozwoju, a także stopniem zaspokojenia ich podstawowych potrzeb bytowych. Właściwie przeprowadzone konsultacje społeczne oraz prawidłowo zinterpretowane ich wyniki, gwarantują obranie zgodnych z oczekiwaniami i potrzebami mieszkańców kierunków polityki prorozwojowej gminy.

Konsultacje społeczne w gminie Jarczów zostały przeprowadzone zarówno podczas spotkań z przedstawicielami władz gminnych, mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych, jak również w formie ankiet. Spotkania strategiczne miały na celu między innymi zaprezentowanie wyników diagnozy stanu obecnego i analizy SWOT, przedstawienie proponowanej struktury celów, omówienie wyników badania ankietowego, zapoznanie obecnych z możliwymi źródłami dofinansowania przedsięwzięć ujętych w planie strategicznym oraz sposobami monitorowania i oceny przyjętej polityki rozwoju. Jednocześnie, w ramach konsultacji społecznych przeprowadzono badania ankietowe. Osobom, które wzięły udział w ankiecie zadano cztery pytania, dotyczące stanu obecnego i szans rozwojowych gminy. Ankietowani odpowiadali zarówno na pytania zamknięte, jak i otwarte. Zdecydowano się na wybór formy ankietowej konsultacji, ponieważ z jednej strony pozwala ona na liczbowe sklasyfikowanie wybranych odpowiedzi w celu ich porównania oraz ustalenia najczęściej wskazywanych i, co za tym idzie, najbardziej istotnych, natomiast z drugiej strony umożliwia ankietowanym przedstawienie ich indywidualnych wniosków i odczuć, które również są brane pod uwagę przy określaniu celów strategicznych i kierunków działań.

Pierwsze zadane osobom ankietowanym pytanie to pytanie o ocenę warunków życia w gminie Jarczów. Wymieniono 23 elementy mające istotny wpływ na poziom

życia mieszkańców gminy i poproszono osoby biorące udział w ankiecie, by oceniły każdy z nich za pomocą pięciostopniowej skali ocen, gdzie 1 oznaczało „bardzo złe”, 2 – „złe”, 3 – „przeciętne”, 4 – „dobre”, 5 – „bardzo dobre”. Uzyskane wyniki przedstawiają się następująco:

Tabela 40. Wyniki ankiet – ocena jakości życia

Kategoria	Ocena	Procentowy udział głosów	Średnia ocena
Infrastruktura techniczna			
Poziom rozwoju sieci wodociągowej	1	7,1%	3,64
	2	7,1%	
	3	21,4%	
	4	42,9%	
	5	21,4%	
Poziom rozwoju sieci kanalizacyjnej	1	14,3%	3,07
	2	21,4%	
	3	28,6%	
	4	14,3%	
	5	21,4%	
Jakość dróg	1	28,6%	2,21
	2	35,7%	
	3	21,4%	
	4	14,3%	
	5	0,0%	
Gospodarka odpadami	1	0,0%	3,92
	2	15,4%	
	3	7,7%	
	4	46,2%	
	5	30,8%	
Edukacja, kultura i rekreacja			
Poziom rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i jej dostępność dla mieszkańców	1	0,0%	3,29
	2	21,4%	
	3	42,9%	
	4	21,4%	
	5	14,3%	
Poziom rozwoju infrastruktury kulturalnej i jej dostępność dla mieszkańców	1	0,0%	3,29
	2	14,3%	
	3	42,9%	
	4	42,9%	
	5	0,0%	
Wydarzenia kulturalno-rozrywkowe	1	0,0%	3,64

odbywające się na terenie gminy	2	14,3%	
	3	21,4%	
	4	50,0%	
	5	14,3%	
Funkcjonowanie placówek edukacyjnych i ich warunki lokalowe	1	0,0%	3,71
	2	0,0%	
	3	35,7%	
	4	57,1%	
	5	7,1%	
Sfera przestrzenna			
Jakość i dostępność terenów rekreacyjnych	1	15,4%	2,92
	2	23,1%	
	3	23,1%	
	4	30,8%	
	5	7,7%	
Estetyka otoczenia	1	7,7%	3,62
	2	0,0%	
	3	38,5%	
	4	30,8%	
	5	23,1%	
Organizacja zieleni i zagospodarowanie terenów zielonych	1	7,7%	3,15
	2	7,7%	
	3	46,2%	
	4	38,5%	
	5	0,0%	
Stan środowiska naturalnego	1	7,7%	3,69
	2	0,0%	
	3	15,4%	
	4	69,2%	
	5	7,7%	
Gospodarka			
Dostępność terenów inwestycyjnych	1	0,0%	2,92
	2	38,5%	
	3	38,5%	
	4	15,4%	
	5	7,7%	
Poziom rozwoju bazy turystyczno-wypoczynkowej	1	0,0%	2,38
	2	69,2%	
	3	23,1%	
	4	7,7%	
	5	0,0%	
Wykorzystanie walorów gminy do	1	0,0%	2,69

rozwoju turystyki	2	38,5%	
	3	53,8%	
	4	7,7%	
	5	0,0%	
Promocja	1	0,0%	3,33
	2	16,7%	
	3	41,7%	
	4	33,3%	
	5	8,3%	
Lokalny rynek pracy	1	38,5%	1,85
	2	46,2%	
	3	7,7%	
	4	7,7%	
	5	0,0%	
Warunki do prowadzenia działalności gospodarczej	1	5,9%	3,59
	2	11,8%	
	3	29,4%	
	4	23,5%	
	5	29,4%	
Sfera społeczna			
Udział mieszkańców w życiu kulturalnym i społecznym	1	0,0%	3,15
	2	30,8%	
	3	30,8%	
	4	30,8%	
	5	7,7%	
Działalność organizacji pozarządowych	1	8,3%	3,00
	2	25,0%	
	3	41,7%	
	4	8,3%	
	5	16,7%	
Dostęp do Internetu	1	7,7%	3,54
	2	7,7%	
	3	23,1%	
	4	46,2%	
	5	15,4%	
Bezpieczeństwo	1	7,7%	3,54
	2	0,0%	
	3	30,8%	
	4	53,8%	
	5	7,7%	
Zapobieganie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu,	1	0,0%	3,33
	2	33,3%	

aktywizacja grup mieszkańców szczególnie zagrożonych występowaniem negatywnych zjawisk społecznych	3	8,3%	
	4	50,0%	
	5	8,3%	

Ankietowani źle ocenili (średnia ocena poniżej 3):

- jakość dróg (średnia ocena 2,21),
- jakość i dostępność terenów rekreacyjnych (2,92),
- dostępność terenów inwestycyjnych (2,92).
- poziom rozwoju bazy turystyczno-wypoczynkowej (2,38),
- wykorzystanie walorów gminy do rozwoju turystyki (2,69),
- lokalny rynek pracy (1,85).

Ankietowani dobrze ocenili (średnia ocena powyżej 3,5):

- poziom rozwoju sieci wodociągowej (3,64),
- gospodarkę opadami (3,92),
- wydarzenia kulturalno-rozrywkowe odbywające się na terenie gminy (3,64),
- funkcjonowanie placówek edukacyjnych i ich warunki lokalowe (3,71)
- estetykę otoczenia (3,62),
- stan środowiska naturalnego (3,69),
- warunki do prowadzenia działalności gospodarczej (3,59),
- dostęp do Internetu (3,54),
- bezpieczeństwo (3,54).

W pytaniu drugim ankietowani mieli za zadanie określić najpoważniejsze problemy związane z jakością życia na terenie gminy Jaraczów. Do najczęściej powtarzających się odpowiedzi należały:

- bezrobocie, brak miejsc pracy,
- niekorzystne położenie geograficzne,
- migracje ludzi młodych,
- niedostatecznie dobry stan dróg,
- problemy z funkcjonowaniem transportu publicznego.

W pytaniu trzecim ankietowali wskazywali spośród dostępnym odpowiedzi, jakie są według nich kierunki działań powinny zostać uznane za priorytetowe w procesie rozwoju gminy.

Tabela 41. Wyniki ankiet – priorytetowe kierunki działań

Rozwój i poprawa stanu infrastruktury technicznej (sieć wodociągowa, kanalizacyjna, jakość dróg, itp.)	92,3%
Rozwój i podniesienie dostępności infrastruktury rekreacyjno sportowej (budowa i modernizacja boisk, hal sportowych, placów zabaw)	69,2%
Rozwój infrastruktury i rozszerzenie oferty kulturalno-rozrywkowej	38,5%
Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej	0,0%
Poprawa jakości przestrzeni publicznej i wzrost jej funkcjonalności	0,0%
Wzrost dostępności i jakości terenów inwestycyjnych	15,4%
Rozwój bazy turystyczno-wypoczynkowej	23,1%
Rozwój turystyki jako ważnej gałęzi lokalnej gospodarki, wykorzystanie turystycznego potencjału gminy	0,0%
Aktywizacja życia społecznego	30,8%

Można było wskazać więcej, niż jedną odpowiedź, więc wyniki nie sumują się do 100. Najwięcej wskazań odnotowano dla kierunku zakładającego rozwój infrastruktury technicznej. Także inwestycje w infrastrukturę rekreacyjno-sportową oraz kulturalno-rozrywkową zostały uznane przez osoby biorące udział w badaniu za istotne i konieczne do realizacji. Mieszkańcy najbardziej odczuwają braki infrastrukturalne, a efekty inwestycji w infrastrukturę objawiają się natychmiast po ich realizacji, stąd zwykle potrzeby mieszkańców w zakresie rozwoju infrastruktury, zarówno technicznej, jak i społecznej, są duże. Niektóre odpowiedzi nie uzyskały wskazań, jednak nie oznacza to, iż te kierunki działań są przez mieszkańców uznane za zbędne do realizacji. Ankietowani wskazywali priorytetowe według nich inwestycje, co oznacza, iż skupiali się na kierunkach najbardziej przez nich pożądanym i uznanych za konieczne do realizacji możliwie najpilniej. Inwestycje, które nie otrzymały wskazań, zostały uznane za przedsięwzięcia, które mogą być zrealizowane w dalszej kolejności.

Osoby, które zdecydowały się na udział w ankiecie, wskazały też priorytetowe inwestycje, jakie według nich powinny być przedsięwzięte w najbliższym czasie na terenie gminy. Zgodnie z najczęściej powtarzającymi się odpowiedziami, należą do nich:

- poprawa jakości dróg (budowa, przebudowa, remonty),
- rozwój sieci kanalizacji sanitarnej,
- montaż solarów,
- aktywizacja życia społecznego,

- modernizacja Ośrodka Kultury,
- budowa boiska.

Wskazane przez ankietowanych inwestycje pokrywają się z postulowanymi przez nich kierunkami działań. Najczęściej powtarzały się odpowiedzi dotyczące poprawy jakości dróg, budowy chodników, rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej. Stosunkowo często pojawiały się także odpowiedzi dotyczące budowy infrastruktury rekreacyjnej, ochrony środowiska i wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Postulowano także podjęcie działań na rzecz aktywizacji życia społecznego.

II. Misja, wizja i cele rozwoju gminy

Diagnoza stanu obecnego i analiza SWOT opisują, jak w chwili obecnej wygląda obszar gminy, jakie są jego istniejące walory i czynniki zewnętrzne sprzyjające jego rozwojowi, a które jego cechy i uwarunkowania zewnętrzne stanowią dla niego zagrożenie.

W toku programowania polityki rozwoju, kolejnym etapem tworzenia planu strategicznego jest precyzyjne określenie, jaki ma być efekt przyjętej polityki i za pomocą jakich działań ma on zostać osiągnięty.

Planowanie strategiczne, zaczynające się od procesu diagnozy obszaru i analizy SWOT, składa się z kolejno występujących po sobie, logicznie następujących etapów. Po określeniu wynikającej z przeprowadzonej analizy stanu obecnego wizji, podmiot wdrażający plan strategiczny określa misję, która ma wypełnić by zapewnić osiągnięcie pożądanego obrazu gminy. Następnie formułowane są cele długofalowe – strategiczne, które uszczegółowione są przez cele operacyjne.

1. Misja i wizja rozwoju

Wizja jest to określenie, jak przyjęta polityka prorozwojowa wpłynie na gminę, w jaki sposób ją zmieni i jaka się ona stanie po jej wprowadzeniu. Innymi słowy, wizja opisuje pożądaną obraz gminy, jaki ma zostać osiągnięty dzięki ustalonemu i zawartemu w strategii programowi jej rozwoju. Wizja jest wynikiem przeprowadzonej wcześniej diagnozy stanu obecnego, analizy SWOT oraz rezultatów konsultacji społecznych. W przypadku przedmiotowej Strategii, wizja rozwoju gminy została określona następująco:

„Gmina Jarczów gminą rozwijającą się w oparciu o posiadane atuty i potencjał, zapewniającą wysoką jakość życia mieszkańcom i dogodne warunki do prowadzenia działalności gospodarczej”

Wizja została sformułowana w taki sposób, by podkreślić, że działania prorozwojowe będą miały na celu poprawienie jakości życia mieszkańców oraz wykreowanie większej aktywności gospodarczej obszaru i poprawę warunków funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Rozwój prowadzony będzie głównie w oparciu o wykorzystanie posiadanych przez gminę atutów i potencjału.

Gmina Jarczów, jako podmiot odpowiedzialny za wdrażanie Strategii Rozwoju i, co za tym idzie, zobowiązany do prowadzenia polityki prorozwojowej jednostki nią objętej, określa misję, która jest opisem działań, jakie podejmie wraz z innymi podmiotami, by efektywnie przyczyniać się do realizacji celów opisanej polityki. Misja jest całościowym, generalnym ujęciem działań, jakie muszą zostać podjęte w gminie, by założona wizja rozwoju została osiągnięta, wynika z ustalonej wizji, a na jej podstawie określone są cele strategiczne. Misją Gminy Jarczów jest:

„Pełne wykorzystanie posiadanych atutów i potencjału w procesie rozwoju, poprzez komplementarne działania w sferze gospodarczej, społecznej i przestrzennej gminy, zmierzające do podniesienia jej atrakcyjności dla mieszkańców, przedsiębiorców, odwiedzających”

Misja ma na celu ukierunkowanie podejmowanych działań tak, by przyniosły one oczekiwane rezultaty. Zgodnie z przyjętą misją rozwoju, polityka prorozwojowa prowadzona na terenie gminy będzie kładła nacisk na komplementarność działań pobudzających pożądane procesy gospodarcze i społeczne we wszystkich sferach, by gmina stała się miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców, przedsiębiorców, odwiedzających.

Wizja oraz misja gwarantują odpowiednie ukierunkowanie polityki programowania rozwoju na terenie gminy.

2. Cele strategiczne

Cele strategiczne są to logicznie pogrupowane cele długofalowe, jakie mają być osiągnięte w ramach przyjętej Strategii. Opisują długookresowe oddziaływanie polityki

rozwoju, przyjętej do realizacji w ramach Strategii. Określają pożądane, trwałe efekty wdrożenia planu strategicznego.

Strategia Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020 zakłada osiągnięcie następujących celów strategicznych, przyporządkowanych poszczególnym obszarom:

1. Obszar strategiczny I: Przestrzeń i środowisko

- Cel strategiczny I: Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego;

2. Obszar strategiczny II: Infrastruktura techniczna i społeczna

- Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami;

3. Obszar strategiczny III: Gospodarka i rolnictwo

- Cel strategiczny III: Podniesienie aktywności gospodarczej obszaru gminy, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i działalności pozarolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa;

4. Obszar strategiczny IV: Sfera społeczna

- Cel strategiczny IV: Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności, generowanie pozytywnych zjawisk społecznych.

Cel strategiczny I skupia się na zwiększeniu funkcjonalności i jakości przestrzeni publicznej gminy oraz wykorzystaniu walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego w procesie jej rozwoju. Cel ten zakłada bezpośrednią interwencję w przestrzeń gminy, jej pełniejsze i bardziej funkcjonalne wykorzystanie, poprawę jej estetyki oraz nadanie jej nowych cech i funkcji, co nie tylko poprawi jakość życia mieszkańców, lecz także uczyni obszar gminy bardziej atrakcyjnym dla innych podmiotów – inwestorów, przedsiębiorców, odwiedzających, itp. Jednocześnie, obszar każdej gminy posiada w sobie coś unikalnego, charakterystycznego, niespotykanego w żadnym innym miejscu. Mogą to być zabytki, elementy środowiska naturalnego, układ przestrzenny, itp. Programując politykę rozwojową należy starać się jak najpełniej wykorzystać te atuty i przekształcić je w czynniki stymulujące rozwój danego obszaru.

Z tego względu, cel strategiczny I jest skoncentrowany na wykorzystaniu tych atutów i posiadanego przez gminę potencjału.

Cel strategiczny II zakłada osiągnięcie trwałej, długookresowej poprawy jakości infrastruktury technicznej i społecznej, co w istotnym stopniu przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców. Rozwój infrastruktury należy do podstawowych przedsięwzięć wpływających korzystnie na standard życia mieszkańców, a jego efekty są odczuwalne natychmiast po realizacji inwestycji. Nowo powstała lub zmodernizowana infrastruktura służy zaspokojeniu wielu potrzeb, zarówno podstawowych, bytowych (np. sieć wodociągowa i kanalizacyjna), jak również potrzeb wyższego rzędu (kulturalnych, społecznych). Projekty z zakresu budowy i modernizacji różnego typu infrastruktury należą do inwestycji najczęściej postulowanych przez mieszkańców i stanowią jeden z najbardziej istotnych elementów planu strategicznego.

Cel strategiczny III ukierunkowany jest na rozwój gminnej gospodarki. Konieczne jest podejmowanie różnorodnych przedsięwzięć, które wywołają długofalowe efekty: wzrost aktywności gospodarczej, rozwój przedsiębiorczości, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej. Wyodrębnienie celu strategicznego poświęconego wyłącznie sferze gospodarczej umożliwi pełniejsze wykorzystanie posiadanego przez gminę potencjału oraz ułatwi stworzenie kompleksowego, komplementarnego planu działań skoncentrowanego na kreowaniu pożądanych zjawisk gospodarczych.

Cel strategiczny IV zakłada całościową i programową interwencję w sferze społecznej. Odwołuje się do kapitału społecznego obszaru gminy i zakłada stworzenie warunków do aktywizacji życia społecznego, integracji mieszkańców, przeciwdziałania negatywnym trendom społecznym. Cel strategiczny IV zakłada głównie „miękkie”, nieinfrastrukturalne formy interwencji. Nie dają one bezpośrednio odczuwalnych, wymiernych korzyści, ich efekty mogą objawiać się stopniowo, w długim okresie. Skoncentrowanie tego typu przedsięwzięć w ramach jednego celu strategicznego, umożliwi ich łatwiejsze planowanie, koordynowanie oraz ocenę ich rezultatów.

3. Cele operacyjne i kierunki działań

Cele operacyjne przyporządkowane są do poszczególnych celów strategicznych, opisują bezpośrednie efekty wdrażanych działań. Ze względu na swój komplementarny i spójny charakter, przyczynią się do osiągnięcia założonych celów strategicznych i, co za tym idzie, umożliwią spełnienie misji i osiągnięcie pożądanej wizji obszaru. Określają grupy przedsięwzięć, jakie będą realizowane w ramach Strategii Rozwoju.

Poszczególnym celom strategicznym przyporządkowano następujące cele operacyjne i kierunki działań:

1. Cel strategiczny I: Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego:
  - Cel operacyjny 1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności - na obszarach wiejskich przestrzeń publiczna na ogół odgrywa mniejszą rolę, niż w ośrodkach miejskich. Często uwarunkowane jest to układem przestrzennym miejscowości, niepozwalającym na wyodrębnienie odpowiednich miejsc (placów, parków, itd.), które byłyby naturalnymi miejscami spotkań i zebrań ludności. W miejscowościach wiejskich nie ma również wykształconej tradycji organizowania takich miejsc, wskutek czego znacznie osłabia się integracja mieszkańców i zanikają funkcje społeczne. Konieczne jest więc właściwe zagospodarowanie wszelkich istniejących miejsc mogących pełnić funkcje przestrzeni publicznej, a także w miarę potrzeby pozyskiwanie nowych. Ważną rolę w estetyce przestrzeni pełnią budynki użyteczności publicznej – ich wygląd zewnętrzny oraz zagospodarowanie terenów wokół nich są niezwykle istotne dla ładu przestrzennego poszczególnych miejscowości;
  - Cel operacyjny 2. Wspieranie ochrony środowiska i krajobrazu – w procesie rozwoju konieczne jest zachowanie zasad ochrony środowiska, co może wyrażać się zarówno w stosowaniu prośrodowiskowych rozwiązań podczas realizacji projektów infrastrukturalnych różnego typu, jak też we wdrażaniu przedsięwzięć ukierunkowanych na ochronę środowiska naturalnego, takich jak wykorzystanie odnawialnych źródeł

energii czy działania na rzecz obszarów chronionych; Należy wykluczyć rozwój energetyki wiatrowej z terenów szczególnie wrażliwych na oddziaływanie tego rodzaju inwestycji, tj. z obszarów chronionych ustanowionych w celu zachowania cennych gatunków ptaków (Dolina Szyszły PLB060018, Dolina Sołokiji PLB060021, Zlewnia Górnej Huczwy PLB060017).

- Cel operacyjny 3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych - na terenie gminy Jarczów znajdują się obiekty zabytkowe, które mogą być atrakcyjne dla osób odwiedzających. Konieczne jest położenie nacisku na ich odnowę i ochronę, by podnosić atrakcyjność gminy i zwiększyć rolę turystyki w procesie rozwoju;
- Cel operacyjny 4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej - obecnie poziom rozwoju infrastruktury turystycznej na terenie gminy jest niedostateczny. Znacznie utrudnia to obsługę ruchu turystycznego i wykorzystanie potencjału gminy. Inwestycje w bazę turystyczną i okołoturystyczną są konieczne w celu zwiększenia roli turystyki w procesie rozwoju gminy.

Kierunki działań w ramach celu strategicznego I:

- odnowa centrów miejscowości,
- modernizacja i organizacja otwartych miejsc publicznych (parków, placów, skwerów),
- budowa elementów małej architektury,
- organizacja zieleni,
- modernizacja oświetlenia ulicznego,
- modernizacja i remonty elewacji budynków użyteczności publicznej oraz funkcjonalne zagospodarowanie terenu wokół nich,
- modernizacja i renowacja obiektów zabytkowych,
- budowa obiektów infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej (wytyczanie szlaków pieszych i rowerowych, montaż tablic informacyjnych, itp.) - szlaki piesze i rowerowe poprowadzone zostaną po już istniejących drogach/ścieżkach utwardzonych i nieutwardzonych, obiekty infrastruktury usytuowane zostaną poza

terenami cennych siedlisk przyrodniczych oraz poza terenami siedlisk gatunków będących przedmiotami ochrony obszarów Natura 2000,

- zagospodarowanie terenów wokół obiektów zabytkowych (dogodne dojście, parkingi, uporządkowanie terenu),
- promowanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (wykorzystujących energię słoneczną) przez mieszkańców;
- wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (wykorzystujących energię słoneczną) w procesie dostaw ciepła i ciepłej wody użytkowej do budynków użyteczności publicznej;
- termomodernizacja budynków użyteczności publicznej – przed rozpoczęciem prac wskazuje się obowiązek przeprowadzenia audytu ornitologicznego, tj. wykonania przez doświadczonego ornitologa inwentaryzacji przyrodniczej, w zakresie występowania gatunków chronionych ptaków oraz nietoperzy na budynku przeznaczonym do termomodernizacji, oraz obowiązek podjęcia odpowiednich działań minimalizujących (np. wykonanie prac poza sezonem lęgowym, wywieszenie budek lęgowych) zgodnie z zaleceniami specjalisty wykonującego inwentaryzację.

2. Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami:

- Cel operacyjny 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej – gmina Jarczów cechuje się dosyć dobrze rozwiniętą siecią dróg, jednak stan wielu z nich jest niezadowalający. Poprawa stanu dróg jest jedną z inwestycji priorytetowych na najbliższe lata. Prace związane z modernizacją, remontem, budową dróg usytuowanych w granicach obszarów Natura 200 należy wykonać poza sezonem lęgowym ptaków. Wprowadza się konieczność dostosowania przepustów pod drogami do wymogów przepustów dla małych i średnich zwierząt. Wprowadza się obowiązek stosowania rozwiązań chroniących stosunki wodne oraz jakość wód powierzchniowych i podziemnych oraz wykluczenie trasowania nowych

odcinków dróg przez siedliska przyrodnicze (realizacja po trasach istniejących dróg);

- Cel operacyjny 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy w zabudowie samotniczej, rozproszonej i kolonijnej jako uzupełnienie zbiorowych systemów odbioru i oczyszczania ścieków – inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną należą do najbardziej priorytetowych gminnych inwestycji infrastrukturalnych. Szczególnie poziom skanalizowania gminy jest bardzo niski. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej jest konieczny, by zapewnić mieszkańcom wodę pitną dobrej jakości oraz zagospodarowanie ścieków w sposób bezpieczny, zgodny z zasadami ochrony środowiska. Wyklucza się możliwość realizacji przydomowych oczyszczalni ścieków w granicach wychodni wodonośca kredowego na powierzchnię topograficzną, na terenach zalewanych wodami opadowymi oraz na terenach o wysokim poziomie wód gruntowych. Dopuszczalność lokalizacji oczyszczalni ścieków przydomowej powinna być potwierdzona udokumentowaną opinią geotechniczną potwierdzającą istnienie bezpiecznego odbiornika ścieków oczyszczonych;
- Cel operacyjny 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej, kulturalnej i społecznej - inwestycje w infrastrukturę edukacyjną, kulturalną i społeczną są niezbędne, by zapewnić bazę materialną do świadczenia wysokiej jakości usług, na rzecz mieszkańców;
- Cel operacyjny 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej - w miejscowościach wiejskich infrastruktura tego typu jest słabiej rozwinięta. W celu zapewnienia mieszkańcom wysokiego standardu życia konieczne są także inwestycje w infrastrukturę zapewniającą możliwość aktywnego wypoczynku.

Kierunki działań w ramach celu strategicznego II:

- budowa dróg o nawierzchni asfaltowej,
- modernizacja istniejących dróg,
- budowa i przebudowa chodników,
- budowa infrastruktury okołodrogowej,

- budowa sieci kanalizacji sanitarnej,
- budowa i modernizacja sieci wodociągowej,
- remonty i modernizacje budynków szkół,
- remonty i modernizacje placówek kulturalnych,
- inwestycje w świetlice wiejskie;
- budowa placów zabaw dla dzieci;
- budowa boisk i innych obiektów zapewniających możliwość aktywnego spędzenia czasu wolnego

3. Cel strategiczny III: Podniesienie aktywności gospodarczej obszaru gminy, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i działalności pozarolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa:

- Cel operacyjny 1. Tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i inwestowania na terenie gminy - Cel zakłada realizację działań zarówno udogodniających prowadzenie działalności gospodarczej na terenie gminy, jak i wspomagających pozyskiwanie inwestorów z zewnątrz,
- Cel operacyjny 2. Wspieranie rozwoju usług rynkowych i działalności pozarolniczej na terenie gminy - jak wynika z diagnozy stanu obecnego, lokalna gospodarka potrzebuje bodźców do rozwoju i możliwości dywersyfikacji działalności miejscowych przedsiębiorców. Konieczne jest wspieranie rozwoju branż pozarolniczych, w szczególności sektora usług rynkowych, promowanie przedsiębiorczości, zachęcanie do zakładania własnej działalności gospodarczej oraz tworzenie dogodnych warunków dla przedsiębiorców, w szczególności sektora MŚP,
- Cel operacyjny 3. Wspieranie procesów rozwoju nowoczesnego rolnictwa - duży udział rolnictwa w gospodarce gminy wymusza podejmowanie działań w tym obszarze. Rozwinięte rolnictwo należy do atutów gminy, jednak musi zostać zmodernizowane, by wykorzystany został jego prorozwojowy potencjał,
- Cel operacyjny 4. Wspieranie rozwoju usług na rzecz rolnictwa – rozwój nowoczesnego rolnictwa wymaga zapewnienia odpowiedniego poziomu usług świadczonych na rzecz rolników i ich działalności. Umożliwia to

bardziej efektywne prowadzenie gospodarki rolnej, ułatwia rozwiązanie problemów takich jak niska specjalizacja rolnictwa.

Kierunki działań w ramach celu strategicznego III:

- promocja inwestycyjna gminy,
- promowanie i uzbrojenie strefy aktywności gospodarczej,
- zachęcanie do prowadzenia nierolniczej działalności gospodarczej, poradnictwo i szkolenia dla przyszłych przedsiębiorców,
- wsparcie przedsiębiorców w rozwoju działalności gospodarczej i tworzeniu nowych miejsc pracy,
- działania na rzecz współpracy pomiędzy przedsiębiorcami, samorządem, organizacjami wspierania biznesu;
- wspieranie działań na rzecz obsługi ruchu turystycznego;
- działania z zakresu promowania rozwoju przedsiębiorczości.

4. Cel strategiczny IV: Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności, generowanie pozytywnych zjawisk społecznych:

- Cel operacyjny 1. Włączenie mieszkańców w czynny udział w życiu kulturalnym i społecznym poprzez rozwój gminnej oferty kulturalnej, edukacyjnej oraz organizację przedsięwzięć integracyjnych – wzbogacenie oferty kulturalnej, edukacyjnej oraz działań na rzecz integracji lokalnej społeczności pozwala na większą aktywność mieszkańców, co jest szczególnie ważne na obszarach wiejskich. Działania tego typu pozwalają na angażowanie mieszkańców w organizację i udział w różnorodnych przedsięwzięciach, co jeszcze bardziej wzmacnia więzi społeczne i zachęca do czynnego udziału w życiu lokalnej społeczności;
- Cel operacyjny 2. Wspieranie aktywnej walki z bezrobociem - wszelkie działania społeczne muszą także zmierzać do rozwiązania jednego z najpoważniejszych problemów tej sfery – bezrobocia. Pomoc bezrobotnym w znalezieniu pracy lub zmianie kwalifikacji powinna być udzielana nie tylko samodzielnie przez Urząd Pracy, lecz także przy współpracy z władzami jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacjami pozarządowymi;

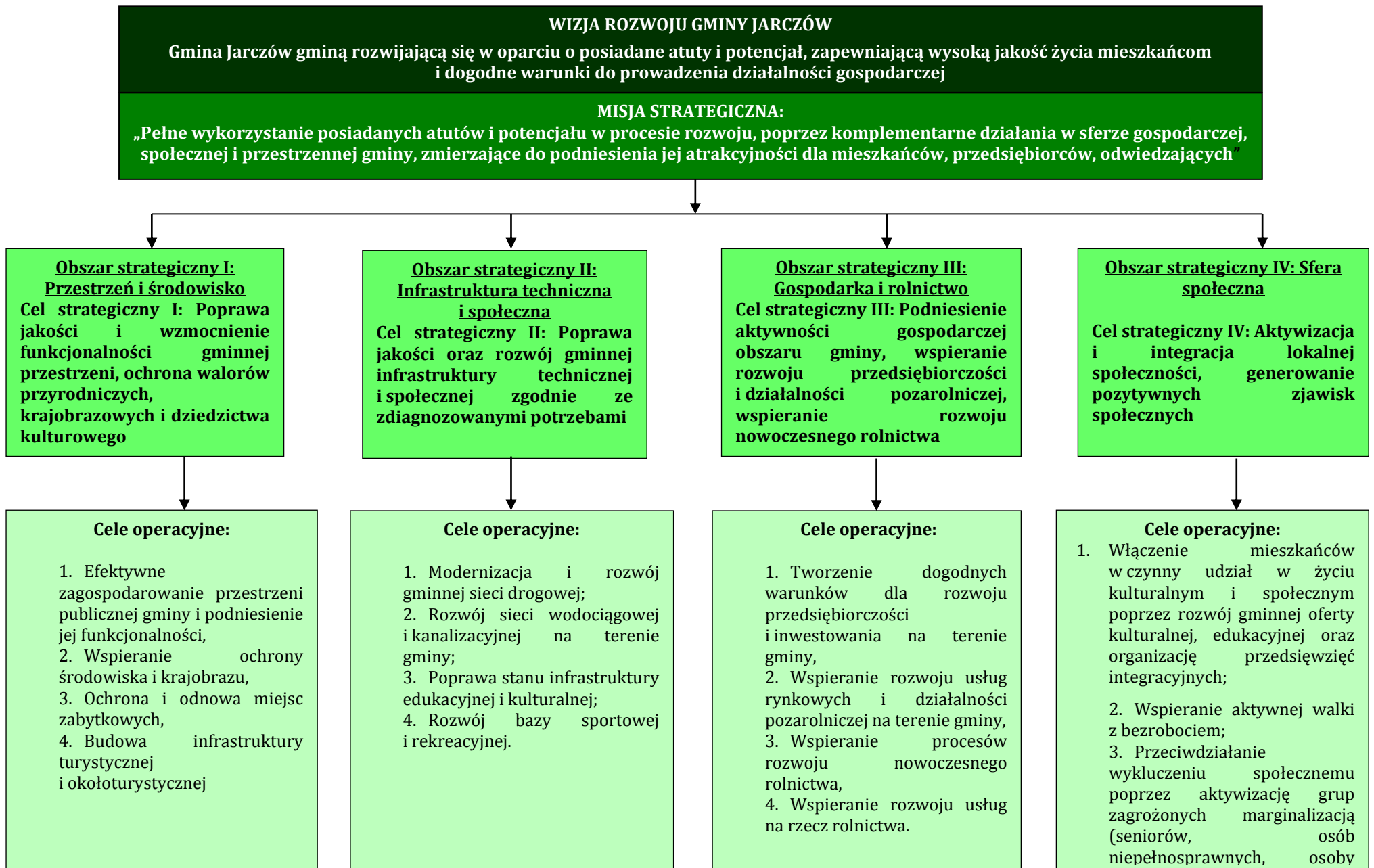
- Cel operacyjny 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez aktywizację grup zagrożonych marginalizacją (seniorów, osób niepełnosprawnych, osoby w trudnej sytuacji życiowej) – do grup najbardziej narażonych na marginalizację społeczną należą seniorzy, osoby znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej, osoby niepełnosprawne. Należy podjąć działania mające na celu ich integrację i zapobieganie ich wykluczeniu z lokalnej społeczności.

Kierunki działań w ramach celu strategicznego IV:

- organizacja nowych przedsięwzięć kulturalnych,
- organizacja pozaszkolnych zajęć edukacyjnych oraz kółek zainteresowań dla dzieci i młodzieży w Samorządowym Ośrodku Kultury i w świetlicach wiejskich;
- działania na rzecz aktywizacji lokalnych grup artystycznych, stowarzyszeń, grup hobbystycznych;
- organizacja zajęć kulturalnych, edukacyjnych i integracyjnych dla dorosłych, w tym dla seniorów,
- przeciwdziałanie wykluczeniom, realizacja działań na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i seniorów,
- podejmowanie działań na rzecz osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej,
- wspieranie walki z bezrobociem.

Poniższy schemat przedstawia pełne zestawienie wyżej opisanych celów:

Rysunek 4. Struktura celów

III. Zgodność ze strategicznymi dokumentami

Strategia Rozwoju Gminy Jarczów nie jest jedynym dokumentem strategicznym odnoszącym się do przedmiotowego obszaru. Obszar objęty jest także strategiami rozwoju powiatu, województwa, kraju, a także dokumentami sektorowymi dotyczącymi działań w konkretnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego, takich jak obszary wiejskie czy kapitał ludzki. Niezwykle ważne jest obranie takich celów Strategii, by nie tylko nie wykluczały one działań, jakie mają być podjęte w ramach innych programów, lecz by były wobec siebie komplementarne i by wzajemnie wzmacniały swoje efekty. Wymienione wyżej dokumenty były brane pod uwagę przy opracowaniu przedmiotowej Strategii, jest ona w pełni z nimi zgodna i wpisuje się w postulowane w nich kierunki prowadzenia polityki prorozwojowej, co zostanie udowodnione w niniejszym rozdziale.

Badanie zgodności Strategii Rozwoju Gminy z innymi dokumentami strategicznymi obowiązującymi na obszarze gminy polega na porównaniu ich celów i obranych priorytetów. Powiązania pomiędzy Strategią Rozwoju Gminy, a strategiami wyższego szczebla i programami sektorowymi obrazują zestawienia ich celów, opracowane w formie tabelarycznej, dzięki czemu łatwo można odnaleźć wzajemne powiązania.

1. Strategia Rozwoju Kraju 2020

Jest dokumentem strategicznym, który stanowi kontynuację Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007-2015, jej rozszerzenie na dalszy okres i dostosowanie poprzedniego dokumentu do nowych uwarunkowań oraz zidentyfikowanych potrzeb i problemów. Dokument opisuje cele i kierunki polityki rozwojowej kraju w perspektywie średniookresowej.

Celem głównym średniookresowej Strategii jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Osiągnięciu założonego celu głównego służyć będą wyznaczone cele i priorytety rozwojowe, pogrupowane w główne obszary interwencji.

Strategia Rozwoju Gminy Jarczów przyczyni się zarówno do osiągnięcia celu głównego Strategii Rozwoju Kraju, jak również bezpośrednio wpisuje się w założenia następujących obszarów i celów szczegółowych:

Tabela 42. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami działań określonymi w Strategii Rozwoju Kraju 2020

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i priorytetowe kierunki interwencji publicznej określone w Strategii Rozwoju Kraju 2020
<p>Cel strategiczny I Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności, 2. Wspieranie ochrony środowiska i krajobrazu, 3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych; 4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej. 	<p>Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo</p> <p>Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem</p> <p>I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie rozwiązań sprzyjających efektywniejszemu wykorzystaniu przestrzeni;
	<p>Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka</p> <p>Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p> <p>II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie termomodernizacji budynków i modernizacji istniejących systemów ciepłowniczych z zastosowaniem dostępnych i sprawdzonych technologii;
	<p>Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna</p> <p>Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p> <p>III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich z uwzględnieniem ich potencjału endogenicznego (rolnicze, mieszane i przejściowe) i pełnionych przez nie funkcji - dywersyfikacja gospodarcza, mobilność zawodowa i przestrzenna, połączenia transportowe, restrukturyzacja i zwiększenie wydajności w rolnictwie i rybactwie, inwestycje poza rolnictwem, rozwój przedsiębiorczości, rozwój nowych funkcji obszarów wiejskich oraz wspieranie tworzenia nowych typów miejsc pracy zorientowanych na turystykę, ekologię, czy powiązanych z telepracą w różnych dziedzinach, działania na rzecz poprawy jakości życia i atrakcyjności turystycznej

		i inwestycyjnej;
<p>Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej; 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy; 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej. 	<p>Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna</p> <p>Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie dostępności transportowej - regionalnej i wewnątrzregionalnej (działania w zakresie połączeń transportowych na poziomie regionalnym i lokalnym)
		<p>III.3.4. Zwiększenie spójności terytorialnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania wyrównawcze na najbardziej zapóźnionych obszarach wiejskich na rzecz zwiększenia dostępu i jakości podstawowych usług publicznych; • zwiększenie dostępności przestrzennej obszarów peryferyjnych (rozbudowa i modernizacja infrastruktury transportowej – drogowej i kolejowej oraz polepszanie jakości środków transportu zbiorowego uzupełniające działania w zakresie połączeń transportowych na poziomie regionalnym i lokalnym);
	<p>Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka</p> <p>Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p>	<p>II.6.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kontynuacja wdrażania i realizacji wymogów Ramowej Dyrektywy Wodnej 2000/60/WE;
		<p>II.6.4. Poprawa stanu środowiska: zapewnienie skutecznego i efektywnego oczyszczania ścieków we wszystkich aglomeracjach liczących więcej niż 2000 RLM;</p>
<p>Cel strategiczny III: Podniesienie aktywności gospodarczej obszaru gminy, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i działalności pozarolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju 	<p>Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka</p> <p>Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki</p>	<p>II.2.3. Zwiększenie konkurencyjności i modernizacja sektora rolno-spożywczego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego prowadząca m.in. do poprawy efektywności zatrudnienia i warunków gospodarowania w rolnictwie i rybactwie,

<p>przedsiębiorczości i inwestowania na terenie gminy,</p> <p>2. Wsparcie rozwoju usług rynkowych i działalności pozarolniczej na terenie gminy,</p> <p>3. Wsparcie procesów rozwoju nowoczesnego rolnictwa,</p> <p>4. Wsparcie rozwoju usług na rzecz rolnictwa.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • wspieranie tworzenia i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród ludności wiejskiej, • silniejsze powiązania gospodarstw rolnych z rynkiem (poprawa organizacji producentów rolnych, poprawa logistyki w łańcuchu rolnożywnościowym, w tym rynki hurtowe), • wzrost wydajności, poprawa jakości i zwiększenie bezpieczeństwa produkcji rolnej i rybackiej, prowadzonej zgodnie z wymogami ochrony środowiska;
	<p>Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna</p> <p>Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich z uwzględnieniem ich potencjału endogenicznego (rolnicze, mieszane i przejściowe) i pełnionych przez nie funkcji - dywersyfikacja gospodarcza, mobilność zawodowa i przestrzenna, połączenia transportowe, restrukturyzacja i zwiększenie wydajności w rolnictwie i rybactwie, inwestycje poza rolnictwem, rozwój przedsiębiorczości, rozwój nowych funkcji obszarów wiejskich oraz wspieranie tworzenia nowych typów miejsc pracy zorientowanych na turystykę, ekologię, czy powiązanych z telepracą w różnych dziedzinach, działania na rzecz poprawy jakości życia i atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej;
<p>Cel strategiczny IV: Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności, generowanie pozytywnych zjawisk społecznych</p> <p>Cele operacyjne:</p> <p>1. Włączenie mieszkańców</p>	<p>Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna</p> <p>Cel III.1. Integracja społeczna</p>	<p>III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój instrumentów legislacyjnych i finansowych wspierających ekonomię społeczną;

<p>w czynny udział w życiu kulturalnym i społecznym poprzez rozwój gminnej oferty kulturalnej, edukacyjnej oraz organizację przedsięwzięć integracyjnych;</p> <p>2. Wspieranie aktywnej walki z bezrobociem;</p> <p>3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez aktywizację grup zagrożonych marginalizacją (seniorów, osób niepełnosprawnych, osoby w trudnej sytuacji życiowej).</p>		<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie warunków dla rozwoju oraz promocja aktywności zawodowej i społecznej seniorów; • zapewnienie powszechnego dostępu do wysokiej jakości edukacji na jej wszystkich etapach oraz do kultury (w tym upowszechnienie uczenia się przez całe życie, e-edukacja, edukacja kulturalna);
	<p>Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo</p> <p>Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela</p>	<p>I.3.2. Rozwój kapitału społecznego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zmiana roli publicznych instytucji kultury (bibliotek, domów kultury, etc.) oraz zwiększenie aktywności istniejących organizacji w dziedzinie sportu, w szczególności klubów sportowych; budowa nowych lub modernizacja istniejących, zreformowanych instytucji kultury i sportu; wspieranie instytucji kultury i sportu w ich roli integrowania społeczności lokalnej i pobudzania aktywności obywatelskiej;
	<p>Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka</p> <p>Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego</p>	<p>II.4.1. Zwiększanie aktywności zawodowej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ograniczanie czynników zniechęcających do zatrudniania lub podejmowania i utrzymywania aktywności zawodowej; • wzmocnienie warunków instytucjonalnych dla łączenia funkcji zawodowych z rodzinnymi – wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem w wieku 0-5 lat: zintegrowane podejście, powszechna dostępność, różnorodność form, zapewnienie powszechnie dostępnej opieki w szkołach; elastyczne formy zatrudnienia spełniające wymogi modelu flexicurity itp.); • przygotowanie i wdrożenie kompleksowych rozwiązań zapewniających lepszy start zawodowy młodych ludzi wchodzących na rynek pracy (w tym działania związane z uzupełnianiem kompetencji i kwalifikacji);

		<p>II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • doposażenie pracowni szkół i placówek dydaktycznych; • upowszechnienie uczenia się dorosłych w oparciu o najbardziej efektywne formy, tj. krótkie formy kursowe zgodne z potrzebami osób uczących się oraz uczenie się w pracy i środowisku zaangażowania społecznego; opracowanie modelu finansowania uczenia się dorosłych wspierającego najbardziej efektywne formy oraz zapewniającego ich powszechną dostępność, w oparciu o montaż finansowy ze środków publicznych, środków pracodawców oraz środków osób uczących się;
--	--	--

2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie to dokument strategiczny na poziomie krajowym, wyznaczający cele polityki rozwojowej wobec poszczególnych regionów kraju, w tym w szczególności obszarów miejskich i wiejskich. Strategia określa także rolę i sposób działania podmiotów publicznych w toku prowadzenia przyjętej polityki rozwojowej, szczególnie skupia się na funkcji rządu i samorządów województw w procesie osiągania strategicznych celów rozwoju kraju.

Celem strategicznym polityki regionalnej, wyznaczonym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, jest wzrost, zatrudnienie i spójność w długim okresie. Osiągnięcie celu strategicznego nastąpi poprzez wdrożenie założeń trzech celów szczegółowych:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów (konkurencyjność),
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (spójność),
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie (sprawność).

Tabela 43. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami działań określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i priorytetowe kierunki interwencji publicznej określone w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020	
<p>Cel strategiczny I Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności, 2. Wspieranie ochrony środowiska i krajobrazu, 3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych; 4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej 	<p>Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów</p>	<p>1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.3.5. Dywersyfikacja źródeł i efektywne wykorzystanie energii oraz reagowanie na zagrożenia naturalne; • 1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego;
	<p>Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych</p>	<p>2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2.2.4. Usługi komunalne i związane z ochroną środowiska;
<p>Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej; 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy; 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej. 	<p>Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów</p>	<p>1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.2.1. Zwiększanie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów; • 1.2.3. Pełniejsze wykorzystanie potencjału rozwojowego obszarów wiejskich;
	<p>Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych</p>	<p>2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2.2.3. Usługi komunikacyjne; • 2.2.4. Usługi komunalne i związane z ochroną środowiska;
<p>Cel strategiczny III: Podniesienie aktywności gospodarczej obszaru gminy, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i działalności pozarolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie dogodnych 	<p>Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów</p>	<p>1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.2.3. Pełniejsze wykorzystanie potencjału rozwojowego obszarów wiejskich;

warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i inwestowania na terenie gminy, 2. Wspieranie rozwoju usług rynkowych i działalności pozarolniczej na terenie gminy, 3. Wspieranie procesów rozwoju nowoczesnego rolnictwa, 4. Wspieranie rozwoju usług na rzecz rolnictwa.		
Cel strategiczny IV: Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności, generowanie pozytywnych zjawisk społecznych Cele operacyjne: 1. Włączenie mieszkańców w czynny udział w życiu kulturalnym i społecznym poprzez rozwój gminnej oferty kulturalnej, edukacyjnej oraz organizację przedsięwzięć integracyjnych; 2. Wspieranie aktywnej walki z bezrobociem; 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez aktywizację grup zagrożonych marginalizacją (seniorów, osób niepełnosprawnych, osoby w trudnej sytuacji życiowej).	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi: <ul style="list-style-type: none"> • 1.2.3. Pełniejsze wykorzystanie potencjału rozwojowego obszarów wiejskich;
	Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych	2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe: <ul style="list-style-type: none"> • 2.2.1. Usługi edukacyjne i szkoleniowe, • 2.2.5. Usługi kulturalne.

3. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 jest jedną ze strategii rozwoju opisanych w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Głównym celem jej opracowania jest określenie kluczowych kierunków rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w perspektywie do 2020 r., a tym samym właściwe adresowanie zakresu interwencji publicznych finansowanych ze środków krajowych i wspólnotowych.

Zgodnie z zapisami dokumentu, długookresowym celem głównym działań służących rozwojowi obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów,

w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. Dążenie do osiągnięcia celu głównego będzie realizowane poprzez działania przypisane do pięciu celów szczegółowych:

- Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
- Cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej;
- Cel 3. Bezpieczeństwo żywnościowe;
- Cel 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego;
- Cel 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

Działania określone w Strategii koncentrują się na rozwoju obszarów wiejskich, z uwzględnieniem trendów i wyzwań cywilizacyjnych, takich jak: starzenie się społeczeństw, zmiany klimatu, wymiana pokoleń, rozwój technologii informacyjnych, mobilność zawodowa i terytorialna oraz wpływ sytuacji demograficznej na świecie na bezpieczeństwo żywnościowe. Działania te zostały zaprojektowane w oparciu o pięć kluczowych zagadnień, tj. kapitał ludzki (1), jakość życia (2), bezpieczeństwo (3), konkurencyjność (4) i środowisko (5).

Strategia Rozwoju Gminy Jarczów jest w pełni zgodna z założeniami Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020. Bezpośrednio wpisuje się w następujące cele i priorytety:

Tabela 44. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i priorytetami określonymi w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i priorytety określone w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020	
Cel strategiczny I Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego Cele operacyjne:	Cel szczegółowy 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej	Priorytet 2.4. Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług: <ul style="list-style-type: none"> • 2.4.2. Budowa i rozwój infrastruktury kultury i turystyki oraz promocja dziedzictwa kulturowego;

<p>1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności,</p> <p>2. Wspieranie ochrony środowiska i krajobrazu,</p> <p>3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych;</p> <p>4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.</p>	<p>Cel szczegółowy 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich</p>	<p>Priorytet 5.2. Kształtowanie przestrzeni wiejskiej z uwzględnieniem ochrony krajobrazu i ładu przestrzennego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5.2.1. Zachowanie unikalnych form krajobrazu rolniczego; • 5.2.2. Właściwe planowanie przestrzenne;
<p>Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej; 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy; 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej. 	<p>Cel szczegółowy 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej</p>	<p>Priorytet 2.1. Rozwój infrastruktury gwarantującej bezpieczeństwo energetyczne, sanitarne i wodne na obszarach wiejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2.1.3. Rozbudowa i modernizacja ujęć wody i sieci wodociągowej; • 2.1.4. Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków; • 2.1.5. Rozwój systemów zbiórki, odzysku i unieszkodliwiania odpadów;
		<p>Priorytet 2.2. Rozwój infrastruktury transportowej gwarantującej dostępność transportową obszarów wiejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2.2.1. Rozbudowa i modernizacja lokalnej infrastruktury drogowej i kolejowej;
		<p>Priorytet 2.4. Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2.4.1. Budowa i rozwój infrastruktury edukacji; • 2.4.3. Budowa i rozwój infrastruktury sportowej;
	<p>Cel szczegółowy 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich</p>	<p>Priorytet 5.5. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5.5.1. Racjonalne wykorzystanie rolniczej i rybackiej przestrzeni produkcyjnej do produkcji energii ze źródeł odnawialnych; • 5.5.2. Zwiększenie dostępności cenowej i upowszechnienie rozwiązań w zakresie odnawialnych źródeł energii wśród mieszkańców obszarów wiejskich;

<p>Cel strategiczny III: Podniesienie aktywności gospodarczej obszaru gminy, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i działalności pozarolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i inwestowania na terenie gminy, 2. Wspieranie rozwoju usług rynkowych i działalności pozarolniczej na terenie gminy, 3. Wspieranie procesów rozwoju nowoczesnego rolnictwa, 4. Wspieranie rozwoju usług na rzecz rolnictwa. 	<p>Cel szczegółowy 4. Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego</p>	<p>Priorytet 4.1. Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.1.2. Wdrażanie i promocja innowacyjnych rozwiązań w sektorze rolno-spożywczym;
	<p>Cel szczegółowy 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich</p>	<p>Priorytet 4.3. Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i skali globalnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.3.1. Wsparcie przekształceń strukturalnych w rolnictwie; <p>Priorytet 1.3. Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.3.1. Wspieranie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy; • 1.3.2. Rozwój przedsiębiorczości; • 1.3.3. Tworzenie i rozwój działalności gospodarczej towarzyszącej prowadzeniu produkcji rolnej, leśnej i rybackiej;
<p>Cel strategiczny IV: Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności, generowanie pozytywnych zjawisk społecznych</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Włączenie mieszkańców w czynny udział w życiu kulturalnym i społecznym poprzez rozwój gminnej oferty kulturalnej, edukacyjnej oraz organizację przedsięwzięć integracyjnych; 2. Wspieranie aktywnej walki z bezrobociem; 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez aktywizację grup zagrożonych marginalizacją (seniorów, osób niepełnosprawnych, osoby w trudnej sytuacji życiowej). 	<p>Cel szczegółowy 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich</p>	<p>Priorytet 1.1. Podnoszenie umiejętności, poziomu wykształcenia oraz wzrost mobilności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.1.1. Poprawa jakości i dostępności do edukacji ogólnej, artystycznej i zawodowej na wszystkich poziomach; • 1.1.2. Podnoszenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych osób pracujących w sektorze rolno-spożywczym; • 1.1.3. Uczenie się przez całe życie ułatwiające zmianę zawodu lub doskonalenie zawodowe;
		<p>Priorytet 1.2. Zwiększanie zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich bez konieczności zmiany ich miejsca zamieszkania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozwiązania prawne i systemowe na rynku pracy w zakresie ułatwiania i upowszechniania stosowania elastycznych form pracy;

		Priorytet 1.4. Zapobieganie i ograniczanie wykluczenia społecznego oraz aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich <ul style="list-style-type: none"> • 1.4.2. Wzmacnianie i rozwój kapitału społecznego; • 1.4.3. Promocja i rozwój usług opiekuńczych nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi;
--	--	--

4. Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko

Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko opisuje politykę państwa w obszarze bezpieczeństwa energetycznego i ochrony środowiska do 2020 roku. Zgodnie z zapisami dokumentu, uszczegóławia ona cele średniookresowej strategii rozwoju kraju (Strategia Rozwoju Kraju 2020) w dziedzinie energetyki i środowiska oraz stanowi ogólną wytyczną dla Polityki energetycznej Polski i innych programów rozwoju, które staną się elementami systemu realizacji Strategii. Koresponduje ona z celami rozwojowymi określonymi na poziomie wspólnotowym, ujętymi przede wszystkim w dokumencie Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu (wpisując się także w jej kluczowe inicjatywy przewodnie) oraz celami pakietu klimatyczno-energetycznego. Strategia służy również określeniu celów i kierunków działań nowej perspektywy finansowej 2014–2020.

Tabela 45. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami interwencji określonymi w Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i kierunki interwencji określone w Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko	
Cel strategiczny I Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego Cele operacyjne: 1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności,	Cel 1. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska	Kierunek interwencji 1.4. Uporządkowanie zarządzania przestrzenią
	Cel 2. Zapewnienie gospodarce krajowej bezpiecznego i konkurencyjnego zaopatrzenia w energię	Kierunek interwencji 2.2. Poprawa efektywności energetycznej
		Kierunek interwencji 2.6. Wzrost znaczenia rozproszonych odnawialnych źródeł energii

2. Wspieranie ochrony środowiska i krajobrazu, 3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych; 4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.	Cel 3. Poprawa stanu środowiska	Kierunek interwencji 3.3. Ochrona powietrza, w tym ograniczenie oddziaływania energetyki
Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami Cele operacyjne: 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej; 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy; 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej.	Cel 3. Poprawa stanu środowiska	Kierunek interwencji 3.1. Zapewnienie dostępu do czystej wody dla społeczeństwa i gospodarki

5. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego koncentruje się na realizacji celów związanych z jakością i rozwojem kapitału ludzkiego. Zgodnie z zapisami Strategii, jej głównym celem jest rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób w taki sposób, by mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia.

Poza celem głównym w SRKL wyznaczono pięć celów szczegółowych:

- wzrost zatrudnienia;
- wydłużenie aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych;
- poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- poprawa zdrowia obywateli oraz podniesienie efektywności opieki zdrowotnej;
- podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

Realizacja celu głównego oraz celów szczegółowych Strategii odbywać się będzie poprzez działania podejmowane na różnych etapach życia: od wczesnego dzieciństwa, poprzez edukację szkolną, edukację na poziomie wyższym, okres aktywności zawodowej i rodzicielstwa, do starości.

Realizacja celów SRKL powinna, w perspektywie roku 2020, pozwolić na to, by Polska, dzięki rozwiniętemu rynkowi pracy i wysokiemu poziomowi zatrudnienia w połączeniu z wysokiej jakości systemem kształcenia oraz efektywną opieką zdrowotną, stawała się coraz bardziej nowoczesnym, atrakcyjnym i konkurencyjnym miejscem do życia.

Tabela 46. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami interwencji określonymi w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i kierunki interwencji określone w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego	
<p>Cel strategiczny IV: Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności, generowanie pozytywnych zjawisk społecznych</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Włączenie mieszkańców w czynny udział w życiu kulturalnym i społecznym poprzez rozwój gminnej oferty kulturalnej, edukacyjnej oraz organizację przedsięwzięć integracyjnych; 2. Wspieranie aktywnej walki z bezrobociem; 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez aktywizację grup zagrożonych marginalizacją (seniorów, osób niepełnosprawnych, osoby w trudnej sytuacji życiowej). 	<p>Cel szczegółowy 1: Wzrost zatrudnienia</p>	<p>Kierunki interwencji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Efektywna aktywizacja zawodowa osób niepracujących i poszukujących pracy, w szczególności długotrwale wykluczonych z rynku pracy oraz wcześniej niepracujących; • Wyrównywanie szans różnych grup społeczno-demograficznych na rynku pracy, w tym osób niepełnosprawnych;
	<p>Cel szczegółowy 3: Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym</p>	<p>Kierunki interwencji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie potencjału instytucji publicznych oraz rozwój aktywności i współpracy instytucji publicznych i niepublicznych działających w obszarze pomocy społecznej i integracji społecznej, szczególnie sektora niepublicznego (niekomercyjnego), w tym współpraca ośrodków pomocy społecznej z instytucjami rynku pracy; • Rozbudowa narzędzi zapewniających osobom wykluczonym dostęp do usług publicznych pozwalających na powrót na rynek pracy; • Ograniczenie skali ubóstwa i zagrożenia ubóstwem, w szczególności wśród dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych; • Powszechność dostępu do usług publicznych oraz aktywności zawodowej na otwartym rynku pracy dla osób niepełnosprawnych;

		<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój aktywnych, w tym innowacyjnych, form pomocy osobom zagrożonym lub wykluczonym społecznie (w tym: innowacji społecznych w sferze integracji oraz ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej); • Wsparcie dla osób niepełnosprawnych i ich otoczenia; • Zapobieganie nowym typom wykluczeń społecznych, w tym wykluczeniu cyfrowemu i energetycznemu (fuel poverty).
--	--	--

6. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 jest to dokument strategiczny na poziomie regionalnym, opracowany i przyjęty przez samorząd województwa, określający cele i priorytety polityki prorozwojowej prowadzonej na jego terenie w perspektywie okresu 2006-2020. Strategia jest dokumentem o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki polityki rozwoju województwa lubelskiego, jaka prowadzona będzie w regionie w obranym horyzoncie czasowym.

Tabela 47. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i priorytetowymi kierunkami działań określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006- 2020

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i priorytetowe kierunki działań określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006- 2020	
<p>Cel strategiczny I Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności, 2. Wspieranie ochrony 	Priorytet 3: Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego	<p>Cel 3.2: Zachowanie i wzmocnienie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ochrona powietrza poprzez wspieranie działań służących obniżaniu emisji zanieczyszczeń, zmniejszenie oddziaływania zanieczyszczeń od komunikacyjnych, doskonalenie systemu monitoringu stanu powietrza; • wzbogacanie zasobów środowiska i wdrożenie

<p>środowiska i krajobrazu, 3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych; 4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.</p>		<p>zrównoważonej gospodarki zasobami naturalnymi, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> o zachowanie walorów krajobrazowych obszarów wiejskich (w tym zachowanie zróżnicowanych form rolnictwa i pejzażu wiejskiego, rewaloryzacja układów urbanistycznych, poprawa ładu przestrzennego jednostek osadniczych); • ochrona kulturowa regionu, wzbogacenie różnorodności krajobrazowej i kulturowej (w tym: rewaloryzacja wartościowych obiektów, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych, tworzenie parków kulturowych, turystycznych szlaków kultury regionalnej, poprawa bazy lokalowej i funkcjonowania placówek kultury). <p>Cel 3.4: Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawa atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich, poprzez ochronę i wykorzystanie walorów kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych (w tym: ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego, zwłaszcza regionu Rostocza, Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (Polesia), dolin Bugu, Wieprza i Wisły - obszarów o najwyższej atrakcyjności turystycznej), wsparcie proekologicznych inwestycji, rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i turystyki rekreacyjno-zdrowotnej, wsparcie rozwoju bazy turystycznej i rekreacyjnej np. hotele, motele, pensjonaty, punkty gastronomiczne, szlaki turystyczno-edukacyjne, ścieżki rowerowe i trasy narciarskie, zagospodarowanie naturalnych akwenów, promocja turystyczna);
--	--	---

<p>Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej; 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy; 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej. 	<p>Priorytet 3: Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego</p>	<p>Cel 3.1: Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa sieci dróg i linii kolejowych oraz infrastruktury towarzyszącej na obszarach wiejskich <p>Cel 3.2: Zachowanie i wzmocnienie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawa jakości środowiska, w tym czystości wód, powietrza i gruntów poprzez rozwój infrastruktury ochrony środowiska, w tym: <ul style="list-style-type: none"> ○ poprawa jakości wód poprzez budowę i modernizację oczyszczalni i systemów kanalizacyjnych, wsparcie powstawania przydomowych oczyszczalni ścieków, ochrona przed zanieczyszczeniami zbiorników i cieków wodnych;
---	---	--

		<p>Cel 3.4: Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawa cywilizacyjnych warunków życia i funkcjonowania obszarów wiejskich i mniejszych miast (w tym: poprawa wyposażenia w niezbędną infrastrukturę sanitarno-ciepłowniczą, gazową, wdrożenie zintegrowanej gospodarki odpadami, wsparcie rozwoju transportu zbiorowego na terenach wiejskich, rewaloryzacja zabytków i promocja kulturowa małych miasteczek); • wsparcie procesu rozwoju społeczności wiejskich, poprzez rozwój edukacji i kultury na wsi oraz wspieranie aktywności społeczności lokalnych (w tym: poprawa stanu usług i wyposażenia w infrastrukturę dydaktyczno-informatyczną, rozwój infrastruktury kulturalnej, ochrona i wspieranie ludowego dziedzictwa kulturowego, upowszechnienie ustawicznej edukacji teleinformatycznej, zwłaszcza w obszarach edukacji ekologicznej i przedsiębiorczości, wspieranie powstawania i funkcjonowania partnerstw i lokalnych grup działań);
<p>Cel strategiczny III: Podniesienie aktywności gospodarczej obszaru gminy, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i działalności pozarolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i inwestowania na terenie gminy, 2. Wspieranie rozwoju usług rynkowych i działalności pozarolniczej na terenie gminy, 3. Wspieranie procesów 	<p>Priorytet 1: Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy</p>	<p>Cel 1.2: Rozwój i podnoszenie konkurencyjności regionalnego agrobiznesu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poprawa efektywności gospodarstw rolnych (w tym: modernizacja sprzętu i budynków, poprawa jakości produkcji, dywersyfikacja działalności rolniczej m.in. w kierunkach ogrodnictwa, działalności rybackiej i leśnej, uprawy roślin energetycznych); • wzmocnienie otoczenia instytucjonalnego sektora rolnego (w tym: rozwój

rozwoju nowoczesnego rolnictwa, 4. Wspieranie rozwoju usług na rzecz rolnictwa.		systemu informacji rynkowych i specjalistycznego doradztwa, organizacja regionalnego rynku rolnego, wspieranie integracji poziomej i pionowej w rolnictwie);
	Priorytet 3: Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego	Cel 3.4: Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich: <ul style="list-style-type: none"> • rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (w tym: wsparcie powstawania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach wiejskich, ułatwienie dostępu do kapitału i doradztwa, zapewnienie odpowiednich warunków administracyjnych i infrastruktury technicznej do rozwoju przedsiębiorczości, dywersyfikacja gospodarstw rolnych w kierunku działalności pozarolniczej poprzez wsparcie finansowe dla rolników odchodzących z produkcji rolniczej, rozwój usług internetowych)
Cel strategiczny IV: Aktywizacja i integracja lokalnej społeczności, generowanie pozytywnych zjawisk społecznych Cele operacyjne: <ol style="list-style-type: none"> 1. Włączenie mieszkańców w czynny udział w życiu kulturalnym i społecznym poprzez rozwój gminnej oferty kulturalnej, edukacyjnej oraz organizację przedsięwzięć integracyjnych; 2. Wspieranie aktywnej walki z bezrobociem; 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez aktywizację grup zagrożonych marginalizacją (seniorów, osób niepełnosprawnych, osoby w trudnej sytuacji życiowej). 	Priorytet 2: Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy	Cel 2.3: Wzrost zatrudnienia oraz lepsze wykorzystanie zasobów ludzkich w regionie: <ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy na poziomie regionalnym i lokalnym (w tym: aktywizacja zawodowa młodzieży, osób długotrwale bezrobotnych, osób bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych, mieszkańców obszarów wiejskich, osób po 50 roku życia; budowa regionalnego systemu wsparcia zatrudnienia w niszowych sektorach gospodarki, rozwój i wspieranie lokalnych paktów na rzecz zatrudnienia); • wsparcie inicjatyw lokalnych na rzecz rozwoju zasobów ludzkich;
		Cel 2.4: Wspieranie integracji społecznej i ograniczanie poziomu ubóstwa w regionie: <ul style="list-style-type: none"> • wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu

		<p>(w tym: zapobieganie powstawaniu niepełnosprawności, rehabilitacja i łagodzenie skutków niepełnosprawności, kształtowanie pozytywnych postaw wobec niepełnosprawnych);</p> <ul style="list-style-type: none"> • wspieranie grup najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne (w tym: wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci ze środowisk defaworyzowanych, profilaktyka i zwalczanie skutków uzależnień, sprawny system wsparcia dla osób starszych, bezdomnych, integracja imigrantów);
		<p>Cel 2.5: Wzmocnienie i wykorzystanie kapitału kulturowego i społecznego w regionie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kształtowanie postaw obywatelskich oraz rozwój różnych form społeczeństwa obywatelskiego (w tym: edukacja i promowanie korzystnych postaw społecznych, innowacyjnych, proekologicznych, wolontariatu, pobudzanie aktywności społeczności lokalnych, kształtowanie tożsamości regionalnej i lokalnej); • wsparcie rozwoju sektora usług kultury (w tym: wzmacnianie instytucji kultury, tworzenie atrakcyjnej i kompleksowej oferty organizacji kulturalnych); • upowszechnianie kultury oraz wzrost uczestnictwa społeczeństwa w szeroko pojętym życiu kulturalnym (w tym: rozwój infrastruktury służącej upowszechnianiu dóbr kultury, promocja czytelnictwa, rozwój, poprawa jakości i dostępności szkolnictwa artystycznego).

7. Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019

Program ochrony środowiska województwa lubelskiego jest to dokument, na podstawie którego realizowana jest polityka ekologiczna państwa na poziomie regionalnym. Program przedstawia zagrożenia środowiska województwa lubelskiego wynikające z przyczyn naturalnych oraz antropogenicznych oraz definiuje wojewódzkie priorytety ekologiczne. Przedstawia strategię działań do 2019 roku. Cele ekologiczne do 2019 roku zostały poprzedzone opisem stanu wyjściowego i zostały sformułowane na podstawie głównych zagrożeń środowiska rozpatrywanych w kontekście aktualnych i planowanych wymagań prawnych w tym zakresie oraz potrzeb województwa.

Tabela 48. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami działań określonych w Programie ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i kierunki działań określone w Programie ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019	
<p>Cel strategiczny I Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności, 2. Wspieranie ochrony środowiska i krajobrazu, 3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych; 4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej. 	<p>Cel: Poprawa jakości powietrza do osiągnięcia poziomów wymaganych przepisami prawa, spełnianie standardów emisyjnych z instalacji oraz promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii</p>	<p>Kierunek działań 4: Ograniczenie niskiej emisji ze źródeł komunalnych, w tym eliminowanie węgla jako paliwa w lokalnych kotłowniach i gospodarstwach domowych i zastępowanie go innymi, bardziej ekologicznymi nośnikami ciepła, w tym odnawialnych źródeł energii (np. wody termalne, energia słoneczna, energia wiatrowa, energia biomasy z lokalnych źródeł);</p> <p>Kierunek działań 7: Termomodernizacja i termorenowacja budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych;</p> <p>Kierunek działań 17: Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii;</p>
<p>Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej; 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie 	<p>Cel: Poprawa jakości powietrza do osiągnięcia poziomów wymaganych przepisami prawa, spełnianie standardów emisyjnych z instalacji oraz promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii</p>	<p>Kierunek działań 12: Rozwój infrastruktury drogowej z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska (obwodnice, poprawa stanu technicznego dróg, itp.);</p>

gminy; 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej.	Cel: Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych województwa	Kierunek działań 1. Budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych;
		Kierunek działań 2. Budowa nowych i rozbudowa istniejących sieci zbiorczej kanalizacji sanitarnej;
		Kierunek działań 5. Budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków przemysłowych;
		Kierunek działań 6. Rozbudowa zbiorczych sieci wodociągowych, modernizacja ujęć i budowa nowych oraz modernizacja stacji uzdatniania wody;

8. Strategia Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego

Strategia Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego jest dokumentem strategicznym na poziomie ponadlokalnym, określającym zasady prowadzenia polityki prorozwojowej na terenie powiatu.

Strategia Rozwoju Gminy Jarczów jest w pełni zgodna z założeniami Strategii Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego, bezpośrednio wpisuje się w następujące cele i zadania:

Tabela 49. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020 wraz z powiązanymi z nimi celami i zadaniami określonymi w Strategii Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego

Cele przyjęte w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020	Powiązane z nimi cele i zadania określone w Strategii Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego	
Cel strategiczny I Poprawa jakości i wzmocnienie funkcjonalności gminnej przestrzeni, ochrona walorów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego Cele operacyjne: <ol style="list-style-type: none"> 1. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni publicznej gminy i podniesienie jej funkcjonalności, 2. Wspieranie ochrony środowiska i krajobrazu, 3. Ochrona i odnowa miejsc zabytkowych; 4. Budowa infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej. 	Cel strategiczny 3. Wykorzystanie ekologii i turystyki jako czynnika gospodarczej aktywizacji do rozwoju turystyki i wypoczynku	<ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowa infrastruktury turystycznej; • Rozszerzenie oferty turystycznej; • Utrzymanie wysokiej wartości przyrodniczej regionu;

<p>Cel strategiczny II: Poprawa jakości oraz rozwój gminnej infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja i rozwój gminnej sieci drogowej; 2. Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy; 3. Poprawa stanu infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej; 4. Rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej. 	<p>Cel strategiczny 2. Wielokierunkowy rozwój obszarów wiejskich</p>	<p>2.2 Rozwój infrastruktury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stymulowanie działań na rzecz poprawy infrastruktury technicznej, komunalnej oraz społecznej na wsi; • Zwiększenie dostępności komunikacyjnej powiatu; • Rozbudowa gospodarki wodno-ściekowej;
<p>Cel strategiczny III: Podniesienie aktywności gospodarczej obszaru gminy, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i działalności pozarolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa</p> <p>Cele operacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i inwestowania na terenie gminy, 2. Wspieranie rozwoju usług rynkowych i działalności pozarolniczej na terenie gminy, 3. Wspieranie procesów rozwoju nowoczesnego rolnictwa, 4. Wspieranie rozwoju usług na rzecz rolnictwa. 	<p>Cel strategiczny 2. Wielokierunkowy rozwój obszarów wiejskich</p>	<p>2.1 Wykorzystanie wysokiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie warunków do podnoszenia dochodowości produkcji rolnej; • Działania wspierające rozwój i modernizację przemysłu rolno-spożywczego w tym promowanie lokalnych produktów spożywczych. • Stymulowanie rozwoju przetwórstwa; • Wspieranie tworzenia sprawnie funkcjonującej obsługi rolnictwa; • Tworzenie alternatywnych miejsc pracy na wsi dla odchodzących z rolnictwa; • Działania wspierające rozwój lokalnych inicjatyw na wsi;

Powyższe zestawienia potwierdzają wysoką zgodność celów określonych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów z zapisami dokumentów strategicznych i sektorowych wyższego stopnia. Przyjęta na terenie gminy polityka rozwoju wpisuje się w założenia polityki rozwojowej prowadzonej na szczeblu ponadlokalnym, regionalnym i krajowym.

IV. Źródła finansowania

Podstawowym źródłem finansowania inwestycji realizowanych przez Gminę jest budżet gminny, jednak ze względu na jego ograniczenia i konieczność sfinansowania innych, pozainwestycyjnych i bieżących zadań, konieczne jest wykorzystywanie możliwości zewnętrznego wsparcia poszczególnych przedsięwzięć założonych do realizacji w okresie objętym Strategią Rozwoju.

Do głównych zewnętrznych źródeł finansowania należą fundusze unijne oraz środki krajowe.

1. Fundusze unijne

Finansowe wsparcie Unii Europejskiej przysługuje państwom członkowskim Unii Europejskiej i podmiotom działającym na jej terenie oraz (w określonych przypadkach) krajom nienależącym do Unii Europejskiej (np. państwom starającym się o przyjęcie, korzystającym z tzw. funduszy przedakcesyjnych, itp.).

W okresie rozliczeniowym 2014-2020 Polska jest największym beneficjentem pomocy unijnej – łącznie otrzyma 82,5 mld euro. Głównym kryterium podziału środków finansowych Unii na poszczególne państwa członkowskie jest poziom produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca. Regiony o poziomie PKB na mieszkańca w granicach 75% - 90% średniego poziomu unijnego zaliczane są do regionów w okresie przejściowym, a bardziej rozwinięte to te, których PKB na mieszkańca osiąga 90% lub więcej średniej unijnej. Poziom PKB Polski na mieszkańca osiąga niecałe 70% średniego poziomu UE. Tylko województwo mazowieckie przekroczyło granicę 75% i znalazło się w grupie regionów lepiej rozwiniętych. Było to jednym z podstawowych powodów przyznania Polsce pomocy unijnej w ostatecznej wysokości. Ponadto, poza obiektywnym kryterium podziału funduszy, jakim jest poziom PKB na mieszkańca, wielkość przyznanych danemu państwu środków zależy od wielu innych czynników i zawsze jest przedmiotem negocjacji z Komisją Europejską.

Fundusze zostaną zainwestowane w zwiększenie konkurencyjności polskiej gospodarki, poprawę spójności społecznej i terytorialnej kraju, w podnoszenie

sprawności i efektywności administracji. Najważniejszym celem programów unijnych jest poprawa poziomu życia mieszkańców dzięki wzrostowi gospodarczemu i wzrostowi zatrudnienia.

Obok bezzwrotnych dotacji Unia Europejska udostępnia także tzw. instrumenty zwrotne, czyli pożyczki i kredyty. Korzystać z nich mogą zarówno przedsiębiorcy, jak i samorządy.

Perspektywa na lata 2014-2020 będzie wdrażana w Polsce poprzez 6 krajowych programów operacyjnych zarządzanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju oraz 16 programów regionalnych zarządzanych przez Urzędy Marszałkowskie.

1.1. Krajowe programy operacyjne

Środki unijne na poziomie krajowym rozdysponowane będą pomiędzy beneficjentów w ramach sześciu programów operacyjnych:

- Programu Infrastruktura i Środowisko,
- Programu Inteligentny Rozwój,
- Programu Wiedza Edukacja Rozwój,
- Programu Polska Cyfrowa,
- Programu Polska Wschodnia,
- Programu Pomoc Techniczna.

1.1.1. Program Infrastruktura i Środowisko

Program, na którego realizację przeznaczono najwięcej środków, to Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko. Priorytetami tego programu są: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, rozwój infrastruktury technicznej kraju i bezpieczeństwo energetyczne.

Program Infrastruktura i Środowisko finansowany jest z trzech źródeł:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z którego na program przeznaczone jest 4 905,9 mln euro,
- Funduszu Spójności, kwotą 22 507,9 mln euro,

- Środków krajowych – publicznych i prywatnych, których minimalne zaangażowanie wynosi 4 853,2 mln euro.

Obszary wsparcia i rodzaje projektów możliwych do realizacji w ramach programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020:

1. Zmniejszenie emisyjności gospodarki:

- wytwarzanie energii z odnawialnych źródeł energii (OZE);
- poprawa efektywności energetycznej i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach, sektorze publicznym i mieszkaniowym;
- promowanie strategii niskoemisyjnych;
- rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji.

2. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu:

- rozwój infrastruktury środowiskowej;
- dostosowanie do zmian klimatu;
- ochrona i zahamowywanie spadku różnorodności biologicznej;
- poprawa jakości środowiska miejskiego.

3. Rozwój sieci drogowej TEN-T i transportu multimodalnego:

- rozwój drogowej infrastruktury w sieci TEN-T;
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego;
- poprawa bezpieczeństwa w ruchu lotniczym;
- transport intermodalny, morski i śródlądowy.

4. Infrastruktura drogowa dla miast:

- poprawa dostępności miast i przepustowości infrastruktury drogowej (rozwój infrastruktury drogowej w miastach i tras wylotowych z miast, budowa obwodnic).

5. Rozwój transportu kolejowego w Polsce:

- rozwój kolei w TEN-T, poza siecią i kolei miejskich.

6. Rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach:

- infrastruktura i tabor dla publicznego transportu zbiorowego w miastach i na ich obszarach funkcjonalnych.

7. Poprawa bezpieczeństwa energetycznego

- rozwój inteligentnych systemów dystrybucji, magazynowania i przesyłu gazu ziemnego i energii elektrycznej;

- budowa i rozbudowa magazynów gazu ziemnego;
  - rozbudowa terminala LNG.
8. Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury
- inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.
9. Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia
- wsparcie infrastruktury systemu państwowego ratownictwa medycznego;
  - wsparcie infrastruktury szpitali ponadregionalnych i współpracujących z nimi jednostek diagnostycznych w zakresie chorób „aktywności zawodowej” i opieki nad matką i dzieckiem.

Ze środków Programu Infrastruktura i Środowisko finansowane są projekty infrastrukturalne, o znaczeniu krajowym lub międzynarodowym.

Z Programu Infrastruktura i Środowisko finansowane są różnorodne projekty. W zależności od specyfiki danego rodzaju wsparcia, określany jest typ podmiotów, które mogą z niego korzystać. Do grup podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie z poszczególnych działań należą między innymi:

- Jednostki samorządu terytorialnego,
- Przedsiębiorstwa realizujące cele publiczne,
- Administracja publiczna,
- Służby publiczne inne niż administracja,
- Instytucje ochrony zdrowia,
- Instytucje kultury, nauki i edukacji.

1.1.2. Program Operacyjny Inteligentny Rozwój

Program Operacyjny Inteligentny Rozwój jest drugim co do wielkości alokowanych środków. To również największy w Unii Europejskiej program finansujący badania, rozwój i innowacje. Dzięki niemu, wsparcie m.in. na wspólne prowadzenie przedsięwzięć badawczo-rozwojowych uzyskają naukowcy i przedsiębiorcy, a wyniki prac B+R znajdują praktyczne zastosowanie w gospodarce. „Od pomysłu do rynku” - to główne założenie tego programu. Oznacza ono wsparcie powstawania innowacji: od

tworzenia koncepcji niespotykanych produktów, usług lub technologii, przez przygotowanie prototypów/linii pilotażowych, po ich komercjalizację.

Program Inteligentny Rozwój finansowany jest z dwóch źródeł:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z którego na program przeznaczone jest 8 613,9 mln EUR
- Środków krajowych – publicznych i prywatnych, których minimalne zaangażowanie wynosi 1 575,9 mln EUR.

O wsparcie z Programu Inteligentny Rozwój występować mogą przede wszystkim:

- przedsiębiorstwa (w szczególności MŚP),
- jednostki naukowe, konsorcja przedsiębiorstw oraz jednostek naukowych,
- instytucji otoczenia biznesu.

1.1.3. Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój to program mający na celu aktywizację zawodową osób młodych poniżej 30 roku życia pozostających bez zatrudnienia, wsparcie szkolnictwa wyższego, rozwój innowacji społecznych, mobilności i współpracy ponadnarodowej, a także reformy polityk publicznych w obszarach zatrudnienia, włączenia społecznego, edukacji, zdrowia i dobrego rządzenia.

Program Wiedza Edukacja Rozwój jest finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz ze środków specjalnej linii budżetowej Inicjatywy na rzecz zatrudnienia ludzi młodych (*Youth Employment Initiative* – YEI), a także z budżetu państwa. Na realizację Programu przeznaczone zostanie ponad 5,4 mld euro, w tym ponad 2 mld euro na wsparcie osób młodych.

Podział Programu na osie priorytetowe:

- I Osoby młode na rynku pracy;
- II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji;
- III Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju;
- IV Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa;
- V Wsparcie dla obszaru zdrowia;
- VI Pomoc techniczna.

Projekty w ramach PO WER są realizowane w dwóch podstawowych trybach:

- Pozakonkursowym, w którym projekty realizowane są przez dokładnie określonych beneficjentów precyzyjnie wskazanych w Szczegółowym Opisie Priorytetów PO WER,
- Konkursowym, w którym o dofinansowanie mogą się ubiegać wszystkie formy prawne zgodnie z klasyfikacją form prawnych podmiotów gospodarki narodowej określonych w § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1999 r. w sprawie sposobu i metodologii prowadzenia i aktualizacji rejestru podmiotów gospodarki narodowej, w tym wzorów wniosków, ankiet i zaświadczeń, oraz szczegółowych warunków i trybu współdziałania służb statystyki publicznej z innymi organami prowadzącymi urzędowe rejestry i systemy informacyjne administracji publicznej (Dz. U. Nr 69, poz. 763, z późn. zm.). czyli m.in:
  - jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne,
  - stowarzyszenia i związki jednostek samorządu terytorialnego,
  - administracja rządowa i jej jednostki podległe, o organizacje pozarządowe, ich związki i federacje o podmioty ekonomii społecznej i ich federacje lub związki,
  - samorząd gospodarczy i zawodowy,
  - instytucje integracji i pomocy społecznej,
  - instytucje rynku pracy.

1.1.4. Program Operacyjny Polska Cyfrowa

Program Polska Cyfrowa ma na celu zwiększenie dostępności do Internetu, stworzenie przyjaznej dla obywatela e-administracji, która umożliwi załatwianie wielu spraw za pośrednictwem komputera oraz upowszechnienie w społeczeństwie wiedzy i umiejętności korzystania z komputerów.

Program Polska Cyfrowa (POPC) finansowany jest z dwóch źródeł:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z którego na program przeznaczone jest 2 172,5 mln EUR,
- środków krajowych – publicznych i prywatnych, których minimalne zaangażowanie wynosi 394,4 mln EUR.

Wkład własny może pochodzić ze środków:

- publicznych - budżetu państwa (np. z budżetu jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego, powiatowego lub gminnego),
- prywatnych (np. ze środków własnych beneficjenta będącego podmiotem prywatnym).

Dofinansowanie z programu Polska Cyfrowa kierowane będzie przede wszystkim na projekty inwestycyjne poszerzające dostęp do sieci szerokopasmowych. Jednocześnie kontynuowane będzie wdrażanie systemów stwarzających możliwość załatwiania wielu spraw urzędowych, związanych z edukacją czy usługami zdrowotnymi on-line. Aby w pełni wykorzystać potencjał nowych internetowych rozwiązań finansowane będą też działania pomagające odnaleźć się w wirtualnej rzeczywistości osobom, które mogą mieć z tym problemy, np. w wieku 50+ lub niepełnosprawnym. Specjalne wsparcie będzie też skierowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału młodych, kreatywnych programistów.

O dotacje z Programu Polska Cyfrowa występować mogą przede wszystkim:

- przedsiębiorstwa telekomunikacyjne,
- jednostki administracji rządowej oraz jednostki im podległe lub przez nie nadzorowane,
- jednostki naukowe,
- państwowe organizacje kultury,
- organizacje pozarządowe.

1.1.5. Program Operacyjny Polska Wschodnia

Program Polska Wschodnia jest ponadregionalnym programem dla województw Polski Wschodniej mającym na celu wzrost konkurencyjności i innowacyjności makroregionu Polski Wschodniej poprzez wsparcie innowacyjności i rozwoju badań oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej makroregionu, w szczególności dzięki dostępności transportowej.

Program Polska Wschodnia finansowany jest z dwóch źródeł:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z którego na program przeznaczone jest 2 000 mln EUR;

- środków krajowych – publicznych i prywatnych, których minimalne zaangażowanie wynosi 353 mln EUR.

Osie priorytetowe i działania:

1. Przedsiębiorcza Polska Wschodnia

- Działanie 1.1. Platformy startowe dla nowych pomysłów;
- Działanie 1.2. Internacjonalizacja MŚP,
- Działanie 1.3. Wsparcie ponadregionalnych powiązań kooperacyjnych,
- Działanie 1.4. Wzór na konkurencję.

2. Nowoczesna Infrastruktura Transportowa

- Działanie 2.1. Zrównoważony transport miejski,
- Działanie 2.2. Infrastruktura drogowa.

3. Ponadregionalna Infrastruktura Kolejowa

- Działanie 3.1. Infrastruktura kolejowa,

4. Pomoc Techniczna

- Działanie 4.1. Wsparcie procesu wdrażania oraz promocja programu.

O dotacje z Programu Polska Wschodnia występować mogą przede wszystkim:

- przedsiębiorstwa typu startup,
- MŚP,
- ośrodki innowacji, jako animatorzy Platform startowych,
- jednostki samorządu terytorialnego.

1.1.6. Program Operacyjny Pomoc Techniczna

Program Pomoc Techniczna ma zapewnić sprawne działanie instytucji systemu wdrażania funduszy, jak również stworzenie skutecznego systemu informacji i promocji środków europejskich.

Program Pomoc Techniczna finansowany jest z dwóch źródeł:

- Funduszu Spójności, z którego na Program przeznaczone jest 700,1 mln euro.
- Środków krajowych z Budżetu Państwa – 123,55 mln euro.

Program zapewnia środki na utrzymanie i rozwój potencjału instytucji zaangażowanych w administrowanie Funduszami Europejskimi oraz na wsparcie

instytucji odpowiedzialnych za realizację projektów i wsparcia miejskiego w polityce spójności.

W ramach Programu podejmowane będą też działania służące odpowiedniej promocji i informowaniu o Funduszach Europejskich możliwych do pozyskania przez Polskę w latach 2014-2020. Program ma także na celu przygotowanie beneficjentów do wdrażania projektów.

1.2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 (PROW 2014-2020) został opracowywany na podstawie przepisów Unii Europejskiej, w szczególności *rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005* oraz aktów delegowanych i wykonawczych Komisji Europejskiej.

Celem głównym PROW 2014-2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.

Planuje się, że łączne środki publiczne przeznaczone na realizację PROW 2014-2020 wyniosą 13 513 295 000 euro, w tym: 8 598 280 814 z budżetu UE (EFRROW) i 4 915 014 186 euro wkładu krajowego. W ramach PROW 2014-2020 będą realizowane następujące działania:

1. Transfer wiedzy i działalność informacyjna;
2. Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw;
3. Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych;
4. Inwestycje w środki trwałe;
  - Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach Natura 2000;
  - Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach OSN;
  - Modernizacja gospodarstw rolnych;
  - Przetwórstwo i marketing produktów rolnych;
  - Scalanie gruntów;

5. Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych;
6. Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej;
  - Premie dla młodych rolników;
  - Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej;
  - Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa;
  - Restrukturyzacja małych gospodarstw;
  - Rozwój przedsiębiorczości - rozwój usług rolniczych;
7. Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich;
  - Budowa lub modernizacja dróg lokalnych;
  - Gospodarka wodno-ściekowa;
  - Inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne lub kształtowanie przestrzeni publicznej;
  - Inwestycje w targowiska lub obiekty budowlane przeznaczone na cele promocji lokalnych produktów;
  - Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego;
8. Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów;
9. Tworzenie grup i organizacji producentów;
10. Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne;
11. Rolnictwo ekologiczne;
12. Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami Współpraca;
13. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność).

Program będzie realizował wszystkie sześć priorytetów wyznaczonych dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 – 2020, a mianowicie:

- Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
- Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.

- Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.
- Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.
- Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
- Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

1.3. Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej

Programy EWT posiadają międzynarodowy charakter oraz kładą nacisk na współpracę polskich beneficjentów z zagranicznymi partnerami. Przykładowe przedsięwzięcia realizowane ponad granicami mogą dotyczyć ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska, rozbudowy infrastruktury, rozwoju przedsiębiorczości oraz edukacji.

1.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego

Regionalny Program dla Województwa Lubelskiego finansowany jest z dwóch źródeł: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Dofinansowaniu ze środków unijnych towarzyszyć może dofinansowanie pochodzące z budżetu państwa lub budżetu samorządu województwa. W trakcie realizacji programu zaangażowane zostaną dodatkowo środki wnoszone przez podmioty realizujące projekty.

Udział poszczególnych źródeł finansowania w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego przedstawia się następująco:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego: 71,87%
- Europejski Fundusz Społeczny: 28,13%

Część środków finansowych Regionalnego Programu dla województwa Lubelskiego, skierowana będzie na przedsięwzięcia typowo inwestycyjne – począwszy

od tych wspierających przedsiębiorców, poprzez infrastrukturę telekomunikacyjną, drogową i sanitarną, aż po przedsięwzięcia mające na celu ochronę środowiska czy infrastrukturę ochrony zdrowia.

Obok działań inwestycyjnych w programie, specjalna pula środków przeznaczona jest na wspieranie osób mających trudności na rynku pracy, a także chcących założyć własną firmę lub podnieść swoje kwalifikacje. Dofinansowany zostanie rozwój i właściwe ukierunkowanie edukacji, w sposób zwiększający szanse absolwentów na znalezienie pracy. Promowane będzie też nawiązywanie i zacieśnianie więzi i współpracy pomiędzy przedsiębiorcami i naukowcami.

Główne obszary wsparcia:

1. Nowoczesna gospodarka

- wdrożenie w firmie własnych lub zakupionych wyników badań naukowych;
- wsparcie transferu wiedzy i praw niematerialnych ze świata nauki do biznesu poprzez pobudzenie współpracy przedsiębiorców z naukowcami;
- wsparcie pozyskania praw wyłącznych (np. patentów) dla własnych rozwiązań technicznych;
- inwestycje w infrastrukturę badawczą w przedsiębiorstwach;
- wsparcie usług innowacyjnych oferowanych przez Instytucje Otoczenia Biznesu działające w regionie, np. w postaci doradztwa lub dostępu do laboratoriów dla firm.

2. Wzmocnienie konkurencyjności firm

- wsparcie na wprowadzenie przez mikro, małe i średnie firmy nowego lub znacząco ulepszanego produktu (towaru lub usługi), procesu, marketingu lub organizacji wraz z promocją innowacyjnych rozwiązań;
- wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw z branży turystycznej poprzez dofinansowanie inwestycji w bazę noclegową i gastronomiczną, tworzenie i rozwój parków tematycznych oraz obiektów aktywnego wypoczynku;
- powiększenie oferty poręczeń i pożyczek dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw poprzez dokapitalizowanie funduszy pożyczkowych oraz innych instytucji specjalizujących się w usługach finansowych;

- uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych typu brownfield (w tym kompleksowe uzbrojenie terenu) w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych;
- rozwój infrastruktury istniejących inkubatorów przedsiębiorczości oraz ośrodków wspierających przedsiębiorczość akademicką;
- kompleksowe wsparcie rozwoju klastrów regionalnych i lokalnych przyczyniające się do wzmocnienia współpracy pomiędzy jego członkami, jak również umacniania pozycji klastra i jego członków na arenie międzynarodowej.

3. Rynek pracy

- poprawa jakości usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu m.in. poprzez doksztalcanie ich kadr;
- wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia.

4. Cyfrowe województwo lubelskie

- zapewnienie dostępności usług publicznych drogą elektroniczną, np. umożliwienie załatwiania spraw urzędowych on-line;
- utworzenie i udostępnianie treści cyfrowych stanowiących zasoby publiczne, również w wyniku digitalizacji istniejących zasobów;
- wsparcie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w działalności biznesowej, zmierzające do wytwarzania lub udoskonalenia e-usług lub produktów cyfrowych;
- wsparcie zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych do usprawnienia prowadzonej działalności gospodarczej, w tym – do zarządzania przedsiębiorstwem.

5. Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna

- budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych;
- ograniczenie liczby gospodarstw używających do ogrzewania materiałów zanieczyszczających powietrze, np. pieców węglowych, kominków, itp. poprzez wymianę lub modernizację pieców bądź podłączanie budynków do sieci ciepłych;

- termomodernizacja w budynkach użyteczności publicznej, wielorodzinnych budynkach mieszkalnych oraz instalacje odnawialnych źródeł energii w modernizowanych energetycznie budynkach;
- instalacja efektywnego energetycznie oświetlenia w gminach lub obiektach użyteczności publicznej;
- poprawa efektywności produkcji energii poprzez wykorzystanie źródeł kogeneracyjnych;
- budowa, przebudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowane węzły przesiadkowe, drogi rowerowe, parkingi Park&Ride i Park&Bike).

6. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystywanie zasobów

- budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz wody deszczowej, oczyszczalni ścieków i systemów zaopatrzenia w wodę;
- budowa lub rozwój zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, a także instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych;
- unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest;
- ochrona różnorodności biologicznej poprzez budowę, modernizację i doposażenie ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej, kampanie informacyjno-edukacyjne;
- poprawa stanu środowiska miejskiego poprzez inwestycje przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych i społecznych między innymi na obszarach przemysłowych, powojaskowych, popegeerowskich oraz innych zdegradowanych obiektach.

7. Transport

- budowa i rozbudowa kluczowej infrastruktury drogowej regionu, czyli dróg wojewódzkich oraz powiatowych stanowiących połączenie do głównych dróg tworzących sieć TEN-T;
- zakup taboru na potrzeby transportu kolejowego.

8. Rewitalizacja

- przebudowa lub remont zdegradowanych budynków w celu adaptacji ich na mieszkania socjalne, wspomagane i chronione;
- ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane przy zabytkach i w ich otoczeniu wraz z promocją obiektu oraz zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń;
- przebudowa lub remont obiektów przemysłowych, powojkowych, popegeerowskich i pokolejowych z zagospodarowaniem ich otoczenia;
- zagospodarowanie przestrzeni miejskich, w tym przebudowa i remont obiektów oraz zdegradowanych budynków, co ma przyczynić się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych i społecznych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego Programu Rewitalizacji;
- zakup wyposażenia niezbędnego do prawidłowego funkcjonowania Centrów Usług Społecznych.

9. Infrastruktura edukacyjna i zdrowotna

- budowa lub przebudowa infrastruktury wychowania przedszkolnego wraz z niezbędnym wyposażeniem;
- budowa, przebudowa, remont oraz wyposażenie laboratoriów dydaktycznych, sal do praktycznej nauki zawodu (wraz z usuwaniem barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych);
- zwiększenie dostępności i jakości usług zdrowotnych poprzez zakup wyposażenia i modernizację placówek ochrony zdrowia.

2. Środki krajowe

Środki krajowe umożliwiające wsparcie różnorodnych gminnych inwestycji, pochodzą z budżetu Państwa. Są rozdysponowywane przez Ministerstwa, Wojewodów, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, itp.

Dofinansowanie można uzyskać w postaci dotacji z budżetu państwa. Ich przyznanie uregulowane jest ustawą o finansach publicznych. Dotację taką można otrzymać na finansowanie bądź też dofinansowanie zadań zarówno z zakresu

administracji rządowej jak i innych zadań zleconych, bądź też bieżących zadań własnych poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Dotację taką mogą także otrzymać fundacje i stowarzyszenia, jako jednostki nie zaliczane do sektora finansów publicznych. Dotacje z budżetu państwa można podzielić na celowe, podmiotowe i przedmiotowe. Dotacja celowa przeznaczana jest na zadanie określone przez ustawę o finansach publicznych. Dotacja podmiotowa przyznawana jest na finansowanie działalności określonego podmiotu, zaś przedmiotowa na dopłaty dla określonych wyrobów bądź usług. Dotację z budżetu państwa mogą też otrzymać nowo powstałe gospodarstwa pomocnicze czy budżetowe na pierwsze wyposażenie w środki obrotowe.

Istnieją także programy finansowane ze środków krajowych, w ramach których można ubiegać się o realizację różnych typów inwestycji. W chwili obecnej instytucją zarządzającą największą liczbą tego typu programów jest Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Oferta programowa Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej obejmuje lata 2015 - 2020 z wydatkowaniem środków do roku 2023 r.

Podstawą do przyjmowania i rozpatrywania wniosków o dofinansowanie w Narodowym Funduszu są programy priorytetowe, które określają zasady udzielania wsparcia oraz kryteria wyboru przedsięwzięć. W większości programów obowiązuje konkursowa formuła oceny złożonych projektów. Zarządzanie finansami NFOŚiGW przez programy priorytetowe gwarantuje transparentny, obiektywny i bezstronny proces przyznawania dofinansowania.

W ramach poszczególnych obszarów wsparcia założono finansowanie następujących typów przedsięwzięć:

1. Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi
  - Gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach,
2. Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi
  - Racjonalna gospodarka odpadami,
  - Ochrona powierzchni ziemi,
  - Geologia i górnictwo.
3. Ochrona atmosfery
  - Poprawa jakości powietrza - Programy ochrony powietrza; KAWKA,
  - LEMUR – Energooszczędne Budynki Użyteczności Publicznej,

- Dopłaty do kredytów na budowę domów energooszczędnych,
  - Inwestycje energooszczędne w małych i średnich przedsiębiorstwach,
  - BOCIAN - Rozproszone, odnawialne źródła energii,
  - Prosument - linia dofinansowania z przeznaczeniem na zakup i montaż mikroinstalacji odnawialnych źródeł energii,
  - Ryś - termomodernizacja budynków jednorodzinnych,
4. Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów,
- Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej.
5. Międzydziedzinowe
- Wsparcie Ministra Środowiska w zakresie realizacji polityki ochrony środowiska,
  - Wspieranie działalności monitoringu środowiska,
  - Przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska z likwidacją ich skutków,
  - Edukacja ekologiczna,
  - Współfinansowanie programu LIFE,
  - SYSTEM – Wsparcie działań ochrony środowiska i gospodarki wodnej, realizowanych przez WFOŚiGW,
  - E-KUMULATOR - Ekologiczny Akumulator dla Przemysłu,
  - Inicjatywy obywatelskie.

O dofinansowanie lub inną formę wsparcia w ramach programu mogą ubiegać się m.in. jednostki samorządu terytorialnego, państwowe jednostki budżetowe, osoby fizyczne i przedsiębiorcy.

Wyżej opisane źródła finansowania (zarówno krajowe, jak i zagraniczne) stanowią szansę zarówno dla władz gminnych, jak również mieszkańców i innych podmiotów prowadzących działalność na terenie gminy, na pozyskanie zewnętrznego wsparcia dla różnego rodzaju przedsięwzięć, jakie są zaplanowane do realizacji do 2020 roku.

V. System wdrażania i monitorowania

Strategia Rozwoju Gminy Jarczów jest programem strategicznym, określającym zasady i cele prowadzenia polityki prorozwojowej na obszarze gminy w obranym horyzoncie czasowym.

Wdrażanie i realizacja założeń Strategii leży w kompetencji władz gminnych, które są z mocy prawa predestynowane do działań na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców i zwiększenia konkurencyjności obszaru. Władze lokalne, poprzez odpowiednie komórki Urzędu Gminy Jarczów, będą dążyć do osiągnięcia pożądanej wizji gminy poprzez podejmowanie różnorodnych, zgodnych ze strategicznymi i operacyjnymi celami przedsięwzięć. Za efekty realizacji Strategii bezpośrednio odpowiedzialny będzie Wójt Gminy Jarczów.

Proces wdrażania Strategii powinien być na bieżąco monitorowany i poddawany aktualizacji, jeśli w obranym horyzoncie czasowym istotnie zmieniają się uwarunkowania i czynniki wpływające na rozwój społeczno-gospodarczy gminy.

Monitorowanie jest procesem ciągłego gromadzenia odpowiednich danych, ukazujących stopień realizacji Strategii oraz poddawania ich analizie, co pozwala na ocenę skuteczności podejmowanych działań i ich realnego wpływu na poprawę życia mieszkańców. Dodatkowo, umożliwia wprowadzenie ewentualnych zmian i korekt Strategii. Za monitorowanie efektów realizacji Strategii w poszczególnych latach odpowiedzialne będą osoby wyznaczone przez Wójta Gminy Jarczów.

Dodatkowo, w procesie oceny stopnia wdrażania Strategii zostaną wykorzystane konsultacje społeczne. Będą one mogły mieć formę ankiet lub spotkań. Ich celem będzie uzyskanie od mieszkańców informacji, czy odczuwają efekty podejmowanych działań i czy oceniają je pozytywnie. Konsultacje społeczne pozwolą na zapoznanie się z opinią lokalnej społeczności oraz postulowanych przez nią zmianach.

Warto zauważyć, że duży wpływ na wynik procesu realizacji będzie mieć szerokie informowanie lokalnej społeczności o planowanych działaniach oraz o wielkości poniesionych nakładów finansowych. Do uzyskania pożądanych efektów konieczna jest czytelna i otwarta na dialog komunikacja społeczna. Ma ona zapewnić dostęp do informacji na temat celów i problemów, zachęcić społeczność lokalną do wyrażania

własnych opinii i zbudować przyjazną atmosferę dla działań podejmowanych przez wszystkie grupy zaangażowane w proces wdrażania polityki rozwoju. Konieczna jest promocja zarówno działań, jakie mają być podejmowane w ramach procesu strategicznego, jak i sposobów ich finansowania.

Jak już wspomniano, opracowana Strategia ma charakter otwarty, przez co możliwa będzie jej aktualizacja w trakcie obowiązywania obranego horyzontu czasowego. Zarówno czynniki zewnętrzne, jak również dynamiczne procesy zachodzące na terenie gminy mogą spowodować zmianę bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej i, co za tym idzie, doprowadzić do dezaktualizacji Strategii Rozwoju Gminy Jarczów. W związku z tym, zachowano możliwość korygowania jej założeń i sposobu realizacji, w zależności od ewentualnych zmian, co czyni plan strategiczny elastycznym i zgodnym z diagnozą stanu obecnego. Aktualizacja Strategii może odbywać się w sposób:

- **odgórny** – władze gminy stwierdzają, że któryś z celów operacyjnych, strategicznych lub założeń Strategii się zdezaktualizował i same wprowadzają konieczne korekty;
- **oddolny** – mieszkańcy, przedsiębiorcy, członkowie organizacji pozarządowych postulują wprowadzenie koniecznych według nich zmian, które, jeśli są uznane za zasadne i mające na celu poprawienie sytuacji społeczności lokalnej, są uwzględniane i nanoszone.

W ten sposób Strategia Rozwoju Gminy Jarczów odzwierciedla nie tylko działania i dążenia władz lokalnych, lecz także postulaty i ocenę mieszkańców, a przedsięwzięcia podejmowane w jej ramach składają się na długofalową politykę prorozwojową gminy. Monitorowanie i ewaluacja sposobu jej realizacji będą się odbywały wspólnie z lokalną społecznością w celu jak najbardziej optymalnego zaspokojenia potrzeb mieszkańców Gminy Jarczów.

VI. Załączniki

1. Opis przedsięwzięć strategicznych i plan finansowania;
2. Wzór ankiety;
3. Wzór wniosku o umieszczenie zadania w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020.

VII. SPIS TABEL

Tabela 1. Porównanie powierzchni gmin powiatu tomaszowskiego w 2014 roku	7
Tabela 2. Porównanie gęstości zaludnienia gmin powiatu tomaszowskiego w 2014 roku	10
Tabela 3. Obiekty wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Jarczów	10
Tabela 4. Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków na terenie gminy Jarczów ..	11
Tabela 5. Formy użytkowania terenu w gminie Jarczów w 2014 roku	12
Tabela 6. Porównanie powierzchni lasów i lesistości poszczególnych gmin powiatu tomaszowskiego (stan na 31.12.2013)	13
Tabela 7. Liczba ludności poszczególnych gmin powiatu tomaszowskiego w 2014 roku	20
Tabela 8. Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Jarczów w latach 2005-2014.	21
Tabela 9. Saldo migracji w gminie Jarczów w latach 2006-2014	22
Tabela 10. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym z podziałem na płeć w gminie Jarczów w 2014 roku	23
Tabela 11. Zasoby mieszkaniowe gminy Jarczów w 2014 roku	26
Tabela 12. Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w gminie Jarczów w 2013 roku	26
Tabela 13. Wskaźniki dla zasobów mieszkaniowych gminy Jarczów, powiatu tomaszowskiego oraz województwa lubelskiego w 2013 roku	27
Tabela 14. Placówki oświatowe na terenie gminy Jarczów (stan na 27.03.2015)	27
Tabela 15. Liczba szkół podstawowych i gimnazjów oraz uczniów do nich uczęszczających i ich absolwentów w powiecie tomaszowskim w roku szkolnym 2013/2014	28
Tabela 16. Funkcjonowanie Samorządowego Ośrodka Kultury w Jarczowie w 2014 roku	30
Tabela 17. Funkcjonowanie bibliotek na terenie gminy Jarczów w 2013 roku	31
Tabela 18. Świadczenia pomocy społecznej w gminie Jarczów w 2012 i 2013 roku	34
Tabela 19. Porównanie liczby bezrobotnych w poszczególnych gminach powiatu tomaszowskiego w 2013 i 2014 roku	36
Tabela 20. Porównanie liczby bezrobotnych w poszczególnych gminach powiatu tomaszowskiego w I kwartale 2015 roku	37
Tabela 21. Liczba osób pracujących na terenie gminy Jarczów i powiatu tomaszowskiego	38
Tabela 22. Porównanie wskaźnika aktywności gospodarczej na terenie gminy Jarczów, powiatu tomaszowskiego oraz województwa lubelskiego w 2014 roku	42
Tabela 23. Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych w gminie Jarczów w 2010 roku	43
Tabela 24. Liczba gospodarstw rolnych wg użytkowania gruntów w gminie Jarczów w 2010 roku	44
Tabela 25. Liczba gospodarstw rolnych z uprawą wg rodzaju zasiewów w gminie Jarczów	45
Tabela 26. Liczba gospodarstw pod względem hodowli zwierząt gospodarskich w gminie Jarczów w 2010 roku	46
Tabela 27. Poziom rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w gminie Jarczów w 2014 roku	50

Tabela 28. Porównanie stopnia zwodociągowania i stopnia skanalizowania gminy Jarczów, powiatu tomaszowskiego i województwa lubelskiego w 2013 roku.	51
Tabela 29. Podstawowe dane dotyczące funkcjonowania komunalnych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Jarczów w 2014 roku.....	52
Tabela 30. Dochody Gminy Jarczów w 2014 roku.....	60
Tabela 31. Dochody Gminy Jarczów w 2014 roku według działów Klasyfikacji Budżetowej.....	60
Tabela 32. Dochody Gminy Jarczów na 1 mieszkańca w 2014 roku	61
Tabela 33. Wydatki Gminy Jarczów w 2014 roku.....	61
Tabela 34. Wydatki Gminy Jarczów w 2014 roku według działów Klasyfikacji Budżetowej.....	62
Tabela 35. Wydatki Gminy Jarczów na 1 mieszkańca w 2014 roku	63
Tabela 36. Analiza SWOT – sfera przestrzenna	65
Tabela 37. Analiza SWOT – sfera gospodarcza	67
Tabela 38. Analiza SWOT – sfera społeczna.....	69
Tabela 39. Analiza SWOT – infrastruktura techniczna	71
Tabela 40. Wyniki ankiet – ocena jakości życia	74
Tabela 41. Wyniki ankiet – priorytetowe kierunki działań	78
Tabela 42. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami działań określonymi w Strategii Rozwoju Kraju 2020	93
Tabela 43. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami działań określonymi w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020	98
Tabela 44. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i priorytetami określonymi w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020	100
Tabela 45. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami interwencji określonymi w Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko	103
Tabela 46. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami interwencji określonymi w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego	105
Tabela 47. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i priorytetowymi kierunkami działań określonych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020	106
Tabela 48. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów wraz z powiązanymi z nimi celami i kierunkami działań określonych w Programie ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019.....	112
Tabela 49. Zestawienie celów przyjętych w Strategii Rozwoju Gminy Jarczów na lata 2015-2020 wraz z powiązanymi z nimi celami i zadaniami określonymi w Strategii Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego.....	113

VIII.SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Schematyczna mapa województwa lubelskiego	5
Rysunek 2. Schematyczna mapa powiatu tomaszowskiego	6
Rysunek 3. Mapa gminy Jarczów.....	8
Rysunek 4. Struktura celów.....	91

IX. SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba mieszkańców gminy Jarczów w latach 2005-2014 (stan na 31.12.2014)	20
Wykres 2. Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku w gminie Jarczów	24
Wykres 3. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w gminie Jarczów, powiecie tomaszowskim i województwie lubelskim w latach 2009- 2013	35
Wykres 4. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie Jarczów w latach 2005- 2014	40
Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarczych prowadzących działalność w gminie Jarczów	41